

Menneisyyden tulkinnasta nykyisyyden rakennusaineeksi

Naantalın kaupungin historiakulttuurin tarkastelua yhden paikallishistorian kautta

Piia Pentti

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Syyskuu 2016

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/
Humanistinen tiedekunta

PENTTI PIIA: Menneisyyden tulkinnasta nykyisyyden rakennusaineeksi. Naantalın kaupungin historiakulttuurin tarkastelua yhden paikallishistorian kautta

Pro gradu -tutkielma, 87 s.
Kulttuuriperinnön tutkimus
Syyskuu 2016

Tutkimuksessani tarkastelen paikallishistorioita kuntien julkisen historiakulttuurin kertomusytimenä. Naantalın kaupunkia esimerkkinäni käyttäen selvitän, millaista historiaa kaupungista on kirjoitettu sekä miten kaupunki tätä historiaa käyttää. Tutkin, mitkä menneisyyden teemat ovat saaneet merkittävän roolin kaupungin julkisessa historiakulttuurissa ja mitkä puolestaan ovat unohtuneet tai jopa tietoisesti unohdettu. Samalla pohdin, millaista käyttökelpoista menneisyyttä nämä valinnat rajaavat ulkopuolelleen.

Tutkimusaineistoni muodostaa vuosina 1959–1976 ilmestynyt Naantalın historia, jonka analysoinnissa noudatan professori Anna Sivulan kehittämää ja filosofi Paul Ricoeurin ajatukseen perustuvaa historiografisen operoinnin mallia. Tutkimuskysymykseni muotoutuvat metodologisen orientaation pohjalta. Soveltaessani mallia uuteen aineistoryhmään on tutkimuksessa kyse menetelmän ja aineiston vuorovaikutuksen testaamisesta.

Aineiston ja metodin välinen vuoropuhelu ohjaa tarkastelemaan, millaisia historiat ovat ja miksi ne ovat sellaisia kuin ne ovat. Historiografisen operoinnin mallista johdettu dekonstruktio paljastaa Naantalın historian taustalla vaikuttavan kansallisen historiankirjoituksen kaavan. Tutkimus osoittaa kaavan läpäisevän sellaisetkin historiat, joiden ei lähtökohtaisesti olettaisi olevan sitoutuneita kansalliseen kertomukseen.

Naantalın julkinen historiakulttuuri rakentuu tänäkin päivänä tämän kansallisesti värittyneen menneisyyden tulkinnan varaan. Tilanne on johtanut eräiden paikallisesti merkittävien teemojen sivuuttamiseen, minkä lisäksi vuosikymmeniä muuttumattomina pysyneet historiakäsitykset ovat synnyttäneet kaupungin sisäisiä autostereotypioita. Vaikka Naantali ja naantalilaisuus ovat näinä vuosikymmeninä muuttuneet, on kaupungin harjoittama historiakulttuuri pysynyt ennallaan. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa kaupungilla on käsissään kulttuuriperinnön sijaan kohti museoitumista kulkevia menneisyyden jälkiä.

Tutkimus nostaa esiin kysymyksen kollektiivisesta identiteettikriisistä, joka näyttäytyy Naantalissa historiakulttuurin ja kulttuuriperintöprosessien pysähtyneisyytenä. Naantali yksin ei ole tämän haasteen edessä, vaan muuttuva aluerakenne luo kaikkialla painetta paikallisten identiteettien uudelleenmäärittelyyn. Tutkimus avaa uudenlaisen tulokulman kuntien historiakulttuurin tarkasteluun sekä tarjoaa uusia näkökulmia ja työkaluja kuntakenttää kohtaaviin haasteisiin.

Asiasanat: kulttuuriperintö, kulttuuriperintöprosessi, historiakulttuuri, paikallishistoria, kulttuuriperintöyhteisö, identiteettityö, Naantali

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä	1
1.2 Tutkimusaineisto.....	7
1.3 Suhde aikaisempaan tutkimukseen ja tutkimuskenttään.....	9
2 Teoria ja metodi	13
2.1 Historiografisen operoinnin malli	13
2.2 Teorialähtöinen sisällönanalyysi	14
3 Representaatiotaso: kertomuksen juonentaminen kaupungin selviytymistarinaksi	17
3.1 Kertomuksen alku: kaupunki perustetaan luostarin tarpeisiin.....	17
3.2 Kriisi suuntaa tapahtumien kulun: luostarikaupunki ilman luostaria	19
3.3 Kertomuksen käännekohta: kylpylaitoksesta kukoistukseen	22
3.4 Kertomuksen päätepiste: teollistunut suur-Naantali syntyy	26
4 Ymmärtävä ja selittävä taso: tapahtumien merkityksellistyminen kansallisessa kontekstissa	30
5 Dokumentaarinen taso: kerrostuvat tulkinnat	38
5.1 Aikaisemmat tutkimukset ja tutkimuskirjallisuus	40
5.2 Jäänteenuontoiset lähteet	43
6 Menneisyyden tulkinnasta nykyisyyden rakennusaineeksi.....	51
6.1 Kerran luostarikaupunki, aina luostarikaupunki	54
6.2 Kitulias mutta käyttökelpoinen keskiaika	58
6.3 Kylpylämenneisyys matkailun magneettina	60
6.4 Tunteuttomaksi jäänyt teollistuminen.....	60
7 Elävää kulttuuriperintöä vai museoituvia menneisyyden jälkiä?.....	66
Lähteet.....	77

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä

Historia on arjessamme läsnä joka puolella ja kaiken aikaa. Historiantutkimuksen ohella menneisyyttä koskevaa tietoa tuotetaan, esitetään ja välitetään kulttuurissamme lukemattomien eri keinoin. Se tunkeutuu tietoisuuteemme niin symbolien, muistomerkkien, museoiden kuin erilaisten juhla-, muisto- ja merkkipäivien kautta. Sen avulla ymmärrämme ja hallitsemme elinympäristöämme, joka ilman historiaa näyttäisi muotoutuneen mielivaltaisesti. ¹ Myös tulevaisuutta koskevat odotuksemme, toiveemme, päätöksemme ja tekomme nojautuvat pitkälti menneisyyttä koskevaan tietoon ².

Menneisyyttä koskevaa tietoa ja menneisyysmielikuvia tuottavaa ja hyödyntävää käyttöä kutsutaan *historiakulttuuriksi*. Sillä tarkoitetaan kaikkia niitä kulttuurin alueita, joilla joudumme kosketuksiin menneisyyden kanssa ja jotka mahdollistavat olemassaolomme ymmärtämisen tapahtumien jatkumona. Se on alati muuttuvaa ja edustaa aina oman aikansa nykykulttuuria, sillä menneisyyttä koskevia mielikuvia tuotetaan, muutetaan ja käytetään eri tavoin eri aikoina. ³

Historiakuvamme rakentuvat suurimmaksi osaksi sen materiaalin varaan, mitä historiakulttuuri meille kulloinkin tarjoaa. Tämä materiaali pitää sisällään lukemattoman määrän erilaisia käsityksiä ja käytäntöjä, joilla menneisyyttä yhteisöllisesti työstetään. Historiakulttuurin välittämät kertomukset menneisyydestä luovat meille lapsuudesta alkaen historiaa koskevien käsitysten, mielikuvien ja uskomusten rihmaston. ⁴ Me kaikki osallistumme oman aikamme historiakulttuuriin niin tuottajina kuin kuluttajina ⁵.

Jorma Kalela tunnistaa kaksi väylää, joita pitkin ilmiöt ja asiat tulevat historioiksi.

Näistä ensimmäinen on *julkinen historiakulttuuri*. Tällä Kalela viittaa ”virallisiin” historiantulkintoihin, jollaisia sisältyy esimerkiksi presidenttien ja pääministerien puheisiin, koulujen oppikirjoihin ja viranomaisten pystyttämiin muistopatsaisiin. Toisesta väylästä Kalela käyttää nimitystä *kansanomainen historia*, tarkoittaen tällä kotona ja työpaikalla

¹ Kalela & Lindroos 2001, 7, 11; Hentilä 2001, 27.

² Hentilä 2001, 28–29.

³ Sivula 2014a; Markkola 2009, 2.

⁴ Löfström 2010, 8–13.

⁵ Valkeapää 2006, 79.

kerrottua ja puhuttua, sukulaisilta ja lähiympäristöstä omaksuttuja näkemyksiä. Keskeistä molemmille historiakuvien lähteille on asioiden ja ilmiöiden pitäminen muistamisen arvoisena tai historiaan liittyvää selitystä kaipaavina. Molemmat myös osoittavat valtaosan historian esityksistä syntyvän historiantutkimuksen ulkopuolella.⁶

Vaikka menneisyyden tulkintoja ei rakenneta aina ammattimaisen historiantutkimuksen sääntöjä noudattaen, perustuvat tulkinnat usein ainakin jossain määrin historian tutkimuksiin. Paikallisten menneisyyden tulkintojen kannalta etenkin suuret paikallishistoriat ovat tärkeässä asemassa.⁷ Kertomuksina lukijoille tutuista yhteisöistä - kylistä tai kortteleista, niiden ihmisistä ja ilmiöistä - ne välittävät jatkuvuuden, turvallisuuden ja osallisuuden tunteita⁸.

Paikallishistorioiden merkitys Suomessa kasvoi 1930-luvulla. Erityisesti sodan jälkeisessä Suomessa ne puhuttelivat monia ja ylittivät suosiossaan luokka-, sukupuoli- ja kielirajat. Tuon ajan suomalaisissa kodeissa ei välttämättä ollut paljon kirjoja, mutta jonkinlainen paikallishistoriallinen teos niistä usein löytyi.⁹ Suomen onkin sanottu olevan Norjan ja Englannin ohella paikallishistoriallisen tutkimuksen luvattu maa. Mikäli paikallishistoriat luetaan omaksi kategoriakseen, muodostavat ne ylivoimaisesti Suomen historian suurimman osa-alueen. On esimerkiksi laskettu, että yksin vuosina 1965–1994 Suomessa ilmestyi 473 paikallishistoriallista monografiaa.¹⁰ Kunta, kaupunki ja maakunta toisensa perään on saanut oman historiansa¹¹.

Paikallishistoriat ovat kasvattaneet lukijoidensa tietämystä synnyin- ja asuinseuduistaan, kenties jopa auttaneet tulemaan tietoiseksi paikallisesta identiteetistä ja sen erityisestä ominaislaadusta¹². Ne muodostavat merkityksellisen osan historiakulttuuria siitäkin huolimatta - tai juuri siksi, että paikallishistorian kirjoittajat korostavat tieteellisyyttä. Tieteellisinä teoksina ne tekevät eron historiikkeihin ja muuhun kertomaperinteeseen ja muistiinmerkittyihin tarinoihin perustuvaan historiaan. Paikallisessa katsannossa paikallishistorian nähdään laajentavan historiatietoisuutta tieteelliseen suuntaan. Kyseessä

⁶ Kalela 2001, 17–19.

⁷ Valkeapää 2006, 80.

⁸ Markkola, Snellman & Östman 2014, 8.

⁹ Markkola, Snellman & Östman 2014, 7.

¹⁰ Ahtiainen & Tervonen 2010, 27.

¹¹ Ahtiainen, Tervonen & Teräs 2010, 7.

¹² Ahtiainen, Tervonen & Teräs 2010, 7.

saattaakin olla kaikkein läpäisyvoimaisin tieteellisyyteen pyrkivä historiankirjoituksen muoto.¹³

Paikallishistorioilla on useita erilaisia käyttötapoja. Ne ovat verrattain yleistajuisia tietokirjoja, jotka ovat helposti kansa- tai peruskoulun käyneen lukijan käsitettävissä ja omaksuttavissa.¹⁴ Kuntalaisten keskuudessa ne ovatkin löytäneet paikkansa eräänlaisina käsikirjoina paikkakunnan menneisyyteen. Niitä on hyödynnetty niin kouluopetuksessa, virkamiesten valmistelutöissä kuin lukuisissa esitelmissä. Myös historiantutkijat ovat tukeutuneet niihin omissa tutkimushankkeissaan. Oman kunnan historiasta on siis enemmän hyötyä, kuin tulemme alkujaan edes ajatelleeksi. Kunnalliset päättäjätkin ovat kokeneet kunnan ilman historiateosta vajavaisena: menneisyydestä tulee olla selkeä kirjallinen todiste. Valtaosa paikallishistoriallisesta tutkimuksesta olisikin jäänyt toteuttamatta ilman kuntien rahoitusta, jolloin ne voidaan nähdä kunnan kulttuuritahdon ilmauksena.¹⁵

Oma kiinnostukseni kohdistuu paikallishistorioihin osana kuntien julkista historiakulttuuria. Pro gradu -tutkielmassani lähestyn aihetta yhden esimerkin valossa. Tutkimuskohteekseni valitsin yhden maamme viidestä keskiaikaisesta kaupungista sekä samalla oman kotikaupunkini Naantalin. Varsinais-Suomen maakunnassa sijaitseva Naantali esittäytyy verkkosivuillaan saaristokaupungiksi, jossa keskiaikainen luostarimenneisyys, 1700-luvulla alkanut kylpylätoiminta ja viime vuosisataa leimannut teollistuminen näyttelevät merkittävää roolia¹⁶. Sama narratiivi - teollisuutta lukuun ottamatta - toistuu kaupungin virallisissa kulttuurituotteissa. Ne ovat teemoja, jotka näyttäisivät välittyvän myös kaupungista ulospäin ja vaikuttavan vahvasti ihmisten mielikuvissa Naantalista puhuttaessa. Nähdäkseni Naantali nauttiikin alle 20 000 asukkaan kaupungiksi poikkeuksellista kansallista ja kansainvälistä tunnettuutta. Tämä tekee kaupungista mielestäni poikkeavan ja tutkimuskohteena houkuttelevan. Ei ole pelkästään kiinnostavaa, vaan likimain välttämätöntä pysähtyä pohtimaan, miten tähän on tultu.

Maantieteelliset alueet ovat mielikuvituksellisesti sitä tiheämpiä, mitä enemmän niihin liitetään historiatietoa, muistitietoa ja enemmän tai vähemmän fiktiivisiä kertomuksia. Myös Naantalissa kaupungin nykyisen ilmiasun läpi työntyvät historialliset kerrokset

¹³ Markkola, Snellman & Östman 2014, 7–8, 28–29.

¹⁴ Ylikangas 2015, 204.

¹⁵ Ahtiainen, Tervonen & Teräs 2010, 7–8, 21.

¹⁶ Historia 2016.

mielikuvineen ja tunteineen. Vaikka aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö ja sitä koskevat määrittelyt ovat pitkällä aikavälillä jatkuvassa liikkeessä, voi tuotettu ja suojeltu kulttuuriperintö uurtua syvälle maantieteelliseen paikkaan ja luoda paikanhengen.¹⁷ Näin näyttäisi tapahtuneen Naantalissa, jossa paikallisesta kulttuuriperinnöstä on muodostunut tärkeä statusmerkki.

Kuva 1. Varsinais-Suomen maakunnassa sijaitseva Naantali muodostaa merkittävän osan maan suomenkielisestä saaristosta. Kuva Googlemaps.

Kulttuuriperinnön yhteiskunnallista arvoa käsittelevässä puitesopimuksessa kulttuuriperintö on määritelty joukoksi menneisyydestä periytyneitä resursseja, jotka ihmiset tunnustavat arvojensa, uskomustensa, tietonsa ja perinteidensä ilmentymäksi ja heijastumaksi. Tämä määritelmä pitää sisällään kaikki ne ominaisuudet, jotka ovat syntyneet ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksen seurauksena.¹⁸ Se voi olla luonteeltaan aineellista tai aineetonta. Aineellinen kulttuuriperintö voi käsittää esimerkiksi kirjoja, esineitä tai rakennuksia. Aineetonta kulttuuriperintöä puolestaan ovat UNESCO:n määritelmän mukaan

¹⁷ Ilmonen 2016, 7, 10.

¹⁸ Council of Europe 2005.

suulliset perinteet, esittävät taiteet, luontoon ja maailmankaikkeuteen liittyvä tieto ja käytäntö, perinteinen ammattitaito sekä erilaiset sosiaaliset käytännöt, kuten rituaalit ja juhlat.¹⁹

Edellä kuvatusta luokittelusta huolimatta aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä ei voi koskaan täysin erottaa toisistaan, sillä ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja täydentävät toisiaan²⁰. Aineettomaan kulttuuriperintöön liittyy esineistöä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja siinä missä aineelliseen kulttuuriperintöön kietoutuu aina symbolista pääomaa kulttuurisine ilmaisuineen, määritelmineen ja luokituksineen²¹. Kulttuuriperintöprosessiksi puolestaan kutsutaan sellaista tapahtumien ketjua, jossa yksilöt, yhteisöt tai instituutiot valitsevat tai tuottavat tietoisesti jonkin menneisyyden jättämän jäljen kulttuuriperintöön²².

Kulttuuriperintö onkin aina aktiivisen tuottamisen tulosta; kyseessä on monitahoinen prosessi, joka on aina valintojen ja rajanvedon tulosta. Toisin sanottuna historia ei tuota kulttuuriperintökohteita, vaan perintökohteiden tuottamiseen käytetään historiaa. Siksi kulttuuriperinnössä ei ole kyse menneisyyden jättämästä perinnöstä, vaan aineksista ja asioista jota ovat nykypäivää, elävää ja ajan mukana alati uudistuvaa.²³ Tässä tutkimuksessa käsitän kulttuuriperinnön aineelliseksi ja aineettomaksi perinnöksi ja historian käytön osaksi kulttuuriperintöprosessia.

Perinteisesti historiantutkimuksen kohteeksi on määritelty jo päättyneet prosessit, mutta jos menneisyys on läsnä nyt, miksi historioitsijan pitäisi keskittyä vain historian ”poissaoloon”? Miksei tutkija voisi tarkastella myös sitä, miten historia on läsnä nykyisyydessä?²⁴ Minua kiinnostaa, miten kaupunkiin liitettävät menneisyysmielikuvat ovat syntyneet. Tutkimuksessani tarjoan näkökulman siihen, miten menneisyys Naantalissa käsitetään ja miten se aktualisoituu kaupungin julkisessa historiakulttuurissa. Pyrin avaamaan uuden tulokulman kuntien historiakulttuurin tarkasteluun sekä tekemään historian käytön kuntien toiminnassa näkyväksi. Kunnan historiakulttuuriin paneutuva tutkimus voi parhaimmillaan vahvistaa naantalilaisten käsitystä omasta kulttuuristaan, mutta samalla nostaa esiin uusia, kaupungin historiakulttuurissa ennen hyödyntämättömiä teemoja. Aineiston

¹⁹ Unesco 2003.

²⁰ Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013, 19.

²¹ Ilmonen 2016, 12.

²² Ilmonen 2014, 14.

²³ Ilmonen 2016, 12–13

²⁴ Salmi 2001, 136–137.

ja metodin välinen vuoropuhelu voi parhaimmillaan tuottaa myös muille kunnille käyttökelpoisia ja toisinnettavissa olevia tutkimustuloksia.

Lähestyn kaupungin julkista historiakulttuuria yhden paikallishistoriallisen teoksen, *Naantalin historian* kautta. Kulttuuristen merkitysten ymmärtämiseksi ei riitä, että tarkastelen paikallishistoriaa yksittäisenä, itsenäisenä teoksena. Pyrkiessäni ymmärtämään ja selittämään teosta paikallisen historiakulttuurin osatekijänä, on välttämätöntä tarkastella sitä osana laajempaa merkitysten rihmastoja. Tavoitteeni on avata tutkimusaineistoksi valitsemani paikallishistoriaa arvojen, aatteiden ja politiikan summana. Otan avukseni professori Anna Sivulan kehittämän ja filosofi Paul Ricoeurin ajatukseen perustuvan historiografisen operoinnin mallin. Malli toimii tutkimukseni metodologisena punaisena lankana, jota soveltaen pyrin tunnistamaan kaupungin julkisessa historiakulttuurissa vaikuttavia teemoja. Näen Naantalin historian muodostavan sen kertomusytimen, jonka ympärille kaupungin historiakulttuuri rakentuu. Tavoitteeni on päästä näiden merkitysten alkujuurille ja ymmärtää, kuinka ne ovat muodostuneet.

Tutkijan positiota voivat ohjata tämän tiedostamattomat motiivit ja ideologiat, mutta se voi olla myös hyvin tietoinen valinta, jolloin tutkija haluaa tukeutua ideologisiin tai teoreettisiin tiedontuottamiseen vaikuttaviin lähtökohtiin. Positio voi muun muassa vaikuttaa siihen, miten tutkija tulkitsee aineistoaan ja ymmärtää siihen kytkeytyviä merkityksiä sekä siihen, millaisia tutkimustuloksia tutkija tuottaa.²⁵ Naantalissa useamman vuoden asuneena, minulla on omakohtaisia kokemuksia tutkimuskohteesta sekä ennako-oletuksia siitä, millaisia tuloksia tutkimus saattaa tuottaa. Pro gradu -tutkielmaa kirjoittaessani olen myös työskennellyt Naantalin kaupungilla, jolloin koen tarpeelliseksi avata lukijalle omaa positiotani tutkimuksen taustalla. Vaikka tutkimus on toteutettu kiinteässä yhteistyössä Naantalin kaupungin kanssa, ei kyseessä ole tilaustyö.

Tunnistan erityisen suhteeni tutkimusaiheeseen ja tiedostan olevani tutkimusta tehdessäni myös oman kulttuuriperintöni jäljillä. Pyrkimykseni on, etteivät alustavat hypoteesini tai omat kokemukseni tutkimuskohteesta rajoittaisi tutkimusasetelmaa, vaan parhaimmillaan toisivat siihen uutta syvyyttä. Näen naantalilaisuuteni sekä kuluneen vuoden aikana karttuneen työkokemukseni Naantalin kaupungilla muodostavan vahvan tietopohjan, joka

²⁵ Saaranen-Kauppinen & Puutsniekka 2006a.

mahdollistaa syvällisemmän vuoropuhelun tutkimuskohteen kanssa kuin muuten olisi mahdollista.

Tutkimuskysymykseni muotoutuvat edellä esitetyn metodologisen orientaatioon pohjalta. Kysyn, millaista Naantalia historiassa esitetään ja miten se vaikuttaa kaupungin julkisessa historiakulttuurissa. Olen jakanut pääkysymyksen alakysymyksiin historiografisen operoinnin tasoja noudattaen: *1. Millaista Naantalia tarkastelemassani historiassa esitetään? 2. Miten kirjoittajat selittävät muutoksia ja eroja? sekä 3. Miten kirjoittajat perustelevat esittämänsä tosiasiaväittämät?* Samalla selvitän, onko historiografisen operoinnin mallia hyödyntämällä mahdollista eritellä ja analysoida kolmen tason ominaisuuksia paikallishistorian esityksessä. Näin tutkimuksessa on kyse myös menetelmän ja aineiston vuorovaikutuksen testaamisesta. Tutkimusta ohjaa ensisijaisesti oma teoreettis-metodologinen tiedonintressini, pyrkiessäni soveltamaan teoriaa sekä operationalisoimaan mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä.

1.2 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni muodostaa Naantalın kaupungista kirjoitettu kolmiosainen *Naantalın historia*. Teos sai alkunsa vuonna 1901, jolloin Naantalın kaupunginvaltuustossa virisi ajatus kaupungin historian tilaamisesta²⁶. Vuonna 1937 Kaupunginvaltuusto nimitti työtä valvomaan historiatoimikunnan, johon myöhemmin liittyivät myös Naantalın maalaiskunta ja Naantalın seurakunta. Työstä aiheutuneet kustannukset jaettiin tasan näiden kolmen tahon kesken.²⁷

Historia tilattiin tavanomaisen suomalaisen tapaan paikkakunnan juhluvuoden kunniaksi. Historiatoimikunnan tavoitteena oli saattaa työ valmiiksi vuonna 1943 vietettävään kaupungin 500-vuotisjuhlaan mennessä. Vuonna 1939 syttynyt sota esti kuitenkin pääsyyntä keskeisille arkistolähteille, hidastaen siten historian valmistumista.²⁸ Suunniteltu historiateos korvattiin kaupungin juhluvuoden kunniaksi julkaistulla kaupungin vaiheita valottavalla muistojulkaisulla²⁹. Tästä huolimatta laajempaan päämäärään tähtäävä työ jatkui läpi sodan ja sen jälkivuodet³⁰.

²⁶ Innanmaa 1965, 5.

²⁷ Suvanto 1976, 7.

²⁸ Jäntere & Matinolli 1959, 5; Jäntere, Kaarlo & Maliniemi, Aarno 1943. Muistojulkaisu Naantalın 500-vuotisjuhlaan elokuun 23 päivänä 1943 (367 s.).

²⁹ Suvanto 1976, 7.

³⁰ Jäntere & Matinolli 1959, 5.

Vuonna 1959 ilmestyi kolmiosaisen historian toinen osa, *Kaupunki ja seurakunta luostarinajan lopusta Suomen sotaan* (548 s.). Kolmas osa seurasi vuonna 1965 ja kantoi nimeä *Suomen sodasta itsenäisyyden aikaan* (586 s.). Viimeisenä, vuonna 1976, julkaistiin historian ensimmäinen osa, *Keskiaika ja 1500-luku* (316 s.). Ehti siis kulua kaikkiaan 75 vuotta, ennen kuin kolmiosaisen historian viimeisenä kirjoitettu ensimmäinen osa oli valmis.³¹

Naantalin historian päätoimittajana toimi vuodesta 1956 alkaen historiantutkija ja professori Kaarlo Jäntere. Jänteren ohella kirjoitustyöhön osallistuivat myös professori Aarno Maliniemi, filosofian tohtori ja dosentti Seppo Suvanto, filosofian lisensiaatti Kerttu Innanmaa sekä filosofian maisteri Eeva Matinolli.³² Tilaushistorioiden voidaan katsoa sijoittuvan eräänlaiselle jatkumolle suppeista laajempiin teoksiin. Suppeimmassa päässä sijaitsevat usein historiikeiksi kutsutut teokset ja muut pienhistoriat, joilta ei välttämättä vaadita tieteellistä tarkkuutta. Jatkumon toisessa päässä sijaitsevat puolestaan useampien satojen sivujen historiateokset, joiden edistymistä seuraavat kollegat tai ohjausryhmä.³³ Jälkimmäiset ovat selkeästi tieteellisen tutkimuksen piiriin laskettavia teoksia, jollaista myös Naantalin historia edustaa.

Kirjoittajien mukaan historian taustalla vaikutti tarve tallentaa Naantalin maalaiskuntaan kytkeytyviä muistoja ja perinteitä sekä maan itsenäistymistä seurannut uudenlainen kotiseudun menneisyyden arvostaminen³⁴. Kirjoittajien ilmaiseman tarpeen ymmärtämiseksi ei vertailukohtaa tarvitse etsiä kovin kaukaa. 2000-luvulle leimallisten kuntaliitosten myötä monet suomalaiset kunnat ovat liittyneet naapuriinsa ja siten kadonneet kartalta. Historiaan siirtyminen on usein konkretisoitu tilaamalla katoavalle kunnalle paikallishistoria.³⁵ Myös Naantalin historian taustalla vaikutti vastaavanlainen pelko kaupungin katoamisesta. Sodan uhka ja siitä vastoin odotuksia selviytyminen ovat läsnä niin historian synnyssä kuin sen kerronnan tavoissa.

³¹ Suvanto 1976, 7.

³² Jäntere & Matinolli 1959, 6–7.

³³ Autio 2014, 6.

³⁴ Innanmaa 1965, 5.

³⁵ Sivula 2010, 21.

Naantalin historia valikoitui tutkimusaineistokseni pitkällisen prosessin seurauksena. Aloitin tutkimusaineiston kartoittamisen tutustumalla Naantalin kaupunginkirjaston kotiseutukokoelmaan sekä Vaski-kirjastojen³⁶ Naantali-aiheiseen aineistoon. Haku tuotti tietokannassa lähes kolmesataa hakutulosta. Koska historiografisen operoinnin malli on tarkoitettu ensisijaisesti tutkimukseen perustuvien teosten tarkasteluun, rajasin hakutuloksista pois kaunokirjallisuuden ja valokuvajulkaisut. Samalla rajasin tutkimusaineiston ulkopuolelle myös muut historiantesitukset, joiden en katsonut noudattavan tutkimuksellisilta historiantesityksiltä vaadittavaa metodologiaa ja tarkkuutta. Tässä vaiheessa muun muassa sellaiset julkaisut, joiden lähdeviittauksissa oli merkittäviä puutteita, rajautuivat tutkimuksen ulkopuolelle.

Näin tarkasteltavakseni jäivät Naantalin historia sekä aikaisemmin mainitsemani muistojulkaisu. Muistojulkaisun taustalla vaikuttivat samat kirjoittajat, jotka olivat osallistuneet Naantalin historian kirjoittamiseen. Myös teosten sisällöt olivat hyvin samankaltaisia, Naantalin historian ollen vain muistojulkaisua huomattavasti laajempi menneisyyden kuvaus. Näin ollen en kokenut tarvetta sisällyttää muistojulkaisua osaksi tutkimusaineistoa.

Historian laajuudella en tarkoita yksin teoksen fyysistä, vaan myös aineetonta kokoa. Teoksen aineeton koko, eli sen alueellinen ja ajallinen ulottuvuus kasvattavat historiateoksen helposti varsinaista sivumääräänsä suuremmaksi.³⁷ Temaattisesti Naantalin historia kattaakin mittavan ajanjakson aina keskiajalta toisen maailmansodan jälkeisiin vuosiin. Naantalista kirjoitettuihin teoksiin tutustuttuani uskallan sanoa kyseessä olevan kiistatta laajin kaupungista tuotettu tutkimukseen perustuva historian esitys. Teosta on myös työstetty - milloin enemmän, milloin vähemmän aktiivisesti - 75 vuoden ajan. Nähdäkseni verrattain pitkäksi venähtänyt kirjoitusaika mahdollistaa kulttuuriperintöprosessien avaamisen historian taustalla, mikä tekee teoksesta entistä hedelmällisempää tutkimusainestoa.

1.3 Suhde aikaisempaan tutkimukseen ja tutkimuskenttään

Naantalin historian kaltaisten paikallishistoriallisten hankkeiden taustalla on usein vaikuttanut vuonna 1933 perustettu Paikallishistoriallinen toimisto, vuodesta 2000 alkaen

³⁶ Vaski-kirjastoilla tarkoitetaan varsinaissuomalaisten kirjastojen yhteenliittymää. Se on myös tietokanta, jota naantalilaiset itse käyttävät.

³⁷ Autio 2014, 7.

Tilaushistoriakeskuksena tunnettu yhdistys³⁸. Sen tehtävänä on ollut yhdistää historioiden tilaajat ja kirjoittajat sekä ohjata työn toteutusta. Aikanaan Paikallishistoriallinen toimisto tarjosi myös valmiita sopimus pohjia, joissa se antoi muun muassa suosituksia siitä, millaisia aihe- ja lähderyhmiä teoksissa tulisi käsitellä. Normittamisen ja standardisoinnin taustalla vaikutti pyrkimys tuottaa yhteisin kriteerein laadittuja ja siten vertailukelpoisia historioita.³⁹ Ajatuksena oli, että paikallishistorioiden avulla voitaisiin myöhemmin luoda uusi ja parempi kansallinen kertomus⁴⁰. Niiden tehtävä oli kertoa, millainen pala Suomea kukin paikkakunta oli ja millaista suomalaisuutta se edusti⁴¹. Tämän seurauksena monet paikallishistoriat näyttävät samasta muotista valetuilta.

Paikallishistoriallista tutkimusta ohjannut hanke sai alkunsa aikana, jolloin isänmaasta ja kotiseudusta puhuttiin suurella paatoksella. Historiantutkimus nousi tuolloin tärkeään rooliin sen myyttipohjan rakentamisessa, jonka varaan uudenlaista kansallisvaltiota luotiin. Kaavan vakiintuminen suomalaiseen paikallishistoriaan tapahtui toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä, vaikka sen mielekkyys asetettiin jo tuolloin kyseenalaiseksi.⁴² Kaavan nopeasta iskostumisesta kertoo se, etteivät toisen maailmansodan lopputulosta seuranneet pyrkimykset kansallisesta intomielisyydestä vapaaseen historiankirjoitukseen riittäneet horjuttamaan sen asemaa. Kaavan välittämä kansallinen yhtenäisyys nähtiin paitsi yhteiskunnallisena voimavarana, myös ylpeyden aiheena.⁴³

Viimeistään 1980-luvulta lähtien paikallishistorioiden kaavaan on kohdistunut laajempaa kritiikkiä. Metodologiseksi nationalismiksikin kutsutun kaavan on moitittu tukahduttaneen alleen kaiken luovan. Sitä on myös arvosteltu sen hallinnollisesti säilytyksestä virkamies- ja maanomistajakeskeisyydestä.⁴⁴ Paikallishistorioiden erityisestä asemasta kertoo se, että niiden kirjoittamisesta ja kehittämisestä on julkaistu useita teoksia ja järjestetty lukuisia seminaareja. On kysytty, millä kriteereillä paikallishistoriaa on kirjoitettu ja millaisin kriteerein sitä tulisi kirjoittaa. On myös pohdittu, millainen on näiden historioiden lukijakunta ja keitä paikallishistoriallisen tutkimuksen tulisi palvella. Saattaisi siis kuvitella, että perinteinen tapa kirjoittaa paikallishistoriaa olisi alkanut väistyä. Paikallishistorioiden tilaajille, erityisesti kunnille, onkin pyritty tarjoamaan

³⁸ Ahtiainen, Tervonen & Teräs 2010, 8.

³⁹ Ahtiainen & Tervonen 2010, 75.

⁴⁰ Ylikangas 2010, 17; Markkola, Snellman & Östman 2014, 8, 17.

⁴¹ Ahtiainen, Tervonen & Teräs 2010, 19.

⁴² Ahtiainen, Tervonen & Teräs 2010, 19, 84; Tervonen 2014, 138.

⁴³ Tervonen 2014, 154.

⁴⁴ Peltonen 2010, 130; Markkola, Snellman & Östman 2014, 17.

uusista, innovatiivisista vaihtoehdoista. Onnistuneita kokeiluja on tehty, mutta valtavirraksi ne eivät vielä ole päätyneet.⁴⁵

Pirjo Markkolan, Hanna Snellmanin ja Ann-Catrin Östmanin toimittama *Kotiseutu ja kansakunta* (2014) keskittyy dekonstruktion keinoin ymmärtämään, miten suomalaisuus paikallishistoriallisissa teksteissä rakentuu. Kirjoittajat nimeävät julkaisun yhdeksi tavoitteeksi kansallisen kontekstin purkamisen ja rakentumisen osoittamisen. Teos on syntynyt Suomen Akatemian rahoittaman yhteiskunnan historian huippuyksikköön kuuluvan yhteistyöryhmän piirissä. Huippuyksikkö, *History of Society: Re-thinking Finland 1400–2000*, tutkii suomalaisen yhteiskunnan muodostumista, rakenteita ja identiteettejä pitkällä aikavälillä.⁴⁶ Tutkimusalaan viime vuosina kohdistunut huomio osoittaaakin aiheen olevan kasvavassa määrin ajankohtainen. Markkola, Snellman ja Östman näkevät dekonstruktion tarjoavan toimivan vaihtoehdon, kun halutaan tarkastella, miten kansalliset narratiivit - olivatpa ne sitten paikallisia tai kansallisia - on tuotettu. Dekonstruktion keinoin on mahdollista ymmärtää myös näiden teosten rajoituksia.⁴⁷ Tämä ohjaa myös omaa ajattelua tarkastellessani Naantalin historiaa historiografisen operoinnin mallin avulla.

Vaikka paikallisen ja kansallisen vuorovaikutuksen problematiikkaa paikallishistorioissa on käsitelty verrattain paljon, ei näiden historioiden vaikutusta kuntien historiakulttuurissa ole juuri tutkittu. Rauman ja Ulvilan kaupunkien historiakulttuuria tarkastellut Leena Valkeapää on esimerkiksi lähestynyt tutkimusaihetta lehtikirjoituksia ja verkkosivuja analysoimalla sekä havainnoimalla kaupunkien kulttuuritapahtumia⁴⁸. Valkeapään vuonna 2006 ilmestynyt artikkeli on osa *Politics of Past - The Post-War Reinterpretation of Finnish Heritage* -projektia⁴⁹. Artikkelissaan Valkeapää keskittyy erityisesti keskiajan käyttökelpoisuuteen osana molempien kaupunkien historiakulttuuria. Valkeapään tutkimusaineistoksi valitsemat lehtikirjoitukset, verkkosivut ja tapahtumat osoittavat osaltaan historiakulttuurin monimuotoisuuden ja siten lukuisat tavat lähestyä tutkimusaihetta. Omassa tutkimuksessani pyrin ymmärtämään näiden historiakulttuurin ilmenemismuotojen alkulähdettä, paikallishistoriaa.

⁴⁵ Ahtiainen, Tervonen & Teräs 2010, 7, 17, 20.

⁴⁶ Markkola, Snellman & Östman 2014, 9, 19.

⁴⁷ Markkola, Snellman & Östman 2014, 17.

⁴⁸ Valkeapää 2006.

⁴⁹ Valkeapää 2006.

Keskiaikaisen kaupunkistatuksen omaava Naantali on 1800-luvulta lähtien herättänyt lukuisten tutkijoiden mielenkiinnon, mutta kaupungin historiakulttuuria ole aikaisemmin juuri tarkasteltu. Lähimmäs omaa tutkimusaiheittani yltää Eva Ahl-Waris, joka on tarkastellut Naantalin luostarin ja kirkon asemaa suomalaisessa arkeologiassa ja historian tutkimuksessa. Käsillä olevassa tutkielmassa tarkastelen kaupungin julkista historiakulttuuria kokonaisuutena, josta birgittalaisluostari ja siihen liittyvät menneisyysmielikuvat muodostavat merkittävän osan. Pyrkiessäni ymmärtämään kaupungin luostarimenneisyyden Naantalin historiassa saamia merkityksiä, nojaudun tulkinnoissani pitkälti Ahl-Warin tutkimuksiin.

Tutkielmani rakentuu johdantoluvun jälkeen kuudesta luvusta. Luvussa kaksi avaan tutkimukseni teoriaa, historiografisen operoinnin mallia, sekä siihen soveltamaani analyysimenetelmää, teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Luvut kolme, neljä ja viisi käsittelevät teorian soveltamista tutkimusaineistoon, nostaessani esiin niitä tapoja, joilla historiografisen operoinnin tasot vaikuttavat Naantalin historiassa. Nämä luvut yhdessä muodostavat pohjan luvulle kuusi, jossa siirryn tarkastelemaan sitä, miten historiografisen operoinnin tasoilla purettu Naantalin historia vaikuttaa kaupungin julkisessa historiakulttuurissa. Vastataan kysymyksiin, miten tätä historiaa on käytetty ja miksi. Pohdin myös, miten sitä voitaisiin käyttää. Luku seitsemän palvelee tutkimuksen yhteenvedona, jossa peilaan teoriaa suhteessa tutkimusaineistoon, pohdin tutkimustulosten relevanttiutta sekä osoitan tutkimusprosessin aikana nousseen tarpeen jatkotutkimukselle.

2 TEORIA JA METODI

2.1 Historiografisen operoinnin malli

Tarkastelen tutkimusaineistoa professori Anna Sivulan kehittämän historiografisen operoinnin mallia noudattaen. Teoria pohjautuu filosofi Paul Ricoeurin vuonna 2000 esittämään ajatukseen historiografisen operoinnin jakautumisesta kolmeen tasoon. Termin *historiografia* voi käsittää joko laajana tai suppeana, joista jälkimmäisellä tarkoitetaan tutkimukseen perustuvaa historiankirjoitusta. Sivula esittää väitöskirjassaan historiografia-termin suomenkieliseksi synonyymiksi termiä *historiankirjoitus*, viitaten tällä juuri tutkimukseen perustuvien historian esitysten kirjallisiin lopputuotteisiin.⁵⁰

Ricoeurin mukaan kaikissa tutkimukseen perustuvissa historiantesityksissä on tunnistettavissa kolme tasoa, jotka erottavat tutkimuksellisen tekstin kaunokirjallisuudesta. Ricoeurin sanoin näitä toisiinsa limittyviä tasoja ei ole mahdollista erottaa toisistaan työskentelyprosessin aikana, vaan ne näyttäytyvät vasta kirjoitetussa historiassa. Tasoissa on siis kyse tekstinominaisuuksista. Näistä tekstinominaisuuksista rakentuva esitys on Ricoeurin mukaan omaksuttavissa paikkansa pitäväksi menneisyyden tulkinnaksi.⁵¹

Koska kaikki menneisyyttä koskeva tieto perustuu menneisyydestä jääneisiin jälkiin, myös Ricoeurin mallissa historiankirjoituksen ensimmäinen taso on *dokumentaarinen taso*. Dokumentaarisella tasolla tutkija hyödyntää jälkiloonteisia tietolähteitä, kuten asiakirjoja tai todistuskappaleita, pyrkiessään vastaamaan menneisyyttä koskeviin kysymyksiin. Näiden tietolähteiden tarkoitus on osoittaa, mihin kirjoittaja väittämänsä perustaa sekä vastata läpinäkyvästi kysymyksiin mitä, missä ja milloin. Historiografisen operoinnin dokumentaarisella tasolla rakentuu siis todistelun dokumentaation.⁵²

Dokumentaation jälkeen on Ricoeurin mukaan vuorossa *ymmärtävä ja selittävä taso*, joka toimii siltana väitettä dokumentoivan ja menneisyyttä representoivan tason välillä. Ricoeur ei pyri erottamaan näitä toisistaan, sillä tutkijan on aina sekä ymmärrettävä että selitettävä kohdettaan. Sivulan sanoin selittäminen on mahdollista vasta kun tapahtuneen tai

⁵⁰ Sivula 2006, 38–40.

⁵¹ Ricoeur 2006, 146, 235.

⁵² Ricoeur 2006, 178; Sivula 2014.

menneisyyden jättämän jäljen merkitys on ymmärretty. Tällä tasolla kirjoittaja esittää miksi-kysymyksen monitahoisen siksi-vastauksen.⁵³

Kolmas ja viimeinen taso on *representaatiotas*, jolla rakentuu historian kirjallinen muoto. Tällä tasolla kirjoittaja tuottaa historiaa koskevista tiedoista juonellisen esityksen, jota tarjotaan lukijan historiatietoisuuden rakennusaineeksi. Tämän tason tehtävä on tuottaa vastaus miten-kysymykseen sekä antaa mielekkyyttä sille, millaiseksi historia on aikaisemmillä operoinnin tasoilla tuotettu. Koska kaikilla tasoilla on kyse kirjoittamisesta ja tulkintojen tekemisestä, on lopulta lukijasta kiinni, miten ja missä määrin tämä omaksuu kirjoittajan ehdotuksen.⁵⁴

Myös Sivulan teorian mukaan kaikkien tutkimukseen perustuvien historianesitysten rakentamiseen tarvitaan tiettyjä toimenpiteitä, viitaten tällä Ricoeurin esittelemiin dokumentoinnin, ymmärtämisen ja selittämisen sekä representoinnin tasoihin. Nämä kolme tasoa ovat Sivulan mukaan aina läsnä, kun kirjoitetaan historiaa. Sivula kääntää Ricoeurin mallin ylösalaisin, lähestyen sitä dekonstruktiivisesti. Tällöin analyysi aloitetaan representaatiotasosta, josta edetään ymmärtävän ja selittävän tason kautta historiankirjoituksen dokumentaariseen tasoon. Näin teksti jaetaan osiin ja sitä tarkastellaan eri näkökulmista. Tällöin tutkijaa johdattelee kysymys, mitä elementtejä löytyy, kun teksti puretaan kolmen tason mallia noudattaen.

Sivulan mallia seuraten pyrin tunnistamaan tutkimusaineistosta historiografisen operoinnin eri tasojen toimintaa. Aloitan tutkimusaineiston analysoinnin representaatiotasosta, jolla esitän tutkimusaineistolleni kysymyksen: millaista Naantalia tarkastelemassani historiassa esitetään? Ymmärtävällä ja selittävällä tasolla puolestaan kysyn, miten kirjoittajat ymmärtävät ja selittävät muutoksia ja eroja. Dokumentaarisella tasolla kiinnitän huomioni siihen, miten kirjoittajat dokumentoivat ja perustelevat esittämänsä tosiasiaväittämät.

2.2 Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Aineiston läpikäyminen teoriassa kiinni pitäytyen edellyttää huolellisesti valittua analyysimenetelmää, joilla tutkimusaineistoa jäsennetään ja systematisoidaan. Tekstimuotoisia

⁵³ Ricoeur 2006, 182–185; Sivula 2006, 48.

⁵⁴ Sivula 2006, 45–46.

aineistoja tutkittaessa usein käytetty metodi on laadullinen sisällönanalyysi.⁵⁵ Kyse on sanallisesta tekstin sisällön kuvailusta, jonka avulla muutoin hajanaisesta aineistosta muodostetaan selkeä ja tiivis kokonaisuus. Tämä mahdollistaa tutkimusaineiston tarkastelun mahdollisimman systemaattisesti ja objektiivisesti, ja siten luotettavien johtopäätöksien tekemisen.⁵⁶

Sisällönanalyysi on mahdollista toteuttaa tutkijan valinnasta riippuen aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti⁵⁷. Käsillä olevan tutkimuksen lähtökohtana on teorialähtöinen sisällönanalyysi, aineiston luokittelun perustuessa jo olemassa olevaan teoriaan, historiografisen operoinnin malliin. Aloitin analyysin määrittämällä analyysiyksiköksi ne asiakokonaisuudet, jotka vastaavat historiografisen operoinnin kolmella tasolla esittämiini kysymyksiin. Valitsin analyysiyksiköksi yksittäisten sanojen tai lauseiden sijaan asiakokonaisuudet⁵⁸, sillä halusin säilyttää kirjoittajien oman äänen sekä varmistaa kerronnallisuuden välittymisen tuloksiin asti.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
”Hopeaveroa maksettaessa Naantali esiintyi Tammisaarta jonkin verran vauraampana, mutta Elfsborgin lunnaitten veroa maksettaessa se oli Etelä-Suomen kaupungeista köyhin ⁵⁹ .”	Vertailemalla Naantalia Suomen muihin paikkakuntiin tuodaan esiin kaupungin vähävaraisuus.
”Vapauden aika alkoi Naantalille taistelun merkeissä. Se oli uhkaavampi kuin kriisi, jonka kaupunki koki nunnaluostarin tuen menetettyään 1500-luvun lopulla, Turun tehdessä ensimmäisen yrityksen Naantalin nujertamiseksi. ⁶⁰ ”	Luostarin menetys ja Turun Naantaliin kohdistamat toimet uhkaavat kaupunkia.

Taulukko 1. Esimerkki tutkimusaineiston pelkistämisestä

Analyysiyksiköiden valitsemisen jälkeen vuorossa on aineiston pelkistäminen. Tässä vaiheessa karsin aineistosta pois kaiken epäolennaisen ja kirjasin ylös vain tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. Pelkistämistä ohjaa aina käsillä oleva tutkimusongelma. Tä-

⁵⁵ Kouri 2015, 28.

⁵⁶ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b; Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.

⁵⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.

⁵⁸ Tuomi & Sarajärvi 2002, 94–95, 111–112.

⁵⁹ Jäntere 1959, 116.

⁶⁰ Jäntere 1959, 143.

män jälkeen alkuperäisestä informaatiosta nostetut ilmaukset korvataan aineistosta nostetuilla ilmauksilla. Näiden muistiinpanojen tehtävä on jäsentää sitä, mitä tutkijan mielestä aineistossa käsitellään sekä toimia apuvälineinä tekstin kuvailussa.⁶¹

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Vertailemalla Naantalia Suomen muihin paikkakuntiin tuodaan esiin kaupungin vähävaraisuus.	Vertailu, vähävaraisuus	Vertailemalla tuodaan esiin kohteen tyypillisuus tai ainutlaatuisuus
Luostarin menetys ja Turun Naantaliin kohdistamat toimet uhkaavat kaupunkia.	Luostarin menetys, Turun uhka	Luostarin keskeinen merkitys, alttius ulkopuolisille uhille

Taulukko 2. Esimerkki tutkimusaineiston luokittelusta

Pelkistämistä seuraa aineiston järjestäminen luokittelemalla. Aineistoa luokitellessani kävin läpi aineistosta ylös kirjaamani alkuperäisilmaukset ja etsin tutkimustehtävän mukaisesti tyypillisyyttä, eli aineistoa kokonaisuutena hyvin kuvaavia tekijöitä. Tämän jälkeen ryhmittelin samaa asiaa tarkoittavat käsitteet alaluokiksi ja nimesin ne sisältöä kuvaavilla käsitteillä. Aineisto tiivistyy, kun yksittäiset tekijät luokitellaan yleisempien käsitteiden alle.⁶²

Yläluokka	Teorettinen käsite
Vertailemalla tuodaan esiin kohteen tyypillisuus tai ainutlaatuisuus	Ainutlaatuisuuden tai tyypillisyyden korostaminen
Luostarin keskeinen merkitys, alttius ulkopuolisille uhille	Ilman luostaria kaupunki on altis ulkopuoliselle uhille

Taulukko 3. Esimerkki teoreettisten käsitteiden muodostamisesta

Lopuksi pyrin erottamaan tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon ja muodostamaan valikoidusta tiedosta teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämistä jatketaan yhdistämällä luokituksia siihen asti, kun se on sisällöllisesti mahdollista. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija siis etenee kokemuspäisestä aineistosta käsitteellisiin näkemyksiin, ja saa näin vastauksia tutkimustehtävään.⁶³

⁶¹ Tuomi & Sarajärvi 2002, 94–95, 111–112.

⁶² Tuomi & Sarajärvi 2002, 95, 112–113.

⁶³ Tuomi & Sarajärvi 2002, 114.

3 REPRESENTAATIOTASO: KERTOMUKSEN JUONENTAMINEN KAUPUNGIN SELVIITYMISTARINAKSI

Etsiessäni tekstistä historiografisen operoinnin representaatiotasoa kuvaavia elementtejä, minua ohjasi kysymys, millaista Naantalia tarkastelemassani historiassa esitetään. Kenen historiasta esityksessä on kyse ja miten tämä esitys on yleislinjaltaan juonennettu? Etsin vastauksia näihin kysymyksiin historiaa lukiessani ja kirjasin ylös tyypillisiä, teoksessa usein toistuvia asiakokonaisuuksia.

Kirjoittajien esitys Naantalin historiasta jakautuu temaattisesti neljään verrattain itsenäiseen ajanjaksoon. Tämä on nähtävissä erityisesti siinä, kuinka siirtymäkohdat - joissa jokin aikakausi päättyy ja toinen alkaa - korostuvat historiassa. Siirtymäkohdat esitetään usein kriiseinä tai murroksina, jotka ”järkyttävät kaupungin olemassaolon perustuksia⁶⁴” tai johtavat uuteen ”kukoistuskauteen⁶⁵”. Tällöin on mielekästä avata analyysi lukijalle kronologisessa järjestyksessä edeten.

Analyysi olisi mahdollista esittää myös kirjoittajalähtöisesti, sillä kolmiosaisen historiateoksen kirjoittamiseen on osallistunut useampi historioitsija. Tällöin on ymmärrettävää, että etenkin representaatiotasolla ilmenee joitakin kirjoittajakohtaisia eroja. En kuitenkaan koe tämän olevan tutkimuksen kannalta merkittävää, sillä yleislinjaltaan historioitsijoiden kuvaukset ovat hyvin samankaltaisia. Näin ollen koen kronologisen etenemistavan perustellumpana. Se on myös selkeä ja luonteva tapa esittää historian tapahtumat, joissa mennyt vaikuttaa aina tulevaan.

3.1 Kertomuksen alku: kaupunki perustetaan luostarin tarpeisiin

Representaatiotasolla lukija kohtaa ensimmäisenä juonitoiminnan aloituksen. Tässä osiossa kirjoittajat esitelevät lukijalle ne lähtökohdat, jotka ovat tarpeen kertomuksen ymmärtämiseksi. Esittely päättyy ristiriitaan, joka asettaa juonen kulkusuunnan sekä ohjaa myöhempien tapahtumien kuvauksia.

Naantalin historian esittely alkaa vuodesta 1443, jolloin Naantalin kaupunki perustetaan birgittalaisluostarin tarpeita varten. Tässä osiossa Naantali esitetään luostarikaupunkina, jonka olemassaolon perusta ja elinvoimaisuus rakentuvat birgittalaisluostarin ympärille.

⁶⁴ Jäntere & Matinolli 1959, 17.

⁶⁵ Jäntere & Matinolli 1959, 259.

Esitys perustuu väittämälle, ettei Naantalın kaupunkia olisi olemassa ilman luostaria ja Pyhän Birgitan luostariaatetta. Kirjoittajien mukaan ratkaisevaa käännettä seudulla eivät merkinneet asutuksessa tai maanomistuksessa tapahtuneet muutokset, vaan ”suuren uskonnollisen persoonallisuuden vaikutus aikansa ihmisiin”⁶⁶. Luostariajan esitetään tuoneen Naantalille niin kansallista kuin kansainvälistä painoarvoa.

*Ailostenniemeen perustettu birgittalaisluostari määräsi kauppakylänsä, Naantalın kaupungin sijainnin ja tehtävät, eivätkä topografiset ja taloudelliset tekijät, niin edullinen kuin kaupungin asemapaikka olikin syvän veden partaalla. Tässä suhteessa kaupungilla on harvinaislaatuinen merkitys maamme historiassa. (...) Niin kauan kuin luostari kukoisti ja nautti arvontoa pyhänä katolisena laitoksena ja rikkaana maanomistajana, Naantalın kaupunki todennäköisesti oli elinvoimainen.*⁶⁷

Ajanjakso päättyy 1500-luvun puolivälissä luostaritoiminnan lakkauttamiseen. Tämä on konflikti, joka asettaa kertomuksen suunnan ja luo perustan myöhempien tapahtumien kuvauksille: luostaria varten perustettu ja sen menettänyt kaupunki tarvitsee jatkossakin tuekseen itseään suuremman toimijan turvatakseen olemassaolonsa. Ilman luostaria Naantali esitetään kituliaana ja uhattuna pikkukaupunkina. Luostaritoiminnan päätyttyä palveli Ailostenniemellä kohoava kirkko yhä jumalanpalvelusten ja muiden kirkollisten toimitusten paikkana. Kirkko on yhä käytössä ja se on ainut luostarista jäljelle jäänyt rakennus.

Pidän erityisen kiinnostavana sitä, että kirjoittajien tulkinnan mukaan vain hieman yli 100 vuotta kestäneelle luostariajalle on annettu kirjoitushetkellä yli 500-vuotiaan kaupungin historiassa näinkin keskeinen merkitys. Suomen kirkkohistoriaa tarkastelleiden Simo Heinisen ja Markku Heikkilän mukaan Naantalissa luostarin kukoistuskausi oli todellisuudessa tätäkin lyhempi. Luostarin on sanottu saavuttaneen omavaraisuuden vasta vuonna 1462, liki 20 vuotta perustamisensa jälkeen. Luostarin toiminnan hiipuessa vuonna 1508, jää luostarin kukoistuskausi Heinisen ja Heikkilän tulkinnan mukaan vain noin 50 vuotta - kaksi tai kolme nunn- ja munkkisukupolvea kattaneeksi ajanjaksoksi.⁶⁸

Tämä tulkinta saa mielenkiintoista täydennystä uusimmista tutkimustiedoista, joiden mukaan Naantalın keskiaikainen kirkko olisikin valmistunut vasta 1480–90-luvuilla ja

⁶⁶ Suvanto 1976, 79

⁶⁷ Jäntere & Matinelli 1959, 17; Katso myös Suvanto 1976, 59, 114, 158, Innanmaa 1965, 321.

⁶⁸ Heininen & Heikkilä 1996, 43.

mahdollisesti luostarin muuratut asuinrakennukset tätäkin myöhemmin, vuoden 1500 tienoilla. Tämä tarkoittaisi sitä, että luostari olisi toiminut suunnitellussa laajuudessaan vain muutamia vuosia 1400–1500-lukujen taitteessa.⁶⁹

Keskiaikaiset luostarit ovat kiinnostaneen suomalaisia tutkijoita vuosikymmenestä ja -sadasta toiseen. Tutkijat ovat usein nähneet nämä kohteet todisteina siitä, että Suomen historian juuret ulottuvat pitkälle menneisyyteen. Myös Naantalin birgittalaisluostariin kohdistunut kiinnostus on ollut osaltaan kytköksissä näkemykseen, jonka mukaan maan kulttuurisen ja uskonnollisen historian juuret sijaitsevat keskiajalla. Tällaiset tulkinnat olivat omiaan ankkuroimaan Suomen historialliset perinteet omaavaksi länsimaaksi. Alueellisen ja uskonnollisen kiinnostuksen ohella keskiaikaisiin luostareihin ja kirkkoihin kohdistuvassa kiinnostuksessa on siis nähtävissä viittauksia *kansakunnan rakentamiseen*.⁷⁰ Palaan väittämään tutkimuksen luvussa viisi, jossa olen käsitellyt tutkijoiden näkemyksiä luostarikirkosta ja sen merkityksistä.

3.2 Kriisi suuntaa tapahtumien kulun: luostari kaupunki ilman luostaria

Luostaritoiminnan päättymistä seuraa historian toinen ajanjakso, jossa kirjoittajat esittävät Naantalin kituliaana, olemassaolonsa puolesta taistelevana pikkukaupunkina. Tässä osiossa kirjoittajat kehittävät tarinan peruskonfliktia kohti kertomuksen käännekohtaa. Luostaritoiminnan päättyminen kaupungissa, joka oli aikanaan syntynyt luostaria varten, vie kaupungin olemassaololta perustan. Merkittävimpänä uhkana Naantalille esitetään suurempi naapurikaupunki Turku. Turku muodostaa Naantalille uhan, joka kirjoittajien mukaan toteutuessaan johtaisi kaupunkioikeuksien lakkauttamiseen ja kaupungin itsenäisyyden menettämiseen. Protagonistin ja antagonistin roolit ovat helposti tunnistettavissa.

*Naantalın yritykset elinkeinoelämänsä entiselleen saamiseksi vaikeutuivat sen vuoksi, että Turun ja Porin läänin muut kaupungin ryhtyivät vuoden 1723 valtiopäivillä yhteiseen hankkeeseen koko Naantalın kaupungin hävittämiseksi. Aloitteen tekijä oli Turku, jolle tämän suuntainen toiminta vähäisen naapurinsa hävittämiseksi oli vuosisatojen traditioihin kuuluva. Kysymyksen käsittely, jota on verraten laajasti selostettu valtiosäätöjen asiakirjoissa, valaisee Naantalın asemaa sekä keinoja, joilla kademiellinen Turku yritti lopettaa vanhan luostari kaupungin olemassaolon omien kauppaetujensa lisäämiseksi.*⁷¹

⁶⁹ Uotila 2011a, 53.

⁷⁰ Ahl-Waris 2009, 50, 59.

⁷¹ Jäntere & Matinolli 1959, 149; Katso myös Jäntere & Matinolli 1959, 90.

Kirjoittajien kerronnan valinta ja roolijako ovat tekstissä huomionarvoisia. Kirjoittajien mukaan ”sitkeä⁷²” Naantali ”taistelee⁷³”, ”uusiutuvia iskuja⁷⁴” vastaan, Turun ”käydessä kimppuun⁷⁵” ja pyrkiessä ”hävittämään⁷⁶” ja ”nujertamaan⁷⁷” Naantalin. Toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa näillä ilmauksilla oli erityinen subteksti⁷⁸. Ne nousevat Suomen historialle tyypillisestä skeemasta, jossa on nähtävissä viittauksia Suomen ja Neuvostoliiton väliseen kamppailuun. Vaikka kirjoittajat eivät tee suoria vertauksia Suomen ja Neuvostoliiton välillä, on tema teoksessa läsnä implisiittisesti - julkilausumattomana, mutta asiayhteydestä pääteltävissä olevana. Tämä kätketty merkitys, joka on helposti lukijan havaittavissa, on ohjannut myös omaa havainnointiani.

Suomen historian professori Pirjo Markkolan mukaan Suomen historia on usein tapana esittää juuri sotien värittämänä selviytymiskamppailuna idän ja lännen välissä. Markkola selittää ilmiön olevan seurausta siitä, ettei suomalaisilla ole muinaista, menetettyä kansallisen suuruuden aikaa. Jälkipolvien etsiessä historiasta selityksiä menneisyydelle ja omalle itselleen, saavat kansalliset kertomukset merkityksiä, joiden avulla ihmiset ymmärtävät omaa paikkaansa kokonaisuuden osina. Näin tarkasteltuna kertomukset on mahdollista nähdä eräänlaisena diskursiivisena kehikkona. Tutkijat ovat vuosikymmenten ajan sekä osallistuneet tähän mytologisointiin että pyrkineet korjaamaan harhaluuloja.⁷⁹

Ilmiön tunnistaa myös kansallisen historiankirjoituksen sijaintia ja tekniikoita tutkinut Ville Kivimäki. Kivimäki lukee kansalliseksi historiankirjoitukseksi kaikki ne tarinat, joiden kyseenalaistamattomana toimijana on Suomi. Näissä historioissa Suomi näyttäytyy usein epäonnisena sankarihahmona tai henkilöityy aikansa suurmiehissä, joita ohjaa järki ja reaalipoliittinen logiikka.⁸⁰ Naantalin historiassa on tunnistettavissa selkeitä kansalliselle historiankirjoitukselle ominaisia piirteitä, joskin Suomen sijaan toimijana esitetään Naantali.

⁷² Suvanto 1976, 197.

⁷³ Jäntere & Matinolli 1959, 143.

⁷⁴ Suvanto 1976, 197.

⁷⁵ Suvanto 1976, 196.

⁷⁶ Jäntere & Matinolli 1959, 146.

⁷⁷ Jäntere & Matinolli 1959, 90.

⁷⁸ Sivula 2014b, 39.

⁷⁹ Markkola 2009, 1-3.

⁸⁰ Kivimäki 2015, 2.

Ulkopuolisten tahojen uhatessa Naantalia, kaupungin ”mahtavina puolustajina⁸¹” henkilöityvät muun muassa kenraalikuvernööri Pietari Brahe, käskynhaltija Klaus Fleming ja maaherra K. Von Troil. Myös hallitsijat ovat keskeisessä roolissa Naantalin historiassa, jossa nämä esitetään joko uhkana tai mahdollisuutena, riippuen näiden kaupunkiin kohdistamista toimista⁸². Näin esitettynä Naantali näyttää verrattain voimattomana osapuolena, joka navigoi ulkopuolisten uhkien ja mahdollisuuksien jatkuvassa ristiaallokossa.

Pietari Brahe oli jo ensimmäisen kenraalikuvernöörikautenaan 1637–41 seurannut Naantalin oloja ja nähnyt kaupungin asujaimistossa toimeliaisuutta sekä pyrkimystä elinkeinoelämän vilkastuttamiseen ja kaupungin vaurastuttamiseen. Palattuaan Turkuun v. 1648 hän heti asettui pienen Naantalin ja sen kirkon suojelijaksi. (...) Pietari Brahen toimet turvattoman Naantalin hyväksi ovat eittämättömänä todistuksena hänen laajakatseisesta ja vilpittömästä halustaan edistää kaikinpuolisesti kenraalikuvernöörikuntansa asujaimiston elämää. Pietari Brahen vakavaotteisin avuin ja käskyin Naantali selviytyi siitä lamakaudesta, johon se oli joutunut menetettyään luostarin tuen, ja aloittaa suurvaltaajan kaupunkikautensa.⁸³

Kivimäen sanoin tällainen esitystapa johtaa väistämättä yksinkertaistettuihin tulkintoihin, joiden ulkopuolelle sulkeutuvat Suomen historian monimuotoisuus ja ristiriitaisuudet. Suomalaisten toiminnan motiivien typistäminen pakon edessä toimimiseen tai ulkopuolisiin tekijöihin reagointiin tekee suomalaisista uhreja, ei oman historiansa aktiivisia tekijöitä ja toimijoita.⁸⁴ Näin tarkasteltuna näen Naantalin historian edustavan pikemminkin kansallisen historian näkökulmaa kuin yhteisön oman ajallisuuden ymmärtämiseen tähtäävää esitystä.

Representaatiotasolla esittämäni kysymys, kenen historiasta esityksessä on kyse, konkretisoituu selkeimmin edellä esitetyssä historian toisessa ajanjaksossa. Naantalin historiassa porvaristo esitetään väestön ”runkokerroksena⁸⁵” ja kaupungin ”itse oikeutettuina johtajina⁸⁶”, joiden vaiheet kaupungissa on kuvattu hyvin yksityiskohtaisesti. Porvaristolle, eli kauppiaille ja käsityöläisille, on osoitettu kolmiosaisen historian jokaisessa osassa vähintään yksi, itsenäinen päälukunsa. Porvariston edustajista on esimerkiksi laadittu verrattain tarkkoja henkilökuvia.

⁸¹ Jäntere & Matinoli 1959, 466.

⁸² Katso esim. Jäntere & Matinoli 1959, 18; Suvanto 1976, 196, 144.

⁸³ Jäntere & Matinoli 1959, 24; Katso myös Jäntere & Matinoli 1959, 18, 91, 345, 350, 466; Innanmaa 1965, 96.

⁸⁴ Kivimäki 2015, 4-5.

⁸⁵ Jäntere & Matinoli 1959, 223.

⁸⁶ Innanmaa 1965, 172.

*”Kaupunkien historia on porvariston historiaa” on vanha usein toistettu lause. Porvaristo oli kaupunkiyhteiskunnan väestön runkokerros.*⁸⁷

Porvariston keskeinen rooli on selitettävissä kirjoittajien dokumentaarisella tasolla tekeillä valinnoilla. Se, millaisia lähteitä tutkija tulkitsee, vaikuttaa lopulta siihen millaista - ja tässä tapauksessa kenen - historiaa tutkija tuottaa. Porvariston roolin korostumista Naantalin historiassa avaan tarkemmin teoksen dokumentaarista tasoa käsittelevässä luvussa viisi.

3.3 Kertomuksen käännekohta: kylpylaitoksesta kukoistukseen

Siinä missä historian aikaisemmat vaiheet keskittyvät porvaristoon, historian kolmannessa ajanjaksossa kirjoittajien huomio kiinnittyy luokkayhteiskunnan syntyyn ja sitä seuraavaan porvariston vallan hiipumiseen. Historian kolmannen ajanjakson lopussa kirjoittajat lähestyvät vähitellen modernisoituvaa Naantalia, jossa säätyjakoon perustuva työnjako alkaa menettää merkitystään.

*Varallisuutta seurasi monissa tapauksissa sosiaalinen nousu, jonka aiheuttaja ei kuitenkaan ollut yksinomaan varallisuus. Kun näet maaseurakuntaan syntyi talonpoikainen rusthollari sääty, jonka huomattavimmat jäsenet joutuivat uuden kunnallislain voimaan tultua ottamaan vastuulleen tehtäviä, joiden piirissä työskennellen heidän oli kehitettävä älyään ja arvostelukykyään, on kunnalliselämän synnyllä epäilemättä ollut valveuttava vaikutus. Samaa voidaan sanoa suomalaisen kansallistunteen heräämisestä, sekin tapahtui aluksi juuri tämän säädyn piirissä. Naantalin maaseurakunnan talonpojistossakin oli henkilöitä, joita elätti toivo saada maamme talonpojat herätetyksi niin sosiaalisessa kuin sivistyksellisessäkin mielessä ja joissa ilmeni tietoista pyrkimystä luoda pohjaa talonpojistossa nousevalle uudelle sivistyneistölle.*⁸⁸

Syntyperään nojautuvan sääty-yhteiskunnan korvaaminen luokkayhteiskunnalla johti kirjoittajien mukaan sivistystason nousuun talonpoikaisten keskuudessa. Naantalin historiassa sivistystason nousu esitetään tienä suomalaisten ”valveutumiseen”⁸⁹. Valveutuminen, eli kansallisaatteen synty, tapahtui kirjoittajien mukaan juuri ennen 1800–1900-lu-

⁸⁷ Jäntere & Matinolli 1959, 223.

⁸⁸ Innanmaa 1965, 455; Katso myös Innanmaa 1965, 471.

⁸⁹ Innanmaa 1965, 472.

kujen taitteessa Suomessa käynnistyneitä venäläistämistoimia. Maan sivistys- ja elintason kohentaminen nähtiin ”kansan säilymisen kannalta erittäin tärkeänä”⁹⁰. Tähän tarpeeseen vastasivat kirjoittajien mukaan niin Kalevalan ilmestyminen kuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja kansanopetuslaitoksen perustaminen. Suomalaisen kansallishengen herättäjänä henkilöityy erityisesti Juhana Vilhelm Snellman.

Venäläistämistoimien lopulta kohdatessa Suomea, henkilöityy suomalaisten yhteinen vihollinen kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovissa. Bobrikov toimii kertomuksen antagonistina, jonka Suomeen kohdistamien sortotoimien edessä suomalaiset nousevat yhteiseen vastarintaan yli luokka- ja kielirajojen. Tässä historian osiossa korostuvat kansallinen yhtenäisyys ja eheys sekä kuvaus sankarillisesta Suomesta ylivoimaisen vihollisen edessä. Kirjoittajat eivät käsittele yksin Naantalia, vaan esittävät tapahtumat koko Suomen mittakaavassa.

*Taistelu kansan sielusta sai räjähdysnomaista virikettä, kun Venäjältä lähteneen painostuksen johdosta aukeni uusi rintama. Vuonna 1898 oli Suomen kenraalikuvernööriksi nimitetty N. Bobrikov. Siinä ohjelmassa, jonka hän oli toimintaansa varten laatinut, oli eräänä kohtana maan lakien kodifointi sekä keisarikunnalle ja suuruhtinaskunnalle yhteisten asioiden käsittelyjärjestyksen vahvistaminen. Vuonna 1899 julkaistulla helmikuun manifestilla määrättiinkin ns. yleisvaltakunnallinen lainsäädäntöjärjestys otettavaksi maassamme käyttöön. Helmikuun manifesti oli kansamme perusoikeuksia loukkaava asiakirja, joka tyrmistyi koko kansan, niin suomalaiset kuin ruotsalaisetkin kieleen ja asemaan katsomatta. Ei voitu edes aavistaa mitä oli tulossa ennen kuin oltiin sortokauden keskellä.*⁹¹

Representaatiotasolla on jälleen tunnistettavissa piirteitä, jotka ovat selitettävissä niin kansallisen historiankirjoituksen ominaispiirteinä kuin vuosien 1959–1976 aikalaiskon-tekstia tarkastelemalla. Kerronnassa on luettavissa selviä viittauksia talvisodan hengen historiapoliittiseen käyttöön. Suomalaisessa historiankirjoituksessa talvisota-tematiikkaa on usein käytetty symbolina yksimielisyydelle sekä käsitykselle sodasta kansan yhdistäjänä⁹². Kuten Naantalin historiassa, sillä on usein korostettu kansallisen yhteishengen merkitystä vaikeiden poliittisten haasteiden edessä. Teema koettiin tärkeänä erityisesti sotavuosien jälkeisessä Suomessa⁹³.

⁹⁰ Innanmaa 1965, 471.

⁹¹ Innanmaa 1965, 476; Katso myös Innanmaa 1965, 471–472, 475.

⁹² Raudaskoski 2015.

⁹³ Melgin 2015, 179.

Huomion arvoista on, että sotaisasta retoriikastaan huolimatta Naantalin historiassa Suomen sisällissotaa, ensimmäistä ja toista maailmansotaa ei juuri käsitellä. Taustalla lienee vaikuttanut kirjoitusajankohtana valinnut kylmänsodan aikainen pyrkimys välittää Suomesta kuvaa poliittisesti neutraalina valtiona⁹⁴. Näinä vuosina Neuvostoliiton suhteet aiheuttivat painetta kaikessa viestinnässä ja vaimensivat siten sodan ympärillä käytyä suoraa keskustelua⁹⁵.

Kun toisen maailman sodan jälkeen Suomessa etsittiin syyllisiä sodan onnettomuuksiin, joutui historiantutkimuskin syytösten kohteeksi. Sen nähtiin tukeneen sitä kansallista ajattelumaailmaa, jonka katsottiin kärjistäneen suhteita itänaapuriin ja etäännyttäneen Suomen sen läntisistä kytköksistä. Samaan aikaan sosialistisen Neuvostoliiton vaikutuspiiriin joutuneen Suomen historioitsijat halusivat osoittaa maan olevan yhä historialliselle perinteelle rakentuva länsimäinen demokratia.⁹⁶ Vaikka kansallinen historiankirjoitus oli kylmänsodan aikana yhä voimissaan, aiheutti yhteiskunnallinen tilanne sen, että idän suhteisiin viittaavat huomiot ovat ikään kuin teksteihin kätkeytyä. Tämä selittää myös Naantalin historiaan kätkeytyt, implisiittiset vihjaukset.

Toisaalta näen kyseessä olevan myös yhden tilaushistorioiden ominaispiirteistä. Historiantutkijan roolia kulttuuriperintöprosessissa tarkastelleen Suvi Aitto-ojan mukaan tilaushistorioissa on nähtävissä aikalaiskontekstin ohella myös historian tarkoitus. Tilaushistorioiden tavoitteena ei yleensä ole historiantutkimuksen metodologiaa noudattavan historian esittäminen, vaan yhteisön itsensä tai ainakin sen päättävien henkilöiden hyväksymän kertomuksen esittäminen. Tilaustyönä toteutetut tarinat välttävät usein historian moniäänisyyttä sekä mahdollisten konfliktien esiintuomista. Näin tilaushistoriat pyrkivät täyttämään tehtävänsä yhteisön identiteetin vahvistajina.⁹⁷

Historian kolmannen ajanjakson tehtävä on palvella tarinan käännekohtana, jossa kertomuksen alussa esitetty konflikti kääntyy kohti ratkaisuaan. Varsinainen käännekohta historiassa alkaa 1700-luvun lopulta, jolloin kaupunki nousee köyhyydestä kylpylaitostoinnin turvin. Kylpylaitostoinnin esitetään aloittaneen Naantalin toisen kukoistus-

⁹⁴ Melgin 2015, 178–179.

⁹⁵ Ylikangas 1999, 6–10; Ylikangas 2015, 178.

⁹⁶ Ahtiainen & Tervonen 1996b.

⁹⁷ Aitto-oja 2012, 3.

kauden ja antaneen kaupungille samanlaista merkittävyyttä kuin birgittalaisluostari aikanaan. Kylpylän vaikutus nähdään niin keskeisenä, että kaupungin kerrotaan ”eläneen kylpylaitoksesta ja kylpylaitokselle ⁹⁸”.

Euroopan historian dosentti Liisa Suvikumpu on tarkastellut suomalaisia kylpylöitä kulttuurihistoriallisena ilmiönä, tapakulttuurina ja elämäntavan osana. Suvikummun mukaan kotimaan historialliset kylpylaitokset ovat nostalgian ja paikallisylpeyden kyllästämiä. ⁹⁹ Tämä näkyy myös Naantalın historiassa, jossa Naantalın kerrotaan kylpyläkaupunkina olleen ihanuudessaan ”kuin lemmenkukka antiikkisessa maljakossa ¹⁰⁰”. Mitä tärkeämpi kylpylä on paikkakunnan maineelle ollut, sitä voimakkaammin se nousee esille myös paikallishistoriassa ¹⁰¹. Naantalın historiassa, jossa kylpylaitoksen tehtävä on täyttää luostarin jättämä tyhjiö, on laitoksen merkitys keskeinen.

Kirjoittajien mukaan Naantalın kehittämistä ohjasivat 1700-luvun lopulta lähtien ennen kaikkea kylpyvieraiden tarpeet. Naantalissa, kuten muissakaan suomalaiskaupungeissa, ei esimerkiksi 1800-luvun alussa ollut juurikaan virkistystarkoitukseen suunniteltuja puistoja tai kävelyreittejä. Kylpylaitostoiminnan myötä tämä muuttui, sillä miellyttävän kylpylaitoskokemuksen katsottiin edellyttävän myös miellyttävää ympäristöä. ¹⁰² Naantalın historiassa, jossa kylpylaitos esitetään paikkakunnan elinehtona, tämä laajenee vähitellen koko kaupunkia käsittäväksi hankkeeksi. Kylpylaitostoimintaa seuranneiden toimenpiteiden myötä kaupungin kerrotaan muovautuneen ”siksi viehättäväksi idylliksi, todelliseksi taideteokseksi, jollaisena me sen tänäkin päivänä tunnemme ¹⁰³”.

Katu ei siinä määrin ollut Naantalille kulkuväylä kuin monelle muulle kaupungille. Se oli täällä kesäiseen aikaan kylpyvieraiden kävelytienä. Katuihin olikin täällä kiinnitettävä varsin suurta huomiota. Yleinen suuntaus kaupungin ulkonäössä kulki kohti leveää keidasta 1800-luvun puolivälistä lähtien. Mikä olikaan luonnollisempaa romantiikan kukoistaessa kuin että Naantalikin oli karun maisemansa peitteeksi saatava lehtikujia, puistikkoja ja puistokäytäviä. Tämän havaitsivat kaupungin johtomiehet, joiden tehtävänä oli koettaa säilyttää kaupungin maine kylpyläkaupunkina ja mikäli mahdollista vielä lisätäkkin sitä. ¹⁰⁴

⁹⁸ Innanmaa 1965, 125.

⁹⁹ Suvikumpu 2014, 6–7.

¹⁰⁰ Innanmaa 1965, 122.

¹⁰¹ Suvikumpu 2014, 9.

¹⁰² Suvikumpu 2014, 31–31, 44.

¹⁰³ Innanmaa 1965, 124.

¹⁰⁴ Innanmaa 1965, 158.

Kylpyläkulttuurin kukoistuskausi tuli Suomessa päätökseensä toisen maailmansodan myötä, jonka seurauksena myös Naantalin kylpylaitos sulki ovensa 1960-luvulla¹⁰⁵. Historian ilmestyessä vuosina 1959–1976 on kylpylaitostoiminnan päättyminen ollut kaupungissa ajankohtainen aihe. Tällä lienee ollut vaikutuksensa kirjoittajien nostalgisten ja ylistävien tulkintojen taustalla.

3.4 Kertomuksen pääteipiste: teollistunut suur-Naantali syntyy

Historian viimeinen vaihe on kirjoittajien esittämien tapahtumien kulun pääteipiste. Tässä osiossa lukijalle esitetään loppuratkaisu, joka on seurausta protagonistin ja antagonistin, Turun ja Naantalin välisen ristiriidan raukeamisesta. Juonellisessa kertomuksessa loppu on vähintään yhtä tärkeä kuin kertomuksen alku, sillä vasta lopussa paljastuu, mistä kertomuksessa oli kyse¹⁰⁶.

Kylpylaitostoiminnan päätyttyä teoksen painopiste siirtyy kaupungissa 1900-luvulla alkaneeseen teollistumiseen. Tämä on historian neljännen ja viimeisen ajanjakson kantava teema. Kirjoittajien mukaan vuosi 1943 merkitsi käännteentekevän vaiheen alkamista Naantalin historiassa. Voimakkaan teollistumisen esitetään saattaneen kaupungin talouden vakaalle pohjalle ja luoneen edellytykset alueliitokselle, jonka myötä kaupungin pinta-ala kasvoi kymmenkertaiseksi ja asukasluku kaksinkertaistui. Alueliitos, eli Naantalin kaupungin ja Naantalin maalaiskunnan yhdistyminen, merkitsi kirjoittajien mukaan ”suur-Naantalin¹⁰⁷” syntyä. Kaupunkiin perustetut raskaan teollisuuden yksiköt turvasivat kaupungin talouden ja alueliitos takasi ”huomattavia kehitysmahdollisuuksia¹⁰⁸”.

Teollistumisen kuvauksessa on nähtävissä yhtymäkohtia vuosina 1940–1980 Suomessa vallinneeseen pyrkimykseen talouden kohentamisesta. Ajan intresseissä oli luoda Suomesta kuvaa länsimaisena markkinataloutena ja luotettavana kauppakumppanina.¹⁰⁹ Sama viesti välittyy myös Naantalin historian teollistumista kuvaavalla representaatiotavalla. Teollistunut, pinta-alaansa ja asujaimistoaan merkittävästi kasvattanut Naantali

¹⁰⁵ Suvikumpu 2014, 13, 56; Naantalin historiaa 2016. Nykyinen Naantalin Kylpylä perustettiin 1980-luvulla.

¹⁰⁶ Aitto-oja 2012, 97.

¹⁰⁷ Innanmaa 1965, 523.

¹⁰⁸ Innanmaa 1965, 515.

¹⁰⁹ Kivioja, Kleemola & Clerc 2015.

esitetään itsenäisenä toimijana, joka ei ole enää altis ulkopuolisille uhille. Tästä on osoituksena loppuratkaisua edeltävä viimeinen jännitysmomentti, jossa Turku kohdistaa Naantaliin viimeisen, epäonnistuneen nujertamisyriyöksensä.

Naantali joutui näet Neste Oy:n rakennusvaiheen aikana elämään erään teollistumisprosessiinsa liittyvän kriisikauden, Turku kun pyrki alueliitoksen perusteella saamaan Neste Oy:n alueen haltuunsa, minkä seikan onnistuneena arveltiin todennäköisesti merkitsevän Naantalille itsenäisyyden menetystä. Mutta Naantali oli varuillaan, myös se esitti alueen siirtoa koskevan hakemuksen vakuuttuneena siitä, ettei Neste Oy:tä voitaisi siirtää Turkuun kuuluvaksi.¹¹⁰

Kertomuksen loppu vahvistaa edellä esittämäni tulkinnan Naantalin historiasta kaupungin selviytymistarinaan. Historian alussa rakennettu konflikti luostarinsa menettäneestä kaupungista ohjaa juonen kulkua ja myöhempien tapahtumien kuvausta. Luostaria varten perustettu ja sen menettänyt kaupunki tarvitsee jatkossakin tuekseen itseään suuremman toimijan turvatakseen olemassaolonsa. Luostarin jättämän tyhjiön täyttää ensin kylpylaitos ja myöhemmin kaupunkiin sijoitetut raskaan teollisuuden yksiköt. Kylpylä ja teollisuus toimivat ikään kuin vedenjakajina kituliaan menneisyyden ja vakaan tulevaisuuden välillä, kertomuksen päättyessä tilanteeseen, jossa protagonistin asiat ovat paremmin kuin tarinan alussa.

Kaupunki on tähän mennessä ollut uskollinen perinteilleen, ja niin on Naantalista tullut kaupunki, jolla on kahdet kasvot; toisaalta pikkukaupungin leppoisasti hymyilevät, toisaalta jatkuvasti kasvavan teollisuuskeskuksen jyrkän karut piirteet. Ne edustavat kahta maailmaa, joista toiselle on tunnusomaista rauhallinen idylli, toiselle työn kuumeinen hyörinä. Naantali on kaupunki, jossa nykyisyys saumattomasti liittyy menneisyyteen. (...) Kuten vuosisatoja sitten kajahtaa vieläkin luostarikirkon tornista kesäilloin tunnelmallinen iltavesper kehottaen kuulijaa hetkeksi hiljentymään, näkemään maan kauneuden ja taivaan kirkkauden.¹¹¹

Representaatiotasolla tarkasteltuna Naantalin historia noudattaa kansallisen historiakirjoituksen vakiintunutta kaavaa. Tällä tasolla kirjoittajat esittävät lukijalle kaupungin kehityksen kannalta merkityksellisimmiksi ja kauaskantoisimmiksi katsomansa vaiheet. Kirjoittajat ovat nostaneet esiin kullekin aikakaudelle tyypilliset piirteet, jotta lukijat voisivat hahmottaa kotiseutunsa sukupolvittain etenevän tarinan¹¹². Kyse on kaupungin

¹¹⁰ Innanmaa 1965, 519.

¹¹¹ Innanmaa 1965, 525.

¹¹² Vilkuna 2014, 31.

kehityskertomuksesta, joka värityy kansallisen metanarratiivin ohjaamaksi selviytymistarinaksi.

Vastaamalla kysymykseen *kenen historiasta esityksessä on kyse ja miten tämä esitys on juonennettu*, paljastuu, etteivät kertomukset ole koskaan puhtaita ja yksinkertaisia kopioita kokemuksistamme, vaan kyse on aina kokemusten merkityksellistämistä tietyllä tavalla. Pyrkinessään muuttamaan eletyn elämän kertomuksiksi, tutkija tuottaa syyn ja seurauksen ketjuja, alkuja ja loppuja muuten päättymättömiksi esittäytyviin tapahtumasarjoihin. Koska yhdessäkään kertomuksessa ei ole mahdollista kertoa kaikkea, voi representaatio rakentua ainoastaan tutkijan valinnalle, joka puolestaan on vahvasti sidoksissa kulloinkin hyväksytyihin kerrontamalleihin. Siten kertominen onkin varsin läheisessä yhteydessä arvottamiseen. Kerrottaessa eli representoitaessa aineisto järjesty tietyjen mallien mukaisesti esittämään ja selittämään tiettyjä inhimillisiä kokemuksia ja tapahtumia, antaen siten muotoa ja järjestystä maailmaan jossa elämme. ¹¹³

Anna Sivula on esittänyt neljä tapaa, joilla erilaiset organisaatiot käyttävät historioita. Sivula erottaa toisistaan eksternaaliset ja internaaliset tarinat ja jakaa näiden historioiden käytön organisaation sisäiseen ja ulkoiseen kommunikaatioon. Eksternaalisella historialla tarkoitetaan historioita, jotka eivät esitlee käyttäjää itseään, vaan representoivat tämän ulkopuolista menneisyyttä. Internaalin historia puolestaan käsittelee käyttäjää ja tulkitsee tämän omaa menneisyyttä. Molempia historioita voidaan käyttää niin eksternaaliseen kuin internaaliseen kommunikaatioon. Sivula nimittää kulttuuriperintöyhteisön ulkoista eli eksternaalista kommunikaatiota imagotyöksi. Identiteettityötä on puolestaan kulttuuriperintöyhteisön sisäinen eli internaalin kommunikaatio. ¹¹⁴ Pidän Sivulan typologisointia kiinnostavana teoksen kohdalla, jossa on nähtävissä useampia käyttötarkoituksia.

Ensikatsomalta Naantalın historia on kunnan johtavien henkilöiden tilaama historia, joka on kirjoitettu ensi sijassa kuntalaisia varten. Teoksen loppuratkaisu paljastaa historian pyrkivän ennen kaikkea yhteisön sisäisen yhtenäisyyden vahvistamiseen ja kohti yhteistä tulevaisuutta orientoitumiseen. Samalla paljastuu teoksen historiapoliittinen

¹¹³ Lehtonen 2000, 117–118.

¹¹⁴ Sivula 2015, 58; Unesco 2003. Kulttuuriperintöyhteisöllä tarkoitetaan niitä ihmisiä, jotka haluavat julkisen toiminnan puitteissa ylläpitää ja välittää tuleville sukupolville arvossa pitämiään kulttuuriperinnön piirteitä.

luonne: tilaajat ja kirjoittajat pyrkivät luomaan uskoa yhteiseen tulevaisuuteen osoittamalla, miten menneisydessäkin vastoinkäymiset on voitettu. Tämä viittaa internaalisen historian käyttöön internaalisessa kommunikaatiossa - toisin sanottuna kyse on kunnan sisäisestä identiteettityöstä. Historian tilaajat ovat halunneet vaikuttaa siihen, millaiseksi yhteisön sisäinen muisti muodostuu ¹¹⁵.

Toisaalta Naantalin historian taustalla voimakkaasti vaikuttava kansallinen näkökulma osoittaa teoksen tähtäävän myös osaksi laajempaa diskurssia. Kuten representaatiotavalla käy ilmi, teos kuuluu metodologisen nationalismiin, jossa paikallishistorioiden yhtenä tehtävänä on palvella yleistä Suomen historiaa. Tämä tutkija- ja tutkimuskeskeinen näkökulma asettaa Naantalin historian osaksi suurempaa kokonaisuutta ja viittaa internaalisen historian käyttöön osana eksternaalista kommunikaatiota. Tämä paikallisen ja kansallisen vuorovaikutus asettaa teoksen niin internaalisen kuin eksternaalisen kommunikaation vaikutuspiireihin, jotka eivät ole toisiaan poissulkevia.

¹¹⁵ Sivula 2015, 58, 62.

4 YMMÄRTÄVÄ JA SELITTÄVÄ TASO: TAPAHTUMIEN MERKITYKSELLIS- TYMINEN KANSALLISESSA KONTEKSTISSA

Representaatiotasolla välittyvän kertomuksen ymmärrettävyys perustuu historioitsijan kykyyn ymmärtää ja selittää juonen käänneet. Historiografisen operoinnin mallin toinen, ymmärtävä ja selittävä taso pureutuu kirjoittajien tapaan esittää muutokset ja erot historiassa. Tunnistaessani Naantalin historiasta ymmärtävän ja selittävän tason ominaisuuksia kiinnitin huomioni niihin käyttöyhteyksiin, joissa representaatiotasolla esitetyt tapahtumat saavat merkityksensä. Millaisiin rooleihin kertomuksen eri toimijat asetetaan ja millaisena tuon toiminnan ympäristö esitetään? Entä millaisia ongelmia ja ongelmanratkaisuja kirjoittajat kertomuksessaan tarjoavat?

Kaikelle historian tutkimukselle on yhteistä ajallinen etäisyys tutkittavaan aiheiseen sekä ilmiön sijoittuminen tiettyyn aikaan menneisyydessä. Pelkästään aika tai ajallinen etäisyys ei kuitenkaan yksin selitä historiallisen ilmiön erityislaatuisuutta, vaan siihen tarvitaan aina myös *konteksti*, joka määrittelee tutkimuskohteen tapahtumaympäristön. Mikään ilmiö, asia tai henkilö ei ole omasta ajastaan irrallinen, vaan kytkeytyy aina paitsi omaan aikaansa, myös aikansa arvomaailmaan ja maailmankuvaan.¹¹⁶ Rakentaessaan tutkimuskohteelleen kontekstia, tutkijan voidaan ajatella etsivän vastausta kysymykseen *mitä tämä merkitsee*¹¹⁷.

Juuri konteksti, eli se miten ilmiö liittyy omaan aikaansa, tekee historiallisesta ilmiöstä kiinnostavan. Ilman kontekstia tutkija pystyy vastaamaan suppeasti kysymyksiin mitä, missä ja milloin, mutta tulee historian tutkimuksen sijaan tuottaneeksi vain kokoelman faktoja. Siksi jokainen tutkimus tarvitsee tuekseen kulttuurihistoriallisen kontekstin. Kontekstoimalla tutkija pyrkii etsimään ja tulkitsemaan niitä mahdollisuuksia ja ehtoja, jotka auttavat ymmärtämään menneisyyden teoksia, toimintaa, käytäntöjä ja muita mahdollisia tutkimusaiheita.¹¹⁸ Koska tutkijalla ei ole pääsyä tuohon jo päättyneeseen aikaan, asettuu tämän rakentama konteksti ikään kuin korvaamaan eletystä elämästä rakentuneen todellisuuden. Tästä prosessista on kyse historiografisen operoinnin toisella, ymmärtävällä ja selittävällä tasolla.

¹¹⁶ Autio-Sarasmo 2008.

¹¹⁷ Saarelainen 2012, 244.

¹¹⁸ Saarelainen 2012, 244–255.

Kontekstin rakentaminen pitää aina sisällään sekä ymmärtämisen että selittämisen elementtejä siten, että selittäminen asettuu osaksi ymmärtämisen kokonaisprosessia. Ricoeur kuvailee tulkinnan prosessia selittämisen ja ymmärtämisen vuoropuheluksi, jossa tutkimuskohteesta esitettyjä arvauksia työestetään, kunnes niille voidaan tarjota selityksiä paremman ymmärtämisen ansiosta. Alussa ymmärrys on vasta arvaus, josta muotoutuu käsittämisen myötä ymmärtämisen kehittyneempi muoto, jota selittävät menetelmät tukevat.¹¹⁹ Representaatiotasolla kirjoittaja siirtää tämän selittämisen/ymmärtämisen kirjalliseen, julkisesti luettavaan muotoon¹²⁰.

Kuten muillakin historiografisen operoinnin tasoilla, myös ymmärtävässä ja selittävässä tasossa on kyse kirjoittajien valinnoista: erilaisia konteksteja on olemassa loputon määrä ja on aina tutkijan valinnasta kiinni, millaiseen kontekstiin hän tutkimuksensa asettaa. Mikään lähde ei esimerkiksi kuulu vain johonkin tiettyyn asiayhteyteen, vaan voi vastata lukemattomaan määrään tutkimuskysymyksiä ja siten sille voidaan rakentaa useita erilaisia konteksteja. Eri konteksteihin sidotut tulkinnat puolestaan saavat samat sanat, kuvat ja teot tuottamaan erilaisia merkityksiä.¹²¹

Kuten edellisessä luvussa kuvasin, kirjoittajien esitys Naantalin historiasta jakautuu teemaattisesti neljään ajanjaksoon. Näistä ensimmäinen alkaa vuodesta 1443, jolloin Naantalissa kerrotaan syntyneen luostarin tarpeita varten. Seuraava ajanjakso alkaa 1500-luvun puolivälissä, jolloin luostaritoiminta Naantalissa lakkautetaan. Tapahtuma toimii konfliktina, joka asettaa kertomukselle suunnan ja ohjaa myöhempien tapahtumien kuvausta. Historian kolmannessa ajanjaksossa Naantali näyttäytyy kituliaana ja uhanalaisena kaupunkina, kunnes kaupungissa 1700-luvun lopulla alkanut kylpylaitostoiminta täyttää luostaritoiminnan päättymistä seuranneen tyhjiön. Historian viimeisessä ajanjaksossa konflikti ratkeaa ja kertomus päättyy teollistuvan ”suur-Naantalinnin” syntyyn - tilanteeseen, jossa kaupungin asiat ovat paremmin kuin kertomuksen alussa. Menneisyyden representaatioissa hallitseviksi nousevat kuhunkin kehitysvaiheeseen parhaiten soveltuvat elämän muodot, jotka jättävät kestävimmit perintöaineiksensa seuraavan jakson pohjaksi¹²².

¹¹⁹ Kajander 2013.

¹²⁰ Helenius 2015, 351.

¹²¹ Saarelainen 2012, 251, 256–257.

¹²² Ahtiainen & Tervonen 1996b.

Kaikille näille tapahtumille yhteistä on se, että ne merkityksellistyvät vain kaupungin selviytymiskamppailun ja kehityskertomuksen osina. Yksittäisinä, kehyskertomuksesta irrallisina tapahtumina ne eivät puhuttele tai tarjoa lukijalle mielekästä kuvaa kaupungin menneisyydestä. Tapahtumat muodostavat peräkkäisloogisen sarjan, jonka kuvaaminen on muutoksen selittämistä¹²³. Tapahtumasarjan runko on puolestaan johdettu Suomen historialle tyypillisestä metanarratiivista. Metanarratiivi on tunnistettavissa paitsi representaatiotasolla, myös siinä miten kirjoittajat ymmärtävät ja selittävät edellä kuvatut tapahtumat. Niin teoksen konteksti, kuin sitä ohjaava metanarratiivi ovat oman aikansa kulttuurisen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin tuotosta.

Metanarratiivit, joista käytetään myös nimitystä suuri kertomus, sijaitsevat narratiivisen hierarkian huipulla. Ne asettavat kehykset lukuisille pienemmille osakertomuksille, legitimoimalla niitä ja integroiden ne osaksi itseään. Pienemmät osakertomukset usein toistavat, tuottavat uudelleen ja vahvistavat näitä metanarratiiveja, ollen siten suuresta kertomuksesta riippuvaisia ja sille alisteisia.¹²⁴ Myös Naantalin historiassa Suomen suuri kertomus välittyy yhden osakertomuksen kautta. Ilmiön ymmärtämiseksi on kiinnitettävä huomio siihen aikaan ja ajanhenkeen, jossa Naantalin historia ilmestyi.

Itsenäistyneessä Suomessa kansallista historiakuvaa rakennettaessa korostettiin, kuinka suomalaiset - valtiollisen olemassaolonsa lopulta lunastaneina - saattoivat katsoa historiaansa toisiinsa loogisesti liittyvien tapahtumien sarjana, joka huipentui täydellisen suvereniteetin saavuttamiseen. Itsenäiseksi valtakunnaksi kohonneen Suomen historiaa ei voitu ajatella ilman että itsenäisyyden saavuttaminen esitetään tähänastisen kehityksen loppumaaliksi. Tämän seurauksena monet historioitsijat ryhtyivät tulkitsemaan maan itsenäisyyttä edeltäviä vaiheita ikään kuin vuoden 1917 tirkistysaukosta käsin. Näin käsiteltynä Ruotsin vallan kausi ja sitäkin varaisemmat ajanjaksot asettuivat ikään kuin Suomen valtiollisen historian esihistoriaksi.¹²⁵

Sortokausi sai aikaan Naantalın seurojen ja yhdistysten toiminnassa viireän elpymisen kauden, mutta se antoi myös sysäyksen taloudellisten yhteenliittymien muodostumiselle. Pellervo-seura teki työtä osuustoimintaaatteen juurruttamiseksi nimenomaan siinä mielessä, että taloudellisesti elinvoimainen kansa pystyisi pitämään sitkeästi puoliaan, ja vaurastumiseen oli lyhyin tie juuri osuustoiminnassa. Vaikka osuustoimintaaatteella

¹²³ Aitto-oja 2012, 10.

¹²⁴ Thijs 2008, 68.

¹²⁵ Ahtiainen & Tervonen 1996, 76–77.

*ei ollutkaan varsinaista poliittista leimaa, se löysi otollisen maaperän hädänalaisen kansan keskuudessa. Maamme maamiesseurojen ja osuusliikkeitten syntymäajat voidaan löytää juuri sortokauden ajalta, niinpä myös Naantalin seudun taloudellisten yhteenliittymien, kuten elinkeinoelämän kuvauksessa on esitetty.*¹²⁶

Väitän kyseisen diskurssin vaikuttavan myös Naantalin historian taustalla. Teoksessa niin Naantalin kuin Suomen itsenäistyminen esitetään kertomuksen loppumaalina. Naantalin kohdalla itsenäistyminen on osittain symbolista, kaupungin säilyessä itsenäisenä hallinnollisena yksikkönä koko kertomuksen ajan. Kaupungin symbolisella itsenäistymisellä viitataan paikkakunnalla 1900-luvulla käynnistyneeseen teollistumiseen sekä Naantalin maalaiskunnan ja kaupungin yhdistymiseen. Näiden tapahtumien on historiassa esitetty tuoneen kaupungille vakautta ja siten vahvistaneen sille eräänlaisen suvereniteetin monien uhanalaisten vaiheiden jälkeen.

*Kun maamme v. 1809 liitettiin Venäjän keisarikuntaan, se sai samalla autonomisen valtion aseman. Aleksanteri I vahvisti Suomen perustuslain, lait, persoonallisen turvallisuuden ja uskonnon. (...) Haminan rauhassa luodut olot tyydyttivät perimmältään sekä suomalaisia että venäläisiä, mutta vastainen poliittinen kehitys tuli vähitellen muuttamaan yhteistä linjaa. Kansallinen kehityksen kulku ja muodot riippuivat näet toisaalta Venäjän ja muun Euroopan valtiollisista virtauksista, toisaalta siitä panoksesta, jonka suomalaiset kykenivät kansalliselle ja valtiolliselle elämälleen antamaan.*¹²⁷

Vuoden 1917 tapahtumat toimivat Naantalin historian huipentumana, jota aikaisemmat ajanjakson pohjustavat. Tätä edeltäneet tapahtumat toimivat ikään kuin vuoden 1917 esiasteena, jotka johdattavat kertomusta kohti maan itsenäistymistä. Tulkintaa tukee se, että autonomian ajan lopulla Suomeen kohdistuneet venäläistämistoimet ovat harvoja ilmiöitä¹²⁸, jotka ylittävät eksplisiittisesti paikallisen kontekstin: tapahtumien kulku on poikkeuksellisesti esitetty koko Suomen, ei vain Naantalin mittakaavassa. Kuvaavana esimerkkinä pidän myös historiassa esitettyä vuonna 1915 käynnistynyttä hanketta

¹²⁶ Innanmaa 1965, 483.

¹²⁷ Innanmaa 1965, 471–472.

¹²⁸ Muut sodat, esimerkiksi Suomen sota ja sitä seurannut Suomen liittäminen osaksi keisarikuntaa, saavat historiassa huomattavasti pienemmän painoarvon. Myös retoriikka näitä tapahtumia esittäessä poikkeaa selvästi vuoden 1917 tapahtumien kerronnasta. Vertaa esimerkiksi Innanmaa 1965, 17: ”Jo ennen Suomen sodan päättymistä oli maamme asukkailta otettu uskollisuudenvala Suomi julistettu yhdistetyksi keisarikuntaan. Toukokuun 22 päivä 1808 Naantalissa samoin kuin muuallakin maassamme asukkaat vanhoivat valansa. Näin oli siirrytty uuteen aikakauteen.”

Naantalin yhteiskoulun perustamiseksi, joka kirjoittajien mukaan tapahtui ”maamme itsenäisyyden huomenena ¹²⁹”. Suomen itsenäistymistä edeltänyt sisällissota puolestaan saa merkityksen ”maamme raskaina kohtalonhetkinä ¹³⁰”.

Täällä pidettiin sortopoliitikan henkilöitymänä fanaattista kenraalikuvernööri N.I. Bobrikovia, jonka mielessä venäläiskansallisen näkemyksen puolustaminen ja levittäminen kohosivat pyhän velvollisuuden asteelle. Kun hänellä ei ollut edellytyksiä eikä haluakaan ymmärtää Suomen erikoisasemaa, hän joutui ristiriitaan suomalaisten kanssa. Maassamme oli näinä vuosina viriämässä käsitys, jonka mukaan passiivinen vastarinta ei yksinään käytettynä johtaisi tuloksiin, vaan oli ryhdyttävä aktiiviseen vastarintaan. Heräämässä olevan aktivismin ohjelmallisena tavoitteena oli Suomen itsenäisyys ja taistelukeinona tarpeen vaatiessa myös avoimen väkivallan käyttö. ¹³¹

Itsenäistyneen Suomen kansallisen historiakuvan rakentamiselle oli myös ominaista korostaa yhteiskunnallisen järjestäytymisen perimmäisenä syynä konkreettista tarvetta suojautua vihollista vastaan. Menneisyyttä alettiin tarkastella leimallisesti Suomen turvallisuuskysymyksenä. ¹³² Yleinen diskurssi lienee vaikuttanut paitsi Suomen historiaan myös paikallishistorialliseen tutkimukseen. Naantalin historiassa paikkakunnan rajat saavat suuren roolin, mikä eksplikoituu parhaiten kamppailussa suuremman naapurikaupungin, Turun kanssa. Tämä kaupunkien välisen suhteen problematisointi tekee Turusta toisen, mahdollistaen erottelun meidän ja muiden välillä.

Toisaalta kyse on paikallishistorialliseen tutkimukseen vakiintuneesta tavasta rajata tutkimus kirjoitushetkellä vallitseviin aluerajoihin, joskaan se ei täysin selitä Naantalin ja Turun välistä asetelmaa. Tutkittavaksi alueeksi on usein rajautunut jokin valtion hallinnollinen osa, kuten kunta, lääni tai maakunta. Näin on toimittu siitäkin huolimatta, että historioitsijat ovat tienneet, etteivät tutkittavat menneisyyden ilmiöt pysähdy hallinnollisiin rajoihin, vaan vuotavat usein esimerkiksi naapurialueille. ¹³³

Kansallisen historiankirjoituksen kaavaa noudattavia tutkimuksia, jollaiseksi luen myös Naantalin historian, sanelevat ennalta päätetyt lähtökohdat, joihin tutkimus on pyritty sovittamaan. Tutkimuksessa kansallinen näkökulma työntyy niin paikallisten aiheiden

¹²⁹ Innanmaa 1965, 304.

¹³⁰ Innanmaa 1965, 432.

¹³¹ Innanmaa 1965, 479.

¹³² Ahtiainen & Tervonen 1996, 77–78.

¹³³ Riukulehto 2015, 41, 43.

kuin aineistojen tulkintaan ja antaa muuten mykille faktoille kansallisen kehyksen¹³⁴. Historiantutkimuksessa ongelmallista onkin se, että tutkija tietää aina lopputuloksen. Historiantutkijan ensisijainen kiinnostuksen kohde on se, miten lopputulokseen on päästy ja tämän tehtävänä on jo olemassa olevaa aineistoa hyödyntäen luoda oma tulkintansa kehityksestä. Koska tulkinta on sidoksissa tutkijan omaan aikaan, saattaa tutkija sortua selittämään kehityksen loppuratkaisun oman aikansa arvojen kautta. Tällöin tutkija projisoi oman aikansa arvomaailman anakronisesti menneisyyteen.¹³⁵ Tutkija voi myös tietoisesti tai tiedostamattaan rajata kontekstinsa vastaamaan omia ennakkoletuksiaan tai jopa perustelemaan esitettyä hypoteesia tulevasta tutkimustuloksesta¹³⁶.

Naantalin historiassa ongelmaksi muodostuu se, että kansallisen historiankirjoituksen kaava, johon kirjoittajat tulkintansa perustavat on peräisin kirjoittajien omasta ajasta ja tietystä tutkimusperinteestä. Se on siis itsessään historiallinen, eikä sitä ole voinut olla olemassa tutkittavana aikakautena. Teoksen vahvin kansallisen historiankirjoituksen rakentamiseen liittyvä keino onkin tunnistettavissa juuri rivien väleissä, siinä miten kirjoittajat antavat kertomukselle merkityksen.

Suomalaisten historiatietoisuudessa tietyt tapahtumat ja ilmiöt kohoavat toisia suurempaan arvostukseen. Pirjo Markkolan mukaan suurta arvostusta nauttivat ainakin tutkimuksen volyyymillä ja kirjojen myyntiluvuilla mitattuna 1900-luvun sodat; sisällissota, talvisota ja jatkosota sekä niihin liittyvät poliittiset kuviot¹³⁷. Samaan tulokseen on tullut myös suomalaisten nuorten historiakulttuuria tarkastellut Johanna Hakkari. Hakkari nostaa tutkimuksessaan esiin suomalaisten nuorten vahvan sitoutumisen talvi- ja jatkosodan itsenäisyystaistelu-ajatteluun. Tutkimuksessa nuoret kertoivat samaistuvansa nationalistiseen suureen kertomukseen Suomen kamppailusta itsenäiseksi tasavallaksi. Heidän historiatietoisuutensa rakentuu tälle kansalliselle selviytymiskertomukselle, jota kouluopetuksen lisäksi vahvistaa niin muu julkinen historiakulttuuri kuin suvun muistelu-
luperinne.¹³⁸

¹³⁴ Markkola, Snellman & Östman 2014, 17; Tervonen 2014, 158.

¹³⁵ Autio-Sarasmo 2008.

¹³⁶ Saarelainen 2012, 254–255.

¹³⁷ Markkola 2009, 5.

¹³⁸ Hakkari 2005, 85, 93–94.

Koska historian ja yhteiskuntaopin opetus on vahvasti sidoksissa oman aikansa aatteellisiin ja yhteiskunnallisiin pyrkimyksiin¹³⁹, väitän Hakkarin otantaa vanhempien sukupolvien sitoumuksen kansalliseen kertomukseen olevan tätäkin vahvempi. Siksi ei olekaan yhdentekevää, että kirjoittajat ovat päättäneet sitoa kaupungin kehityskertomuksen narratiiviin, joka on merkityksellinen osa suomalaisten historiatietoisuutta ja historiallista itseymmärrystä. Valtaosalle suomalaisista tuttuun narratiiviin kohdistuu jo lähtökohtaisesti vahvoja arvolatauksia ja tunteitakin. Se myös ohjaa sitä tapaa jolla lukija kertomusta tulkitsee ja miten tämä arvottaa siinä esitetyt tapahtumat.

Paikallishistoriallisen tutkimuksen kannalta ongelmallista on myös se, että Suomen historian suuri kertomus on rakenteeltaan hyvin suoraviivainen¹⁴⁰. Naantalin historiassa kirjoittajat joutuvat tämän seurauksena sivuuttamaan sellaiset tapahtumat, jotka eivät noudata suuren kertomuksen rakennetta. Samalla paikallinen katsontakanta hämärtyy, kirjoittajien pyrkiessä ymmärtämään ja selittämään menneisyyden tapahtumia kansallisesta näkökulmasta. Menneisyydestä kertovien lähteiden merkitys ja mielekkyys käyvät ilmi vasta, kun ne tulkitaan tämän kehityksen näkökulmasta¹⁴¹.

Naantalin historiassa menneisyydestä on ikään kuin valittu joukko tapahtumia, jotka on sommiteltu kansallisen kehyksen sisään ja joille on luotu nationalistinen konteksti. Tämä antaa toisaalta merkityksen esitetyille tapahtumille, mutta myös rajoittaa sitä, mitä historiassa voidaan esittää. Poikkeavat tai erikoiset tapahtumat on usein tullut sivuuttaa, mikäli tutkija on mielinyt kirjoittaa mallikkaan, kansallisen historiankirjoituksen ihanteita vastaavan paikallishistorian¹⁴². Paikallishistorialliselle tutkimukselle tämä konteksti on hyvin marginaalinen ja kertoo enemmän oman aikansa kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta tilasta kuin menneisyydestä.

Historian suurten kertomusten on sanottu jättäneet alleen tavallisten ihmisten kokemukset, etenkin naisten ja lasten asema on näissä kertomuksissa eittämättä kurja. Suuret kertomukset ovatkin alkaneet murentua 2000-luvulle siirryttäessä. Kun kansallisen historiankirjoituksen pakkopaidasta on luovuttu, ovat historioitsijat alkaneet tarkastella menneisyyden ilmiöitä vaihtelevista näkökulmista. Suuri kertomus on vähitellen murentunut lukuisiksi pienemmiksi kertomuksiksi, jolloin mukaan on tullut myös vähemmistöjen näkökulma. Samalla on raivattu tilaa poliittisten ja yhteiskunnallisten käännekohtien

¹³⁹ Kurkela 2012, 18.

¹⁴⁰ Ahtiainen & Tervonen 1996b.

¹⁴¹ Ahtiainen & Tervonen 1996b.

¹⁴² Peltonen 2010, 138.

moniperspektiiviseen tutkimiseen. Näin menneisyydestä on saatu esiin sellaisia piirteitä, jotka muuten olisivat jääneet huomaamatta.¹⁴³

Historiografisen operoinnin mallista johdetun dekonstruktion keinoin on mahdollista ymmärtää Naantalin historian, kenties jopa laajemmassa mielessä kansallisen historiankirjoituksen, rajoituksia. Ymmärtävällä ja selittävällä tasolla tarkasteltuna paljastuu Naantalin historian operointi kolmella ajallisella tasolla: temaattisesti historia kattaa yli 500 vuotta kestäneen ajanjakson 1400-luvulta aina 1960-luvulle. Näiden vuosien tapahtumat on puolestaan sijoitettu vuoden 1917 kontekstiin, jonka kirjoittajat ovat tuottaneet omasta ajastaan ja tutkimusperinteestään käsin.

¹⁴³ Ahonen 1997.

5 DOKUMENTAARINEN TASO: KERROSTUVAT TULKINNAT

Kaikki tutkimukseen perustuvat tarinat syntyvät vastauksena rajattuun, menneisyyttä koskevaan kysymykseen. Tuohon kysymykseen vastaaminen ja viime kädessä koko tulkinnan esittäminen tapahtuvat menneisyydestä jääneiden jälkien, eli dokumenttien avulla.¹⁴⁴ Ne muodostavat historiantutkimuksen ytimen, sillä ilman lähdeaineistoja ja niille esitettyjä kysymyksiä, historia ei juuri antaisi itsestään merkkejä¹⁴⁵. Pyrkiessäni tunnistamaan dokumentaarisen tason ominaisuuksia Naantalin historiasta, kiinnitin huomioni siihen, miten kirjoittajat dokumentoivat historiassa esittämänsä tosiasiaväittämät. Millaisten tietolähteiden ja todisteiden varaan aikaisemmilla tasoilla tarkasteltu esitys rakentuu?

Menneisyyden jättämästä jäljestä tulee dokumentti, kun tutkija käyttää sitä vastatessaan esittämänsä menneisyyttä koskevaan kysymykseen. Esittäessään tapahtumaa koskevan väitteen ja yhdistäessään sen väitettä tukeviin lähteisiin, eli dokumentteihin, on tutkija rakentanut historiallisen faktan. Tämä fakta on vastaus kysymyksiin *mitä, missä ja milloin*. Se on ehdotus ja esitys, jonka todenmukaisuus on mahdollista tarkistaa. Nämä lukijalle läpinäkyvästi tarjottavat todisteet erottavat tutkimukseen perustuvat tarinat muista menneisyyden kuvauksista.¹⁴⁶

Historian vetovoima perustuukin pitkälti siihen, että toisin kuin romaanien ja elokuvien välittämät kertomukset, sen oletetaan olevan totta. Lukijat haluavat tietää, mitä menneisyydessä todella tapahtui ja ketkä todella ovat vastuussa tapahtumien käännteistä. Vaikka historioitsija pystyy parhaimmillaankin tuottamaan vain tulkintaehdotuksen menneestä, perustuu tämän ehdotuksen todenperäisyys tarkistettavissa olevan todistusaineiston käyttöön.¹⁴⁷ Lähde on siis historioitsijan auktoriteetti, eikä historioitsija voi sanoa mitään, mitä lähteet eivät sano¹⁴⁸.

Pelkkä dokumenttien esittäminen ei kuitenkaan ole historian kirjoittamista. Ne ovat korkeintaan historian ainesta, joista puuttuu tulkinta, ymmärrettäväksi tekeminen ja kokonaisuuden luominen. Dokumentit tarvitsevat tuekseen ymmärtävän ja selittävän tulkin-

¹⁴⁴ Sivula 2010, 31, 34.

¹⁴⁵ Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

¹⁴⁶ Sivula 2010, 31–33.

¹⁴⁷ Ahonen 1997; Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

¹⁴⁸ Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

nan, jolloin kirjoittaja tuottaa lähteiden antamasta hajanaisesta kuvasta selkeän ja johdonmukaisen ajatusrakennelman.¹⁴⁹ Representoidessaan mennyttä kirjoittaja puolestaan tuottaa tuosta ajatusrakennelmasta juonellisen kertomuksen, jolla on alku ja loppu. Historiografisen operoinnin tasot tuottavat faktoista juonellisen esityksen, joka on ymmärtämisen ja selittämisen tulosta.

Koska yhden historian puitteissa ei ole mahdollista hyödyntää kaikkea tarjolla olevaa materiaalia, on dokumentaarisellakin tasolla kyse tutkijan valinnoista. Tutkijan on itse valittava lähteensä ja päätettävä, mitkä näistä saavat lopulta merkityksen menneisyyden ymmärrystä palvelevina dokumentteina¹⁵⁰. Tällöin tutkija päätelee, mitkä lähteet ovat hänen kannaltaan tärkeitä, mikä lähteiden tieto on arvokasta ja mikä taas ei¹⁵¹. Historiografisen operoinnin dokumentaariseen tasoon liittyy siis aina tutkijan tekemiä linjanveitoja, joiden kohdalla toinen tutkija voisi tehdä aivan erilaisia ratkaisuja.

Naantalin historian kaltaisten paikallishistorioiden aihe- ja lähderyhmien valintaa ovat ohjanneet Paikallishistoriallisen toimiston asettamat suositukset. Suositusten tarkoituksena oli, että kun samat asiat olisivat tulleet käsitellyiksi riittävän monella paikkakunnalla, voitaisiin niiden pohjalta luoda yleiskuva myöhemmin koko valtakunnan tasolla.¹⁵² Vielä viime vuosituhannen lopulla Paikallishistoriallinen toimisto edellytti mallisopimuksessaan historioitsijoiden käyvän läpi muun muassa seuraavat lähteet:

- valtionarkiston vanhempi tilikirjasarja
- henkikirjat
- isojakoasiakirjat
- tuomiokirjat ja niiden puuttuessa sakkoluettelot
- kartat
- lääninhallituksen, senaatin ja valtioneuvoston diaarit
- Ruotsin arkisto
- valtionarkisto
- Suomen virallisen tilaston sarjat
- kuvernöörin- ja maaherrankertomukset
- pitäjänkokousten pöytäkirjat
- kunnan korkeimpien päättävien elinten pöytäkirjat
- kunnallisten lautakuntien pöytäkirjat
- tuomiokapitulin pöytäkirjat
- seurakunnan korkeimpien päättävien elinten pöytäkirjat
- piispan ja rovastintarkastusten pöytäkirjat

¹⁴⁹ Lappalainen 2002, 18–20.

¹⁵⁰ Autio-Sarasmo 2008.

¹⁵¹ Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

¹⁵² Ahtiainen & Tervonen 2010, 75.

- merkittävimpien paikallisten yhdistysten, yritysten ja oppilaitosten historii-
kit, vuosikertomukset ja pöytäkirjat
- sanomalehdistö Helsingin yliopiston kirjaston sanomalehtikortiston ja pai-
kallishistoriallisen bibliografian mukaan sekä mahdollinen paikallislehdistö
- yleisarkistoihin siirretyt keskusvirastojen sekä valtion piiri- ja paikallishal-
linnon arkistot
- seutua koskeva historiallinen kirjallisuus ja paikallinen muistitieto ¹⁵³

Vaikka malli lienee aikanaan nostanut ja yhtenäistänyt paikallishistorioiden tasoa, näyt-
täytyy se samanaikaisesti hyvin kaavamaisena ja staattisena ¹⁵⁴. Myös Naantalin histo-
rian lähdeluettelo on pääpiirteissään identtinen ylläkuvatun listan kanssa. Tällöin en ko-
kenut mielekkäänä, saatikka lukijaystävällisenä, eritellä kaikkia kirjoittajien dokumen-
teiksi tunnistamia lähteitä. Sen sijaan kiinnitin huomion yleisimpiin teoksessa käytettyi-
hin lähderyhmiin ja kirjoittajien tapoihin tulkita niitä. Koska historiografisen operoinnin
tasoja ei ole kirjoitettaessa mahdollista erottaa toisistaan, kiinnitin huomioni myös sii-
hen, miten dokumentaarisella tasolla tehdyt valinnat vaikuttavat operoinnin myöhem-
millä tasoilla.

5.1 Aikaisemmat tutkimukset ja tutkimuskirjallisuus

Varsinaisen arkistomateriaalin ohella kirjoittajilla on käytössään alan tutkimuskirjalli-
suus, jonka avulla he liittävät tutkimuksensa muuhun alan tutkimukseen ja tutkimustra-
ditioihin ¹⁵⁵. Naantalin historiassa tutkimuskirjallisuutena on hyödynnetty niin Suomen
historian yleisesityksiä kuin paikallishistorioita. Ne ovat esittäviä lähteitä, joissa lähteen
laatija kertoo, miten asiat ovat hänen mielestään olleet ¹⁵⁶. Naantalin historian kirjoitta-
jat ovat käyttäneet näitä lähteitä vertaillen tutkimuskohdettaan maan muihin paikka-
kuntiin sekä pyrkiessään kontekstoimaan ja selittämään tietyt tapahtumat koko valta-
kunnan tasolla.

Tieteellinen tutkimus syntyykin aina dialogissa muiden tieteentekijöiden tekstien
kanssa. Intertekstuaalisuus eli tekstienvälisyys voi käsittää niin suoria kuin epäsuoria
viittauksia muihin teksteihin. Koska kirjailija on aina osa jotakin suurempaa yhteisöä, ei
kirjoittaja voi koskaan aloittaa työtään täysin puhtaalta pöydältä, vaan kirjoittaessamme
tukeudumme niin aikaisemmin lukemiimme teksteihin kuin muuhun elämäkokemuk-

¹⁵³ Ahtiainen & Tervonen 2010, 76–77.

¹⁵⁴ Rentola 2010, 169.

¹⁵⁵ Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

¹⁵⁶ Lappalainen 2002, 12.

seemme. Tutkija kantaa aina mukanaan omaa yhteiskunnallista ja kulttuurista koodistoaan.¹⁵⁷ Myös Naantalin historiassa intertekstuaalisuus välittää viestiä laajemmin aikansa kulttuurista, arvoista ja tutkimusperinteestä. Lähdeluettelossa listatut teokset ovat nähtävissä ikään kuin jäävuoren huippuna, joka saattaa tämän tekstienvälisyyden konkreettisesti näkyväksi. Viittaukset toisiin paikallisiin ja kansallisiin historian esityksiin ovat Naantalin historiassa viittauksia myös tiettyyn historialliseen paradigmaan ja ideologiaan.

Tutkimuskirjallisuutena käytetyt tarinat ovat peräisin samasta ajasta ja tutkimusperinteestä kuin Naantalin historia. Nämä historian esitykset ovat ilmestyneet pääsääntöisesti vuosien 1930–1970 välillä ja ovat siten peräisin ajalta, jolloin kansallinen historiankirjoitus on ollut Suomessa voimissaan. Tällöin on syytä pitää mielessä näiden lähteiden tarjoaman kuvan välittyneisyys. Lähdeluettelossa nousevat esiin muun muassa Pentti Renvallin kuin Eino Jutikkalan nimet, jotka tunnetaan näiden Paikallishistorialliselle toimistolle antamasta työpanoksesta.

Lähdeluettelossa korostuvat myös lukuisat Reinhold Hausenin tutkimukset ja arkistokoelmat, jotka ovat tärkeässä asemassa keskiaikaa ja kaupungin luostarimenneisyyttä representoitaessa. Hausen tunnetaan niin valtionarkistonhoitajana, keskiaikaisten lähteiden julkaisijana kuin muinaismuistojen dokumentoijana¹⁵⁸. Hausenin tuotannosta Naantalin historiassa keskeiseen asemaan kohoavat erityisesti *Finlands Medeltidsurkunder*, Turun tuomiokirkon mustakirja sekä tämän 1870-luvulla Naantalin luostarimiljöössä suorittamat tutkimukset.

Hausenin tutkimuksiin perehtyneen Eva Ahl-Warisin mukaan suomalaiset tutkijat ovat 1800-luvulta lähtien liittäneet luostarit maan kristillistymisprosessia koskeviin kysymyksiin. Suuntaus oli seurausta Suomen liittämisestä osaksi Venäjän valtakuntaa, jolloin Suomen historian ainutlaatuisuutta, omintakeisuutta ja positiivisia arvoja korostava aatesuuntaus sai alkunsa. Tämä pohjimmiltaan nationalistinen aatesuuntaus saavutti jalansijaa suomalaisten tutkijoiden parissa jo 1820-luvulla, joskin modernin nationalismin katsotaan kehittyneen puolivuosisataa myöhemmin, 1870- ja 1880-luvuilla.¹⁵⁹ Nationalismi alkoi vaikuttaa tutkijoiden työssä, jossa perustavanlaatuisesti pyrkimykseksi muodostui tarve päästä ”kansakunnan juurille”. Näiden juurien katsottiin ulottuvan milloin

¹⁵⁷ Nieminen 2008.

¹⁵⁸ Litzen 2000, 19.

¹⁵⁹ Ahl-Waris 2009, 45, 51.

pronssi- ja rautakausiin, milloin keskiaikaan. 1800-luvun puolivälissä vallitseva ajatus oli, että suomalaisen menneisyyden jäljille päästäisiin parhaiten keskiaikaisten monumenttien kautta. Valtaosa näistä tutkimuksista keskittyi keskiaikaisiin kirkkoihin ja linnoihin.¹⁶⁰

Ahl-Warisin mukaan Hausenin kiinnostuksen juuret sijaitsivat fennomaanisessa ideologiassa. Tämä näkyy etenkin Hausenin tavassa keskittyä keskiaikaisiin kohteisiin, jotka Hausenin aikana edustivat suomalaisen historian kauas kantavia juuria. Hausen näyttää osaltaan jakaneen näkemyksen siitä, että keskiaikaisten kohteiden avulla voitaisiin tavoittaa suomalaisen historian pitkäaikainen jatkumo aina kansakunnan varhaisista vaiheista nykypäivään. Ajatus oli tyypillinen Suomen sotien välisenä aikana, jolloin kulttuuriperintö ymmärrettiin myös kulttuuri-identiteettinä.¹⁶¹ Myös kulttuurihistorian professori Veikko Litzenin mukaan Hausen kuului ”siihen kansallisen kulttuurimme rakentajien joukkoon, joka nosti suomalaisen itsetunnon riittäväksi valtiolliseen itsenäisyyteen saakka¹⁶².”

Hausenin luostaria koskevissa tutkimuksissa ongelmallista on, ettei Hausenilla ollut koulutusta arkeologian alalta sekä se, ettei mitään varsinaista kaivauskertomusta tai raporttia ole säilynyt¹⁶³. Vaikka käsitys Naantalın luostarista jää Hausenin tutkimuksissa vähintäänkin ylimalkaiseksi, rakentuvat tietomme luostarista edelleen pitkälti näiden tutkimustulosten varaan¹⁶⁴. Hausenin 1870-luvulla suorittamien tutkimusten jälkeen luostariin ja sen ympäristöön ei kohdistunut vastaavanlaista akateemista kiinnostusta, kunnes vasta 1990-luvulla. Ahl-Waris katsoo tämän olleen seurausta siitä, että Hausenin 1870-luvulla suorittamat tutkimukset nähtiin riittävinä tulkintoina kohteesta.¹⁶⁵

Luvussa kolme kiinnitin huomioni siihen, että vain hieman yli 100 vuotta kestäneelle luostariajalle on annettu kirjoitushetkellä yli 500-vuotiaan kaupungin historiassa poikkeuksellisen keskeinen merkitys. On myös esitetty tulkintoja, joiden mukaan Naantalın birgittalaisluostarin kukoistuskausi oli todellisuudessa tätäkin lyhempi, vain runsaat 50 vuotta kattanut ajanjakso¹⁶⁶. Hausenin tutkimukset osoittavat, että vaikka alueellinen ja

¹⁶⁰ Ahl-Waris 2009, 51-53.

¹⁶¹ Ahl-Waris 2009, 52, 58, 67.

¹⁶² Litzen 2000, 21.

¹⁶³ Ahl-Waris 2009, 59; Lilius 2000, 56.

¹⁶⁴ Lilius 2000, 59.

¹⁶⁵ Ahl-Waris 2009, 58.

¹⁶⁶ Heininen & Heikkilä 1996, 43.

uskonnollinen kiinnostus Naantalilaisista luostaria kohtaan ovat kiistattomia, selittää myös kansallinen näkökulma osan siihen kohdistuneesta huomiosta¹⁶⁷. Vaikka kyseessä on paikkakunnan kenties näkyvin yksittäinen menneisyyden jättämä jälki, katson myös kansallisten merkitysten johtaneen luostarin roolin korostumiseen kansallisen historiankirjoituksen kulta-aikaan valmistuneessa Naantalilaisissa historiassa.

Kirjoittajien dokumentaarilla tasolla tekemät valinnat koskien tutkimuskirjallisuutta johtavat siihen, että eri aikakausilla tuotetut kansalliset tulkinnat kerrostuvat Naantalilaisissa historiassa. Ensimmäiset näistä tutkimuksista ovat peräisin 1800-luvulta. Tuolloin kansallisuusaatteeseen nojautuvan historiantutkimuksen keinoin pyrittiin luomaan kertomus maan ainutlaatuisesta, omintakeisesta menneisyydestä, jonka juuret ulottuivat aina keskiaikaan asti. Toinen kansallisen historiankirjoituksen aalto seurasi 1900-luvun alussa, jolloin Paikallishistoriallisen toimiston luotsaamana itsenäistyneelle valtakunnalle pyrittiin luomaan uusi ja entistä ehompi kansallinen kertomus. Ne vahvistavat teoksen jo lähtökohtaisesti kansallista kehystä.

5.2 Jäänteenuontoiset lähteet

Kirjoittajien hyödyntämä arkistomateriaali painottuu vahvasti kunnallisesta päätöksenteosta jääneisiin asiakirjoihin. Suureen rooliin nousevat muun muassa Naantalilaisista maistraatin, kaupunginvaltuuston, raastuvan- ja akiisioikeuden pöytäkirjat sekä kaupunkia koskevat kirjelmät ja valitukset. Näiden lähteiden avulla tutkijat ovat pyrkineet valottamaan erityisesti keskiaikaa ja uuden ajan alkua. Huomionarvoista ja yhteistä näille dokumenteille on se, että ne antavat äänen yksin kunnan päättävässä asemassa oleville henkilöille¹⁶⁸. Naantalilaisissa tapauksissa näitä ovat kaupungin porvarit.

Nämä asiakirjat ovat jäänteenuontoisia lähteitä, jotka ovat syntyneet päätöksenteon kylkiäisinä ja ovat itse siitä todisteina. Niiden tehtävä on ollut taltioida ja välittää eteenpäin tietoa. Vaikka asiakirjat liittyvät suoraan historiassa tarkasteltuihin aikakausiin, on näiden dokumenttien rajallinen todistusvoima syytä ottaa huomioon. Koska näissä asiakir-

¹⁶⁷ Ahl-Waris 2009, 67.

¹⁶⁸ Myös kaikki suulliset tiedonannot ovat peräisin kaupungin johtavilta henkilöiltä. Kirjoittajat ovat kuulleet 1900-lukua käsittelevässä osiossa Naantalilaisista maalaiskunnan kunnanvaltuuston puheenjohtaja Paavo Nylanderia, kunnansihteeri Mauno Holmaa sekä kunnanvaltuuston puheenjohtaja Hugo Enqvistiä. Naantalilaisista kaupunginjohtajista kirjoittajat ovat haastatelleet Jaakko Kalkasta ja Lasse Kangasta.

joissa esitetään pääsääntöisesti vain kaupungin sisäinen näkemys, eivät esimerkiksi pöytäkirjat yksin paljasta kokonaiskuvaa tarkasteltavasta tapahtumasta tai ilmiöstä. Mikäli historioitsijan tulkinta perustuu yksin kaupungin toimesta laadituille asiakirjoille, ei lukijalle avaudu se konteksti, jota vasten päätöksenteko on aikanaan tapahtunut.

Lähteitä tulkitessaan tutkijan tulisi aina huomioida, kuka ne on aikanaan laatinut ja kellenelle. Toiseksi tutkijan tulisi pohtia, miten edellä mainitut seikat ovat voineet vaikuttaa lähteen sisältöön. Tässä prosessissa on kyse sisäisestä ja ulkoisesta lähdekritiikistä. Tutkijan on syytä myös arvioida omien tutkimuskysymystensä tarkoituksenmukaisuutta käytettävissä olevan lähdeaineiston suhteen. On pohdittava, ovatko alkuperäiset tutkimuskysymykset relevantteja juuri tietyille lähdeaineistolle, vai nouseeko lähdeaineistosta uusia ja aikaisempaa mielenkiintoisempia tutkimuskysymyksiä.¹⁶⁹ Parhaimmillaan tämä lähteiden ja tutkimuskysymysten välinen vuoropuhelu jatkuu koko tutkimusprosessin ajan¹⁷⁰.

Koska Naantalin historiassa niin läpikäytävät lähderyhmät kuin historian tavoite ovat olleet Paikallishistoriallisen toimiston toimesta ennalta määrätyt, ei tutkimusprosessiin ole voinut sisältyä vastaavanlaista liikkumavaraa. Lähdekritiikin puute ja lähdeaineiston yksipuolisuus johtavat kirjoittajat jo luvussa kolme esiin nostamaani toteamukseen ”kaupunkien historia on porvariston historiaa¹⁷¹”. Toteamus jättää alleen niin muiden säätyluokkien, kuin vaikkapa naisten ja lasten historian. Osaltaan tutkijoiden valintaan on varmasti vaikuttanut lähteiden niukkuus, joka on erityisen tuttua Suomen keskiajan ja uuden ajan alkupuolen tutkijoille; mitä varhaisempaa historiaa yritämme konstruoida, sitä vähemmän on tarjolla lähdemateriaalia. On myös muistettava, että historiantutkimus on aina oman aikansa lapsi. Tämä näkyy erityisesti tutkimuksellisten orientaatioiden muutoksina.¹⁷² Aiemmin tutkimuksessa käytettiin pääsääntöisesti juuri edellä kuvatun kaltaista, erilaisiin arkistoihin ja kirjastoihin taltioitua virallista asiakirjamateriaalia¹⁷³.

Kansallista historiankirjoitusta ovat kyseenalaistaneet erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla syntyneet uudet tutkimussuuntaukset. Tuolloin esiin nousivat muun muassa mikro- ja

¹⁶⁹ Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

¹⁷⁰ Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

¹⁷¹ Jäntere & Matinelli 1959, 223.

¹⁷² Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

¹⁷³ Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

arkipäivän historia, sosiaalhistoria sekä marginaalihistoria, joille yhteistä oli ajatus historioitsijoiden katseen kääntämisestä ylhäältä alaspäin. Tämän seurauksena näyttämölle asettuivat suurmiesten sijaan tavalliset ihmiset ja aikaisemmin historian marginaaleihin jääneet ryhmät.¹⁷⁴ Uusien historioiden myötä aiemmin valtavirtaa edustanut, kansallisesti painottunut tapahtuma- ja suurmieshistoria on jäänyt enää kapeaksi sivuksi historiantutkimuksen nykymuotoja¹⁷⁵.

Erityisesti mikrohistoriallisen ruohonjuuritason tarkastelun on sanottu avaavan uudenlaisia näköaloja, jolloin on mahdollista tehdä myös uusia tulkintoja menneestä. Mikrohistoriassa tutkijan katse kohdistuu rakenteiden sijaan pieniin yhteisöihin, perheisiin ja yksittäisiin henkilöihin. Keskeistä tutkimussuuntaukselle on, että jokainen ihminen voidaan käsittää historian toimijaksi. Mennyt ei ole yksin hallitsijoiden historiaa, vaan myös ne ihmiset, jotka ovat aikaisemmin tulleet historiankirjoituksen sivuuttamiksi, ovat olleet osa oman aikansa yhteiskuntaa. Käsitys menneestä laajenee, kun tarkasteluun otetaan koko yhteiskunnan kirjo.¹⁷⁶

Mikrohistorialle on siis ominaista, että tutkittava ilmiö on jollakin tavalla suppeasti ja tarkasti rajattu. Perusajatuksena on, että yksittäisiä tapauksia ja pieniä yksityiskohtia tutkimalla voidaan saada tutkimuskohteesta selville jotain sellaista, joka makrotasolla tarkasteltuna saattaisi peittyä tai kadota näkyvistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tutkimuskohde on kooltaan tai merkitykseltään pieni.¹⁷⁷ Mikrohistoriallinen näkökulma menneisyyteen ei myöskään merkitse automaattisesti synteessin hyljeksimistä eikä makrohistorian vähättelemistä. Esimerkiksi Seppo Aallon ja Kimmo Rentolan Karkkilan historiassa eri tasojen - ruohonjuurinäkökulman ja lintuperspektiivin - on katsottu kohtaavan kiintoisalla ja tuloksia tuottavalla tavalla.¹⁷⁸

Teos on ohjelmallisesti ihmisten historiaa, ihmisten jotka asettuivat asumaan hämäläisten vanhan meritien latvavesille, ihmisten, jotka löysivät rautaa, kaivoivat sen maasta, sulattivat, valmistivat kaikenlaista tarpeellista ja muodostivat omintakeisen ruukinväen yhteisön, joka käänsi paikkakunnan kehityksen uuteen uomaan, ihmisten jotka hankkivat valistusta, muuttuivat kansalaisiksi ja halusivat kohtalonsa omiin käsiinsä. Kuva Karkkilasta rakentuu teoksessa pitkälti paikkakuntalaisten arkipäiväiselle,

¹⁷⁴ Nieminen 2008.

¹⁷⁵ Pihlainen 2011, 6.

¹⁷⁶ Nieminen 2008.

¹⁷⁷ Nieminen 2008.

¹⁷⁸ Ahtiainen & Tervonen 1996, 169–170.

*välittömälle elämänpiirille ja kokemusmaailmalle, samalla kun nuo mikro-tason ilmiöt nivotaan yhteen ja jäsennetään yleistävämmälle tasolle ko-koavan kysymyksen asettelun kautta.*¹⁷⁹

Rentola onkin peräänkuuluttanut, että myös paikallishistoriaan tulisi löytää näkökulma ja suuri tutkimuskysymys. Rentolan mukaan tämä tuo tekstiin ryhtiä, eikä välttämättä ole ristiriidassa tällaisille töille tavanomaisen kaiken kattavuuden vaatimuksen kanssa.¹⁸⁰ Historiantutkijan tehtävä on problematisoida menneisyyden tapahtumia ja ilmiöitä. Vastatessaan asettamaansa tutkimuskysymykseen tutkija selvittää todellista ongelmaa ja tuottaa analyttisen tutkimuksen.¹⁸¹ Tämä olisi myös omiaan ohjaamaan historiankirjoitusta pois kansallisen historiankirjoituksen kaavasta, jonka tuloksena on usein syntynyt jokseenkin kuvailevaa aineistoa.

Myös professori Matti Peltonen uskoo mikrohistorian avaavan paikallisuuteen uusia aspekteja. Tähän seikkaan on viitattu usein myös paikallishistorian tilaa käsittelevissä kansainvälisissä julkaisuissa. Mikrohistoriaan kuuluu olennaisesti probleemikeskeisyys, joka kyseenalaistaa rutiininomaisesti käsitetyn paikallisen ja yleisen suhteen sekä määrittää ja rajaa tutkimuskohteen totutusta poikkeavalla tavalla. Tämä voi Peltosen mukaan haastaa vanhoja yleistyksiä ja synnyttää uusia hypoteeseja. Aikaisemmin paikallis-historioiden tehtävä oli kuvailla, kuinka maankolkan yleinen kehityslinja toteutui kussakin pitäjässä: ensin rakennettiin kirkko, palkattiin kättilö ja perustettiin pienen riitelyn jälkeen ensimmäinen kansakoulu. Nyt paikallinen voikin valaista yleistä kehitystä tai toimia sitä vastaan, vaatiens kansallisen historiankirjoituksen uudistumista.¹⁸²

Naantalin historiassa, jossa paikkakunnalla merkittäviksi katsotut vaiheet käydään läpi keskiajalta nykypäivään, arjen elämänpiiri jää pitkälti tavoittamatta. Kirjoittajat nostavat merkittävinä teemoina esiin niin luostariajan, kylpylaitoksen kukoistuskautena kuin teollistumisen, mutta jättävät kertomatta, miten tapahtumat todella vaikuttivat paikkakunnan arjessa. Lukija jää kaipaamaan tietoa muun muassa siitä, miten paikkakuntalaiset elivät vuorovaikutuksessa luostarin houkuttelemien pyhiinvaeltajien kanssa. Entä miten paikkakuntalaiset suhtautuivat teollistumisen alueen aikaisemmin verkkaiseen elämäntapaan tuomiin muutoksiin? Millaisia sosiaalisia verkostoja ja jännitteitä näiden tapahtumien ympärille muodostui? Tavallisten kansalaisten panos näitä teemoja käsiteltäessä

¹⁷⁹ Ahtiainen & Tervonen 1996, 169–170.

¹⁸⁰ Rentola 2010, 169–170.

¹⁸¹ Autio-Sarasmo 2008, 4.

¹⁸² Peltonen 2010, 137–139.

jää Naantalin historiassa tavoittamatta, vaikka juuri tällaiset kuvaukset olisivat omiaan elävöittämään paikallishistorian kaavamaiseksi ja staattiseksi moitittua tyyliä.

Tutkijoiden käyttämä lähdeaineisto on osaltaan rajoittanut sitä, kenen historiaa on ollut mahdollista kirjoittaa. Valtaosa aikaisemmin käytetystä arkistoaineistosta on ollut valtanpitäjien ja viranomaisten tuottamaa, jolloin tavallisten ihmisten omaa ääntä on ollut vaikea saada kuuluviin ¹⁸³. Viime vuosikymmeninä historian tutkimuksen aineistot ovat avartuneet huomattavasti ja pohdinnan kohteeksi ovat nousseet niin lähteet kuin niiden lukutapa. Aikaisemmin esimerkiksi päiväkirjat, kirjeet ja suullinen perimätieto luokiteltiin epäluotettaviksi lähteiksi niiden subjektiivisuuden takia. Nykyään ennalta määrätyn luotettava-epäluotettava-dikotomian sijasta tärkeämpää on huomioida, minkälaisiin kysymyksiin kunkin lähteen avulla on mahdollista vastata. ¹⁸⁴ Lähes kaikki inhimillisen toiminnan jättämät jäljet kelpaavat historioitsijan aineistoksi, jolloin äänensä saavat kuuluville myös aiemmin historian tutkimuksessa vähemmälle huomiolle jääneet toimijat ¹⁸⁵. Tämä on ollut omiaan lisäämään historian tutkimuksen relevanttisuutta ja veto-voimaa ¹⁸⁶.

Ymmärrystämme lisää myös se, että menneisyydestä avautuu jatkuvasti uusia aineistoja tarkasteltavaksemme. Esimerkiksi Naantalin historian valmistuttua kaupungissa on suoritettu arkeologisissa kaivauksissa niin luostarin ympäristössä kuin keskellä vanhaa kaupunkia sijaitsevalla Mannerheiminkadulla. Molemmat kaivaukset ovat tuoneet esiin sellaista tietoa, jota kirjalliset lähteet eivät kerro. Mannerheiminkadun kaivaukset alkoivat kesällä 2002 ja ne keskittyivät kahteen jo kauan sitten purettuun porvaristaloon. ¹⁸⁷ Vierekkäisillä tonteilla sijainneiden talojen rakenteet ajoittuivat 1600-luvun alkupuolelle, mutta molempien rakennusten alta löytyi myös varhaisempia rakennusvaiheita, jotka pystyttiin ajoittamaan 1500-luvun lopulle ¹⁸⁸. Talojen jäänteistä paljastui runsaasti perheiden tai muutaman sukupolven jokapäiväiseen elämään, kuten ruoanlaittoon ja ruokailuun liittyviä esineitä ja esineiden paloja ¹⁸⁹.

¹⁸³ Nieminen 2008.

¹⁸⁴ Nieminen 2008.

¹⁸⁵ Autio-Sarasmo 2008.

¹⁸⁶ Hyytiäinen & Tähtinen 2008.

¹⁸⁷ Uotila 2003, 7.

¹⁸⁸ Lehtonen 2003, 46.

¹⁸⁹ Tulkki 2003, 55.

Myös Naantalin kirkkomaalla vuosina 2005–2007 suoritetuissa kaivauksissa paljastui luuaineistoa, joka kirjallisten lähteiden puuttuessa tarjoaa merkittävän mahdollisuuden tutkia luostarin arkipäivän elämää, ruokavaliota ja ruokahuollon organisointia. Jälkien perusteella on esimerkiksi arveltu, että luostarilla saattoi olla oma metsästäjä, mutta riista saattoi olla peräisin myös lahjoista luostarille. Löydöt myös osoittavat, että ruokaa hankittiin sekä paikallisista lähteistä että kaukokaupan kautta.¹⁹⁰ Rahalöytöjen suuri määrä puolestaan viestii kaupankäynnistä myös luostarin alueella, vaikka luostareihin on yleisesti liitetty mielikuvia eristäytyneestä elämäntyylisestä. Tutkijat ovatkin arvelleet Naantalin luostari olleen aktiivisessa vuorovaikutuksessa sitä ympäröineeseen keskiaikaiseen kaupunkiin.¹⁹¹ Erityisen kiinnostavia tutkimuksen polkuja avaa mielestäni näkökulma, jonka mukaan juuri keittiön kautta luostarin elämä limittyi osaksi maallista yhteiskuntaa¹⁹².

Molempien kaivausten jälkityövaiheessa kaikki tiedot, kuten kartat, valokuvat, muistiinpanot sekä maanäytteistä ja esineistä tehdyt analyysit on kerätty yhteen ja niistä on laadittu kaivausraportit. Näin arkeologiset kaivaukset on mahdollista käsittää ikään kuin vanhan palapelin kokoamisena, josta saattaa puuttua muutamia palasia. Kaivausvaiheessa näitä paloja kerätään kasaan ja jälkityövaiheessa niitä aletaan yhdistää. Vähitellen niistä alkaa muodostua kokonaiskuva, joka kertoo meille muinaisten ihmisten elämästä, siitä miten hän on paikalla elänyt ja toiminut.¹⁹³ Näiden menneisyyden jälkien ja uusien tutkimussuuntausten avulla voimme saada entistä tarkemman kuvan Naantalin keskiaikaisesta kaupungista ja ennen kaikkea sen asukkaista.

Parhaimmillaan jokainen uusi tutkimus syventää käsitystämme menneestä ja tuo oman värisävynsä menneisyydestä rakentamaamme kudelmaan¹⁹⁴. Matti Peltonen onkin esittänyt, että rinnakkaisten paikallishistorioiden sijasta huomattavasti hedelmällisempää olisi laatia päällekkäisiä historioita. Päällekkäisillä historioilla Peltonen tarkoittaa, että samoja paikkakuntia olisi mahdollista tutkia yhä uudelleen ja kyseenalaistaa vanhoja oletuksia. Tällöin uusi historia rakentuisi jo olemassa olevien kunta- ja seurakuntahistorioiden ja muiden paikallisen historian tutkimuksen harrastajien tuottamien historian esi-

¹⁹⁰ Tourunen 2011, 163, 166, 170.

¹⁹¹ Kivistö 2011, 275.

¹⁹² Tourunen 2011, 170.

¹⁹³ Lehtonen 2011, 201.

¹⁹⁴ Nieminen 2008.

tysten varaan. Uusi historia voisi siten lisätä näihin teoksiin uuden tulkinnallisen kerroksen, jonka probleemikeskeinen, tutkimukseen ja monipuoliseen arkistotyöhön tottunut historiantutkija pystyy tuottamaan.¹⁹⁵

Näen Peltosen ehdotuksen päällekkäisistä historioista mielekkäänä Naantalin kohdalla. Vaikka historiografisen operoinnin tasoilla suoritettu tarkastelu osoittaa teoksen välittämän historiakuvan olevan osittain vanhentunut ja verrattain suppea, on samaan aikaan kyse historian esityksestä, jonka moni paikallisen kulttuuriperintöyhteisön jäsen näyttää hyväksyneen ja omaksuneen. Tämän oman aikansa arvoja, tutkimusperinnettä ja politiikkaa edustavan teoksen päälle olisi kiinnostavaa tuottaa uusi, probleemikeskeinen tulkinnan kerros. Uudella tutkimuksellisella kerroksella olisi mahdollista kiinnittää huomio uudella ja kiinnostavalla tavalla niihin puutteisiin, joita historiografisen operoinnin tasoja tunnistava toiminta on nostanut esiin. Tämä voisi jopa todellisen tutkimuskysymyksen ja -tehtävän avulla palvella paremmin paikallisten historiallista itseymmärrystä, kuin täysin uusi, aikaisemman teoksen korvaamaan pyrkivä historia. Aineistojen ja tulkintojen kumuloitaessa olisi mahdollista tuottaa tiivistyvä ja kerrostuva kuva tutkimuskohteesta¹⁹⁶.

Samalla yhteisön olisi mahdollista tunnistaa uutta kulttuuriperintöä ja haastaa vallitsevia käsityksiä, kulttuuriperinnön rakentuessa sellaisista aineettomista tai aineellisista jäljistä, jotka on tunnistettu historian todisteiksi. Kulttuuriperinnössä on kyse päättymättömästä prosessista, jota ylläpitää menneisyyden jälkiä todisteiksi tunnistava ja todisteina käyttävä toiminta. Tämän toiminnan ytimessä puolestaan ovat valintoja koskevat päätökset: valitsemme tänään kertomamme historian todisteiksi toisenlaista aineistoa kuin mitä 1900-luvun kansallisen historiankirjoituksen edustajat olisivat oman historiansa todisteiksi valinneet. Osa näistä todisteista nousee kulttuuriperinnön kategoriaan.¹⁹⁷

Juuri historiografisen operoinnin dokumentoinnin tason läpinäkyvyys on historiatietoisuuden rakentumisen kannalta olennainen, sillä viime kädessä historioitsijan esittämä tulkinta perustuu tämän dokumentteina käyttämiin lähteisiin. Lukijalla on oltava mahdollisuus tarkistaa historioitsijan esittämät näkemykset ja tutustua niiden pohjana käytettyihin dokumentteihin. Tiedon lähteelle palaaminen onnistuu vain silloin, kun tutki-

¹⁹⁵ Peltonen 2010, 140.

¹⁹⁶ Peltonen 2010, 142.

¹⁹⁷ Sivula 2010, 33–34.

muksen dokumentoinnin taso on ollut läpinäkyvä. Historiografisessa operoinnissa erityisesti dokumentaarisella tasolla on siis oma vaikutuksensa kulttuuriperintöprosessissa.

198

¹⁹⁸ Aitto-oja 2012, 102.

Tutkimukseni keskeisenä painopisteenä on analyysimenetelmän testaaminen ja kehittäminen. Aikaisemmissa luvuissa olen soveltanut Anna Sivulan tutkimuksellisten teosten analysointiin tarkoittamaa historiografisen operoinnin mallia uuteen aineistoryhmään, paikallishistoriaan. Olen kysynyt tutkimusaineistoksi valitsemaltani Naantalin historialta, *millaista menneisyyttä se representoi, miten se ymmärtää ja selittää historian tapahtumat sekä miten nämä tapahtumat on dokumentoitu*. Lähestymällä teosta dekonstruktiiivisesti ja esittämällä sille edellä kuvatun kysymyspatteriston, olen jakanut teoksen osiin ja tarkastellut sitä eri näkökulmista. Analyysi kyseenalaistaa sen, mikä ensikatsomalta näyttää itsestäänselvältä ja saa kysymään, mitä tuo itsestäänselvältä vaikuttava sana tai lause todella merkitsee. Näin teoksesta on mahdollista nostaa esiin teemoja, jotka muuten olisivat jääneet huomaamatta.

Kolmella tasolla tarkasteltuna Naantalin historia paljastuu kansallisen kertomuksen sävyttämäksi selviytymiskamppailuksi ja kehityskertomukseksi. Teos edustaa niin oman aikansa arvoja, aatteita, politiikkaa kuin tutkimusperinnettä, johon ovat vaikuttaneet ennen kaikkea Paikallishistoriallisen toimiston asettamat ohjeet ja tavoitteet. Representaatiotasolla kirjoittajat ovat nostaneet hallitseviksi kullekin aikakaudelle tyypilliset piirteet, jotka jättävät perintöaineiksena seuraavan ajanjakson pohjaksi. Näin lukija voi hahmottaa kotiseutunsa sukupolvittain etenevä tarinan¹⁹⁹. Tätä tulkintaa kirjoittajat tarjoavat lukijan historiatietoisuuden rakennusaineeksi.

Historia alkaa vuodesta 1443, jolloin Naantali perustetaan birgittalaisluostaria varten. Kertomuksen ensimmäinen ja ratkaiseva konflikti koetaan 1500-luvun puolivälissä, jolloin luostaritoiminta kaupungissa päättyy. Luostarin menettänyt kaupunki elää seuraavat vuosisadat kituliaana ja uhanalaisena pikkukaupunkina, joka taistelee olemassaolostaan suuremman naapurikaupungin, Turun kyljessä. Kielteisen kehityksen katkaisee vasta 1700-luvulla alkanut kylpylaitostoiminta, joka täyttää luostaritoiminnan päättymistä seuranneen tyhjiön. Toisen maailmansodan jälkimainingeissa myös kylpylaitostoiminta päättyy, jolloin kirjoittajien huomio kiinnittyy kaupungissa 1900-luvulla alkaneeseen teollistumiseen. Teollistuminen ja sitä seurannut suur-Naantalın synty ovat kertomuksen päätepiste, joka ratkaisee luostaritoiminnan päättymistä seuranneen konfliktin lopullisesti.

¹⁹⁹ Ahtiainen & Tervonen 1996b; Vilkuja 2014, 31.

Keskeistä representaatiotasolla välittyvälle narratiiville on se, että luostarin tarpeisiin perustettu ja sen menettänyt kaupunki tarvitsee jatkossakin tuekseen itseään suuremman toimijan turvatakseen olemassaolonsa. Naantalin taistellessa olemassaolostaan näyttäytyy kertomuksen antagonistina Turku. Asetelmassa on tunnistettavissa implisiittisiä viittauksia Suomen ja Neuvostoliiton väliseen kamppailuun: Naantali ”taistelee²⁰⁰” ja Turku ”käy kimppuun²⁰¹”.

Representaatiotasolla esitetty kertomus perustuu kirjoittajien tapaan ymmärtää ja selittää tapahtumat Suomen historialle tyypillisen metanarratiivin kautta. Tässä narratiivissa Suomen historia on tapana esittää selviytymiskamppailuna idän ja lännen välissä siten, että kertomus huipentuu täydellisen itsenäisyyden saavuttamiseen²⁰². Narratiivi vaikuttaa myös Naantalin historiassa ja näyttäytyy etenkin tutkijoiden tavassa rakentaa tulkintansa ikään kuin vuoden 1917 tirkistysaukosta käsin. Teoksen loppumaalina esitetään niin Naantalin kuin Suomen itsenäistyminen, jota historian aikaisemmat tapahtumat pohjustavat. Naantalin itsenäistymisellä viitataan kertomuksen päätepisteeseen, jossa kaupungin teollistumisen esitetään tuoneen kaupungille vakautta ja vahvistaneen sille eräänlaisen suvereniteetin monien uhanalaisten vaiheiden jälkeen.

Kirjoittajien dokumentaarisella tasolla tekemät valinnat tukevat teoksen jo lähtökohtaisesti kansallista kontekstia. Kirjoittajat ovat tuottaneet tulkintansa dialogissa sellaisen tutkimuskirjallisuuden kanssa, joka on peräisin samasta ajasta ja tutkimusperinteestä, kuin Naantalin historia. Arkistolähteiden valintaa ovat puolestaan ohjanneet Paikallishistoriallisen toimiston asettamat suositukset. Kirjoittajien hyödyntämä arkistomateriaali painottuu vahvasti kunnallisesta päätöksenteosta jääneisiin asiakirjoihin - vaikka aineisto on laajaa, on se verrattain yksipuolista. Juuri lähdekritiikin puute ja aineiston yksipuolisuus johtavat kirjoittajat toteamukseen ”kaupunkien historia on porvariston historiaa²⁰³”, jättäen alleen muiden säätyluokkien historian. Dokumentaarisella tasolle tehtyjen valintojen seurauksena tutkimus edustaa perinteistä suurmies- ja tapahtumahistoriaa, sivuuttaen suurelta osin tavalliset ihmiset ja arjen elinpiirin kaupungissa.

²⁰⁰ Jäntere & Matinelli 1959, 143.

²⁰¹ Suvanto 1976, 196.

²⁰² Ahtiainen & Tervonen 1996, 76–77; Markkola 2009, 1-3.

²⁰³ Jäntere & Matinelli 1959, 223.

Osa näistä historiassa esitetyistä tapahtumista, ilmiöistä ja asioista on löytänyt tiensä kaupungin julkisen historiakulttuurin rakennusaineiksi. Kaupunki on käyttänyt käyttökelpoisimmiksi katsomiaan aineksia luodessaan paikallista identiteettiä ja imagoa. Koska kuitenkin kaikki historiassa esiin nostetut teemat eivät ole päätyneet kaupungin historiakulttuurin rakennusaineiksi, on mielekästä kysyä, miksi ja miten tämä välittyminen on tapahtunut. Tutkimukseni tavoitteena ei siten ole vain selvittää, millaista historiaa kaupungista on kirjoitettu, vaan vastata myös kysymykseen, miten kaupunki tätä historiaa käyttää.

Historiakulttuuri tarkoittaa kaikkia niitä tapoja, joilla menneisyyttä koskevia mielikuvia tuotetaan ja käytetään ²⁰⁴. Siinä osa menneisyyden jäljistä tuotetaan uudelleenlaisiksi merkeiksi, jotka edustavat nykyisyydelle ymmärrettävää menneisyyttä, jäsentäen tärkeällä tavalla kokonaisten yhteisöjen päivittäistä elämää ja käsitystä identiteeteistään ²⁰⁵. Historian käyttöä koskevan tutkimuksen keskiössä onkin usein kysymys siitä, miten historiaa käytetään yksilöllisten ja kollektiivisten identiteettien rakennusaineena ja millainen rooli historialla on ihmisten jokapäiväisessä elämässä ²⁰⁶. Käsillä olevan tutkimuksen ulkopuolelle jäävät kuitenkin paikkakuntalaisten henkilökohtaisesti omaksumat historiakäsitykset, pyrkiessäni tunnistamaan niitä tapoja, joilla Naantalın kaupunki hyödyntää paikallis-historiassa omaksuttavaksi tarjottua tulkintaa.

Historian välittämät kertomukset eivät siis sijaitse vain ihmisten mielissä, vaan ne konkretisoituvat erilaisissa instituutioissa, sosiaalisissa suhteissa, uskomusjärjestelmissä, tavoissa ja tottumuksissa, materiaalisen maailman ja sen esineiden käyttötavoissa. Historioiden välittämällä merkityksillä on siis yhteiskunnallista vaikutusta, poliittisia seuraamuksia ja kulttuurista valtaa. ²⁰⁷ Niillä on politiikkansa ²⁰⁸. Siksi ei ole yhdentekevää, millaisen menneisyyden tulkinnan kaupunki on oman historiakulttuurinsa rakennusaineeksi omaksunut.

Pyrin tunnistamaan, mitkä teemat historiasta ovat saaneet merkittävän roolin kaupungin julkisessa historiakulttuurissa ja mitkä puolestaan ovat unohtuneet tai jopa tietoisesti unohdettu. Samalla pohdin, millaista mahdollisesti käyttökelpoista menneisyyttä nämä

²⁰⁴ Hentilä 2001, 33; Salmi 2001, 135; Sivula 2015, 56.

²⁰⁵ Sivula 2009, 127; Lehtonen 2001, 21.

²⁰⁶ Rantala 2012, 8.

²⁰⁷ Lehtonen 2000, 17.

²⁰⁸ Lehtonen 2000, 23.

valinnat rajaavat ulkopuolelleen. Olen jakanut analyysin selkeyden vuoksi neljään pääteemaan, jotka olen johtanut luvussa kolme esittämästäni jaottelusta. Tarkastelen seuraavaksi, miten luostarimenneisyys, keskiaika, kylpylaitostoiminta ja teollistuminen näyttäytyvät kaupungin julkisessa historiakulttuurissa. Tutustun historian läsnäoloon kaupungin verkkosivuilla ja muussa informaatioissa, kaupungin järjestämässä vuotuisissa kulttuuritapahtumissa sekä paikkakunnan konkreettisessa ulkoasussa.

6.1 Kerran luostarikaupunki, aina luostarikaupunki

Kuten Naantalin historiassakin, luostarimenneisyys nousee keskeiseen rooliin myös kaupungin historiakulttuurissa. Tämä käy ilmi tavassa, jolla kaupunki esittelee itseään ja historiaansa verkkosivuillaan. Verkkosivujen tehtävä on palvella monenlaisissa kuntaan liittyvissä tehtävissä jakamalla tietoa kunnasta ²⁰⁹. Verkkosivuilla tiedotetaan niin matkapalveluista, museoista, nähtävyyksistä, konserteista kuin kesätapahtumista. Ne toimivat samaan aikaan sekä kuntalaisille suunnattuna tiedottamisen foorumina että kunnan ulkoisessa viestinnässä markkinoinnin ja imagonrakennuksen välineenä ²¹⁰. Siksi ei olekaan yhdentekevää, miten kaupunki on päättänyt verkkosivuillaan esittäytyä.

Verkkosivuillaan Naantalin kaupunki kertoo historiansa alkaneen 1400-luvulla, jolloin Ailostenniemeen perustettiin luostari ja sen alaisuuteen kaupunki. Luostarin perustamisen vaiheet on esitelty yksityiskohtaisesti ja osio käsittääkin valtaosan kaupungin historiaa esittelevästä tekstistä. Luostarikirkko tuodaan kotisivuilla myös näkyvästi esiin kuvin representoituna. Esittely päättyy kaupungin nykyisyyteen ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin, joista nunnaluostarin kerrotaan muodostavan yhä tänäkin päivänä olennaisen osan. ²¹¹

Naantalin luostarimenneisyys onkin teema, josta erityisesti matkailijat ovat usein kiinnostuneita. Vastatakseen kysyntään museo on pyrkinyt kehittämään erilaisia tapoja kertoa elämästä birgittalaisluostarissa ja sen aikaisessa kaupungissa. Vanhankaupungin ja kirkon ympäristössä kulkevalla kuuntelukävelyllä on esimerkiksi mahdollista tehdä elämyksellisiä sukelluksia 1400-luvun lopulle, jolloin birgittalaisluostari ja Naantalin kaupunki olivat vasta perustettu. ²¹² Luostarihistoriaa esitellään myös museon pysyvässä

²⁰⁹ Louekari 2009, 205–206.

²¹⁰ Louekari 2009, 205–206.

²¹¹ Historia 2016.

²¹² Sjöström 2011, 9; Kaikuja keskiajalta -kuuntelukävely 2016.

luostarinäyttelyssä sekä uusien löytöjen mukana päivittyvässä arkeologisessa näyttelyssä. Arkeologisten löytöjen kautta kävijät voivat tutustua kaupungin syntyyn, luostari-aikaan mutta myös myöhempään historiaan. Luostarinäyttelyssä puolestaan menneisyyttä representoidaan pienoismallien, miniatyyrihahmojen, kuvien ja tekstien avulla.²¹³ Kiinnostavana yksityiskohtana museosta löytyy myös Pyhän Birgitan 700-vuotisjuhlavuonna perustettu yrttimaa, johon on valittu Naantalın luostarin lääkeohjeissa mainittuja yrtilajeja²¹⁴.

Kuva 2. Kuparivuorelta avautuu näkymä Ailostenniemeen. Kuvassa näkyvät luostarikirkko sekä kylpylän vanha näkötorni. Kuva Esko Kivi-Oja 2008, Naantalın kaupunki.

Kaupunkiprivilegioiden myöntäminen tiettyinä hetkenä koetaan kaupungissa niin tärkeänä, että tapahtumaa ei todisteta vain tarkalla dokumentoinnilla, vaan sen muistamisesta on tehty myös käytäntö. Tämä näkyy kaupungin syntymäpäivässä ja sen viettämisessä.²¹⁵ Naantalın syntymäpäiväksi katsotaan 23. elokuuta, jolloin kuningas Kristoffer antoi virallisen suostumuksensa Ailostenniemeen rakennettavalle luostarille ja sen alaisuuteen perustettava kaupunki saivat kauppapaikan privilegit²¹⁶. Privilegiokirjeen allekirjoituspäivänä kaupungissa vietetään vuosittain Naantali-päivää, jolloin kaupunki ja paikalliset kulttuuriyhdistykset järjestävät yhteistyössä monipuolista ohjelmaa.

²¹³ Näyttelyitä katsomaan! 2016; Naantalın luostari 2016.

²¹⁴ Museon vihreä keidas 2016.

²¹⁵ Valkeapää 2006, 83.

²¹⁶ Historia 2016.

Luostarimenneisyyttä on hyödynnetty laajemminkin kaupungin tarjoamissa kulttuuri- palveluissa. Näistä kenties tunnetuin esimerkki on luostariajalta alkujaan periytynyt vesper, joka on soitettu luostarikirkon tornista joka kesäilta jo lähes vuosisadan ajan ²¹⁷. Uusin tulokas kaupungin vuotuisissa kulttuuritapahtumissa on puolestaan vuodesta 2012 vietetty Lux Gratiae. Tapahtuma on saanut alkunsa hankkeesta, jonka turvin pyrittiin vaalimaan Naantalin alueen keskiaikaista kulttuuriperintöä ja tekemään sitä tutuksi paikallisille asukkaille ²¹⁸. Tapahtuma ammentaa kaupungin keskiaikaisesta historiasta, erityisesti luostarivuosisista, joskin tapahtuman sisällöt ovat vuosien kuluessa laventuneet huomattavasti.

Luostarimenneisyyden arvoa nostaa myös se, että Naantalin kirkko ja sitä ympäröivä Ailostenniemi on Museoviraston toimesta tunnistettu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi Suomessa. Museoviraston sivuilla Ailostenniemessä sijaitsevan kirkon kerrotaan näytelleen tärkeää osaa keskiajan hengellisessä elämässä. ²¹⁹ Museoviraston inventointiin valittujen kohteiden katsotaan antavan alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan maamme rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä ²²⁰. Luostarikirkko ei siis symboloi vain paikallista aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä, vaan se on saanut tunnustuksen myös valtakunnallisella tasolla.

Kun kohde on tunnistettu aineelliseksi tai aineettomaksi kulttuuriperinnöksi, on se usein historiallisen todistusvoimansa vuoksi säilytetty, ylläpidetty ja toisinaan myös suojeltu ²²¹. Naantalin kirkon kohdalla kulttuuriperinnön statuksen saaminen vaikuttaa konkreettisesti esimerkiksi kaupunkisuunnittelussa. Naantalin seurakunnan kasvava hautausmaan tarve johti 1990-luvulla neuvotteluihin, joiden tavoitteena oli kartoittaa paras paikka uudelle uurnahautausmaalle. Tuolloin päätettiin, ettei uurnahautausmaata voitu sijoittaa rannalle johtavan tien pohjoispuoleiseen metsäiseen rinteeseen, sillä alueella arveltiin sijainneen ainakin osia 1600–1700-luvun pappilasta. Niinpä uuden hautausmaan paikaksi valittiin maanvaihdon myötä vanhemman hautausmaan reunalla ollut huolto-alue. ²²²

²¹⁷ Vilkasta kulttuurielämää ympäri vuoden 2016.

²¹⁸ Varsinais-Suomen Kulttuurirahasto 2012.

²¹⁹ Naantalin kirkko ja Ailostenniemi 2016.

²²⁰ Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY 2016.

²²¹ Aitto-oja 2012, 6.

²²² Uotila 2011b, 183.

Naantalissa useita arkeologisia kaivauksia suorittanut Kari Uotila on esittänyt myös ajatuksen, jonka mukaan kaupungissa olisi vielä mahdollisuus harkita muinaisjäännöksen tutkimuksen, suojelun ja restauroinnin suhdetta toisiinsa. Valtaosa Naantalin kirkkoa ympäröivistä luostarin raunioista on nykyään kätkössä katseilta, jolloin niiden laajuuden hahmottaminen edellyttää hyviä ennakkotietoja alueen keskiajan historiasta. Koska ympäristöstä ei ole enää luettavissa luostariajan piirteitä, ovat paikan historian kokeminen ja siihen eläytyminen suurelta osin riippuvaisia kävijän omista tiedoista. Vaikka kokemusta voidaan maltillisesti tehostaa havaintomateriaalilla, kuten opasteilla, esitteillä ja digitaalisella aineistolla, eivät itse rauniot ole kävijän nähtävissä tai kosketeltavissa.²²³

Uotilan mukaan raunioista voisi parhaimmillaan kehittää turkulaisen Aboa Vetuksen kaltaisen tilallisesti ja pedagogisesti kiinnostavan kokonaisuuden, jopa täysipainoisen museon ja matkailukohteen. Maakerrosten poistaminen toisi luostarin jäännökset jokaisen kävijän ulottuville, mutta puuston raivaaminen kaivausten tieltä ja osittainen palaminen vuosisatoja aikaisempiin maanpinnan korkoihin muuttaisi radikaalisti lähiympäristön yhtenäisyyttä, erityisesti kirkon ja kirkkomaan muodostamaa kokonaisuutta. Maahan peittyneiden raunioiden päälle on vuosikymmenten kuluessa kasvanut nykyinen puusto, josta on vuorostaan tullut osa kansallismaisemaa ja sen vuoksi suojeltua aluetta. Rauniot paljastamalla kulttuurimaisemasta menetettäisiin yhdellä kerralla useita vuosisatoja. Keskeinen kysymys kulttuuriperintökeskustelussa onkin, onko raunioiden paljastaminen mahdollista ja millainen oikeus meillä on muuttaa niitä monumentiksi.²²⁴

Tallinen dialogi on paitsi tyypillistä, myös tarpeellista kulttuuriperintökohteista keskusteltaessa. Vaikka kulttuuriperintökeskustelua on luostarikirkon osalta käyty asiantuntijoiden taholla, laajemman yleisön tietoisuuteen nämä keskustelut eivät ole paikkakunnalla päätyneet. Se osoittaa kuitenkin kulttuuriperinnön olevan harvoja laadulliseen tutkimukseen perustuvia päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä usein määrällisen tiedon varassa tapahtuvalle kaupunkisuunnittelulle.

²²³ Uotila 2011c, 24.

²²⁴ Uotila 2011c, 21–24.

6.2 Kitulias mutta käyttökelpoinen keskiaika

Luostarikirkon lisäksi myös Naantalın vanhakaupunki on saanut statuksen valtakunnallisesti merkittävänä rakennettuna kulttuuriympäristönä. Museoviraston mukaan Naantalın paikoittain keskiaikaisperäinen asemakaava katuineen, kujineen ja tonttijakoineen kuvastaa suomalaisen puukaupunkirakentamisen monisatavuotista historiaa.²²⁵ Vanhakaupunki onkin kenties luostarikirkon jälkeen eräs Naantalın tunnistettavimmista kohteista, jonka läheisyyteen myös monet kaupungin nähtävyyksistä sijoittuvat.

Luostarimenneisyyden tavoin myös Naantalın keskiaikaa esitellään kaupungin verkkosivuilla historiaa käsittelevässä osiossa. Verkkosivuilla luostaritoiminnan kerrotaan päättyneen kaupungissa 1500-luvulla, jonka seurauksena Naantali vietti seuraavat kaksi vuosisataa aallonpohjassa. Keskiaikaisen kaupungin olemassaolon kerrotaan olleen uhattuna, joskin Pietari Brahen ansiosta uudelleen vahvistettujen kaupunkiprivilegioiden kerrotaan hetkellisesti piristäneen kaupungin kituliasta elämää. Myös Turun Naantalille muodostama uhka mainitaan esittelytekstissä.²²⁶ Esittely noudattaa miltei sanan-tarkasti Naantalın historian tarjoamaa narratiivia.

Vaikka kaupungin esitetään eläneen näinä vuosina uhanalaista, niukkaa ja kituliasta elämää, on kaupunki osannut tuotteistaa keskiaikaisen menneisyytensä. Naantalın museo esittelee kaupungin myöhäiskeskiaikaa arkeologisten löytöjen avulla, minkä lisäksi ajankuvaa havainnollistetaan näyttelyssä myös multimedialla²²⁷. Arkeologisten kaivausten yhteydessä löytyneestä muottikivestä on puolestaan valmistettu kaulakoruksi muunnettu kopio museokaupan myyntituotteeksi²²⁸. Näin museon kävijät voivat tutustua kaupungin keskiaikaan elämänmakuisen näyttelyn keinoin sekä halutessaan ostaa palan tätä menneisyyttä mukaansa. Myös vanhakaupungin sydämessä julistettava joulurauha on kaupungin ylläpitämä perinne, joka juontaa juurensa keskiaikaan.

Leena Valkeapään mukaan keskiaikaa hyödynnetään mielellään paikkakunnan julkista kuvaa luotaessa, sillä keskiaikaan ulottuva kaupunkistatus on Suomessa harvinaisuus. Se on siten tema, joka saa tiedotusvälineet uutisoimaan ja ihmiset kiinnittämään uutiseen huomiota. Keskiaika on myös myönteisellä tavalla kiinnostava aihe, johon liittyy

²²⁵ Naantalın vanhakaupunki 2016.

²²⁶ Historia 2016.

²²⁷ Arkeologiaa nykyihmiselle 2016.

²²⁸ Ostoksille museokauppa Säsönkiin 2016.

tällä hetkellä positiivisia mielikuvia. Vallitsevan näkemyksen mukaan ajanjakso ei suinkaan ollut pimeä, vaan värikäs, aistillinen, verevä ja harras yhtä aikaa. Mielikuvan mukaan se oli yhteisöllinen ja kansainvälinen ajanjakso, jolloin ihmisillä oli aikaa. Se edustaa toisin sanottuna kaikkea, mitä nykyinen markkinatalousaika ei ole. Kaupungin historiaan liitettynä mielikuva keskiajasta luo paikkakunnalle positiivista menneisyyttä, jännittävyttä, syvyyttä ja kiinnostavuutta.²²⁹

Kuva 3. Naantalin kirkon tornista avautuu näkymä osittain keskiaikaisperäiseen vanhaankaupunkiin. Kuva Esko Kivi-Oja 2007, Naantalin kaupunki.

Valkeapään mukaan kyse on samaan aikaan niin kaukaisesta ajanjaksosta, että kukin voi tehdä siitä oman tulkintansa ja poimia itselleen sopivat asiat. Voimme esiintyä linnan-neitoina tai ritareina ja unohtaa tietomme rutosta, lapsivuodekuolleisuudesta ja alhaisesta eliniänodotteesta. Keskiaika edustaa myös poliittisesti korrektiksi koettua menneisyyttä, jota painottamalla voidaan ohittaa nykyhetkessä vaikuttavat puolueet ja työmarkkinajärjestöt. Samalla ohitetaan paikkakunnan hankalat vaiheet. Kaikki voivat olla kiinnostuneita keskiajasta, ottaa sen omakseen ja soveltaa sitä parhaaksi katsomallaan tavalla. Valkeapään mukaan näennäisessä epäpoliittisuudessaan keskiajan käytössä on kyse nimenomaan menneisyyden käytön politiikasta.²³⁰

²²⁹ Valkeapää 2006, 89.

²³⁰ Valkeapää 2006, 89.

6.3 Kylpylämenneisyys matkailun magneettina

Naantalin maine kylpyläkaupunkina tuodaan verkkosivuilla esiin kuvin ja tekstein representoituna. Kuten Naantalin historiassa, myös verkkosivulla kylpylaitostoiminnan kerrotaan nostaneen kaupungin uuteen kukoistukseen. Naantalin korostetaan yhä tänäkin päivänä olevan kylpyläkaupunki, nykyisen Naantalin kylpylän aloittaessa toimintansa Kalevanniemessä 1980-luvulla.²³¹ Kuitenkin esimerkiksi luostarimenneisyyteen ja keskiaikaan verrattaessa, teema näyttäisi välittyvän enemmän sanojen kuin varsinaisten tekojen kautta.

Vanhassakaupungissa kylpylaitoksen vanha näkötorni sekä 1800-luvun kylpyläkauteen liittyvä rakennusten rivistö muistuttavat kaupungin menneisyydestä. Myös ne ovat ansainneet aseman Museoviraston tunnustamana valtakunnallisesti merkittävänä rakennetuna kulttuuriympäristönä. Näihin ja muihin kylpyläelämästä jääneisiin jälkiin on mahdollista tutustua kaupungin ylläpitämällä luontopolulla, joka alkaa Naantalin kylpylältä ja kulkee ohi entisten kylpylaitosten rakennusten.²³² Myös Naantalin museon pienoisanäyttely tutustuttaa kävijät kaupungin kylpylähistoriaan. Näyttelyn lisäksi museon ylläpitämät porvariskoti Hiilola ja käsityöläisen talo Sau-Kallio kertovat arjesta 1800-luvun Naantalissa, joskaan ne eivät ole suoraan kytköksissä kylpylätematiikkaan.²³³

Näiden maamerkkien lisäksi Naantalin kylpylämenneisyyttä ei juuri esitellä kaupungin julkisessa historiakulttuurissa. Sitä, miksi näin on tapahtunut, on vaikea sanoa. Teema toistuu Naantalia esittelevissä matkailuesitteissä, joissa hiekkarannat, meri ja puistot ovat näkyvästi representoituna, mutta kaupungin toimesta teemaa ei juuri ole käytetty. Kenties teeman on ajateltu koskettavan enemmän matkailijoita kuin paikkakuntalaisia, vaikka sillä on ollut merkityksensä myös paikkakunnan arjessa, niin suorien tulojen kuin työpaikkojen muodossa. Voi myös olla, että teema on mielletty nykyisen kylpylaitoksen aineettomaksi pääomaksi.

6.4 Tunteettomaksi jäänyt teollistuminen

Jos kylpylämenneisyys on jäänyt kaupungin julkisessa historiakulttuurissa verrattain vähälle huomiolle, ei teollisuutta ja teollistumista ole käsitelty tämänkään vertaa. Ainoa

²³¹ Historia 2016.

²³² Aurinkopolku 2016.

²³³ Naantalin museo 2016.

viittaus teollisuuteen löytyy Naantalin verkkosivujen historiaa käsittelevästä osiosta, jossa teollistumisen kerrotaan auttaneen kaupungin ennenäkemättömään taloudelliseen kukoistukseen. Kaupungin myös kerrotaan yhä tänäkin päivänä olevan vauras teollisuuskaupunki.²³⁴ Kaupungin historiaa esittelevä teksti noudattaakin vahvasti Naantalin historian narratiivia, jossa lukija kuljetetaan luostarimenneisyydestä kituliaaseen keskiaikaan, tästä edelleen kylpylaitoksen kukoistuksen vuosiin ja myöhemmin teollistumiseen. Kuitenkin erityisesti luostarimenneisyyttä ja kylpylaitostoimintaa käsitteleviin tekstiosuuksiin verrattaessa, on verkkosivujen teollisuutta käsittelevä osio verrattain suppea ja nopeasti ohitettu.

Verkkosivujen esittelyteksti ei kuitenkaan Naantalin historian tavoin pääty paikkakunnan teollistumiseen. Verkkosivut ovat reagoineet omaan aikaansa, sillä vuosien 2009 ja 2011 kuntaliitosten myötä Naantalin kerrotaan olevan myös saaristokaupunki. Tuolloin Naantaliin liittyivät Merimasku, Rymättylä ja Velkua sekä osakuntaliitoksen myötä aikaisemmin Maskuun kuuluneet Livonsaaren ja Lempisaaren alueet.²³⁵ Kuntaliitoksen myötä Naantalia on ryhdytty esittelemään tuhannen saaren kaupunkina, joka muodostaa merkittävän osan maan suomenkielisestä saaristosta²³⁶.

Koska kaupungin teollistuminen on edellä kuvattua tekstiviittausta lukuun ottamatta sivuutettu, näyttäisi kaupungin julkisessa historiakulttuurissa tapahtuvan loikkaus 1900-luvun alusta suoraan 2000-luvulle. Koska teollisuutta ei ole koettu kaupungin imagon ja identiteetin kannalta mielekkääksi rakennusaineeksi, on kaupungin menneisyydestä sen seurauksena leikattu pois liki kokonainen vuosisata. Tämä ei ole täysin ongelmaton, sillä leikkaamalla pois epämieluisiksi katsottuja teemoja kaupungin menneisyydestä, leikkaamme samalla kyvystämme ymmärtää sitä maailmaa, jossa elämme. Pidänkin kiinnostavana sitä, että kaupungin ilmiäsuun, elinkeinoihin ja asukkaisiin voimakkaasti vaikuttanutta teema ole käsitelty kaupungin julkisessa historiakulttuurissa.

Kaupungin taholta jatkettavaksi ja eteenpäin välitettäväksi perinteiksi on katsottu luostarimenneisyys, keskiaika ja joiltakin osin myös kylpylän kukoistuskausi. Perinteen ammennuksen kohteena eivät kuitenkaan ole todelliset, kerran eletyt ajanjaksot, vaan mie-

²³⁴ Historia 2016.

²³⁵ Kuntaliitokset 2009 ja 2011 2016.

²³⁶ Historia 2016.

likuvat niistä. Samaan tulokseen on tullut Valkeapää tarkastellessaan Ulvilan historiakulttuuria. Ulvilassa, kuten Naantalissa, julkisen historiakulttuurin ulkopuolelle on suljettu kaupungin syvä ja monivaiheinen työväenluokkainen teollinen menneisyys²³⁷. Valkeapää on arvellut teollistumisen ja sen paikkakunnalla aiheuttamien muutosten tarkemman kuvaamisen tuovan esille liian vaikeita asioita, kuten poliittisia ristiriitoja, epätasa-arvoa ja jopa juurettomuutta²³⁸.

Kuva 4. Naantalin Kantasatama. Naantalin Satama Oy 2013.

Valkeapään tavoin uskon teeman jääneen kaupungin julkisessa historiakulttuurissa käsittelemättä, sillä ajanjaksoa ei mielletä yksiselitteisen positiiviseksi. Toisin kuin mielikuvitusta herättelevät luostarimenneisyys ja keskiaika sekä nostalgian kyllästävä kylpyläelämä, teollisuuden liittyvät mielikuvat ja katsomukset eivät ole yksin myönteisiä. Aikaisemmin aurinko rytmitti ihmisten elämää ja työntekoa, mutta teollisen vallankumouksen myötä kello ryhtyi kontrolloimaan elämää kasvavissa kylissä²³⁹. Koneet korvasivat perinteiset käsityöammatit, verstaiden tilalle tulivat suuret tehdasrakennukset ja yksittäisten tuotteiden valmistus korvautui massatuotannolla. Kehitys tuotti useita yhteiskunnallisia häviöitä. Näissä olosuhteissa on vaikeaa synnyttää kaivattua nostalgiaa, joka herättäisi halun säilyttää teollinen perintömme.²⁴⁰

²³⁷ Valkeapää 2006, 90.

²³⁸ Valkeapää 2006, 90.

²³⁹ Euroopan teollinen perintö: Pelkkää metallijätettä vai osa historiaa? Teollistumisesta teollisuuskulttuuriin, 1, 5–6.

²⁴⁰ Euroopan teollinen perintö: Pelkkää metallijätettä vai osa historiaa? Teollistumisesta teollisuuskulttuuriin, 1, 5–6.

On kuitenkin selvää, että teollistuminen on muuttanut koko maailmaa. Sen seurauksena Eurooppa on kulkenut ja kulkee yhä mullistavan muutoksen läpi. Rakenteellinen muutos, työnsiirto ja globalisaatio ovat 2000-luvulle keskeisiä käsitteitä. Monet teollisuusalueet, jopa kokonaiset teollisuuden ja ammattialat ovat kuihtumassa. Monet ovat menettäneet työnsä ja kokonaiset seudut ovat joutuneet pakon edessä etsimään uutta identiteettiä ja valmistautumaan tulevaisuuteen. Tämän seurauksena teollisuusrakennuksia- ja alueita on ryhdytty muuttamaan uuteen käyttöön, mikäli niiden alkuperäinen käyttö ei enää ole elinkelpoista. Hylätyt teollisuusrakennukset ja niiden lisääntyminen välittävät viestiä nopeasta rakenteellisesta muutoksesta, jossa teollisuustaloudesta siirrytään palvelutalouteen ja vanhoista teknologioista uusiin teknologioihin.²⁴¹

Ristiriitaisesta luonteestaan huolimatta tämä menneisyys on jättänyt jälkeensä rikkaan teollisen kulttuuriperinnön. Se on levittäytynyt kaikkialle Eurooppaan, jossa teollisuusrakennuksia suojellaan kasvavassa määrin muistomerkkien tavoin ja teollisuusarkkitehtuurin merkitystä osana yhteistä sivilisaation historiaa arvostetaan enemmän kuin koskaan aiemmin. Völklingenin terästehtaat Saksan Saarlandissa lisättiin maailman kulttuuriperintökohteiden listalle vuonna 1994, jonka jälkeen jo yli 30 aluetta eripuolilla maailmaa on tunnustettu osaksi ihmiskunnan teollisen perinnön perhettä. Unescon päätös liittää nämä teollisuushistorian alueet maailmanperintökohteiden joukkoon osoittaa, miten merkittävästi yhteiskunnan näkemys historiallisista monumenteista on muuttunut: aikaisemmin ainoastaan erittäin kehittyneitä sivilisaation tuotteita - kuten musiikkia tai kirjallisuutta - kunnioitettiin korkeana kulttuurina. Nykyään myös teollisuusrakennuksia ja teknologiaa voidaan pitää arvokkaina todisteina kulttuurin kehityksestä eri alueilla.²⁴²

Monet paikkakunnat ovat tunnustaneet kehityssuunnan ja ryhtyneet arvostamaan ja pitämään huolta historiallisista muistomerkeistään. Myös Saksan Saarlandissa perinteinen teollisuusalue on muuttunut kulttuuriperintöstatuksen mukana palveluteollisuusalueeksi. Paikkakunta on ymmärtänyt oman teollisuushistoriallisen kulttuuriarvonsa ja säilyttänyt muistomerkkinsä: se mikä aikaisemmin nähtiin esittämiskelvottomana, on tänään magneetti maailman turisteilla. Muutos on osa laajempaa diskurssia, jossa 200 vuoden ai-

²⁴¹ Euroopan teollinen perintö: Pelkkää metallijätettä vai osa historiaa? Teollistumisesta teollisuuskulttuuriin, 2.

²⁴² Euroopan teollinen perintö: Pelkkää metallijätettä vai osa historiaa? Teollistumisesta teollisuuskulttuuriin, 2, 7.

kana rakennetut todisteet teollisesta vallankumouksesta on tunnistettu esittelemisen arvoisiksi todisteiksi Euroopan jännittävästä teollisuushistoriasta. On huomattu, ettei teollisuus valtavine rakennuksineen ole enää häiritsevä jälki kaupunkikuvassa tai maalaismaisemassa, vaan kaupungin muistomerkki, jota voi esitellä yhtä suurella ylpeydellä kuin muita julkisia rakennuksia.²⁴³

Teollistuminen on näytellyt merkittävää roolia myös Naantalın kaupungin kehityksessä. Niin Naantalissa, kuin lukemattomissa muissa kaupungeissa siirtyminen käsityöläisammateista ja maanviljelystä tehdastuotantoon on ollut yhteiskunnallisesti merkityksellistä. Sen seurauksena työpaikka ja kotipaikka erotettiin ensikertaa toisistaan²⁴⁴. Näin myös naantalilaiset siirtyivät ajanvirran mukana työskentelemään tehtaisiin, pois koti- ja perhepiirin välittömästä läheisyydestä. Teollisuus toi kaupunkiin niin työtä, uusia asukkaita kuin varallisuutta. Naantalın historiassa yksin polttoaineen keskusvaraston perustamisen kerrotaan kaksinkertaistaneen kaupungin asukasluvun²⁴⁵. Teollistumisen ollessa kukoimmillaan kaupungissa toimivat myös pohjoismaiden suurin öljyjalostama sekä Imatran Voima Oy:n höyryvoimalaitos ja Valtion Viljavarasto, jotka edustivat alansa suurimpia laitoksia Suomessa. Teollisuuden kasvaessa Naantali kohosi myös maan toiseksi suurimmaksi tuontisatamaksi.²⁴⁶

Toisaalta lienee ymmärrettävää, ettei kaupunki ole osannut hyödyntää teollista menneisyyttään, sillä aihepiiri herättää keskustelua myös asiantuntijoiden keskuudessa. Vuoden 2015 Euroopan kulttuuriympäristöpäivien teemaksi nostettiin teollisuuden ja tekniikan perintö. Tuolloin keskusteltiin muun muassa siitä, miten suhtautua teollisuuteen ja teknologiaan ajassa, jossa suuria kysymyksiä ovat ilmastonmuutos, resurssien viisas käyttö sekä luonnon- ja ympäristön suojelu. Keskustelua pyrittiin herättämään myös polarisovalla otsikolla *teollinen perintö - säilyttämisen arvoista vai ruma rasite?* Keskustelua haluttiin käydä siitä, onko teollisuuden ja tekniikan kulttuuriperintö rumaa, likaista tai peräti vaarallista.²⁴⁷ Lisäksi teollistumisessa on kyse myös kaupungin lähihistoriasta, joka ei ole vielä ole tavoittanut ihmisten kiinnostusta samalla tavoin, kuin kaukaisemat, usein myyttisiksi koetut ajanjaksot.

²⁴³ Euroopan teollinen perintö: Pelkkää metallijätettä vai osa historiaa? Teollistumisesta teollisuuskulttuuriin, 7–9.

²⁴⁴ Euroopan teollinen perintö: Pelkkää metallijätettä vai osa historiaa? Teollistumisesta teollisuuskulttuuriin, 3.

²⁴⁵ Innanmaa 1965, 518.

²⁴⁶ Innanmaa 1965, 520–521.

²⁴⁷ Teollinen perintö esillä Euroopan kulttuuriympäristöpäivillä 2016.

Joka tapauksessa Naantalin teollistumisessa on ollut kyse paitsi alueellisesti myös valtakunnallisesti merkittävästä ja ainutlaatuisesta tapahtumien ketjusta. Keskiajasta ja lopulta verrattain lyhyeksi jääneestä luostariajasta riippuvainen historiakulttuuri näyttää ontuvalta, kun sen varjolla sivuutetaan kaupungin kehitykseen konkreettisesti vaikuttanut teollistuminen. Se myös leikkaa pois paikallisen historiallisen itseymmärryksen kannalta merkityksellisen osan menneisyyttä. Jotta ymmärtäisimme kaupunkia jossa tänä päivänä asumme, on tärkeää, että ymmärrämme myös tätä historiakulttuurissa vähemmälle huomiolle jäänyttä ajanjaksoa. Kiinnostavaa olisi esimerkiksi tietää, millaista arkea tehdastyön perässä kaupunkiin muuttaneet työläiset perheineen elivät.

Historiantutkimuksessa yleistynyt muistitiedon käyttö tarjoaisi kiinnostavia mahdollisuuksia kaupungin teollisen menneisyyden käsittelyyn. Muistitietotutkimuksella tavoitettaisiin uudenlaista tietoa verrattuna moniin paikallishistoriallisissa tutkimuksissa vanhastaan käytettyyn aineistoon. Se olisi omiaan laajentamaan kuntien kustantamien historioiden usein elitistisiksi ja kapeiksi moitittuja henkilögallerioita. Siten muistitiedon käyttöön voisi parhaimmillaan liittyä tietynlaista historiankirjoituksen demokratisoitumista tai ainakin näkökulman avartumista iän, sukupuolen ja yhteiskunnallisen aseman suhteen.²⁴⁸

²⁴⁸ Peltonen 2010, 135–136.

7 ELÄVÄÄ KULTTUURIPERINTÖÄ VAI MUSEOITUVIA MENNEISYYDEN JÄLKIÄ?

Tutkimusaineiston ja metodin välinen vuoropuhelu todistaa, että historiografisen operoinnin mallista johdetun dekonstruktion avulla on mahdollista tarkastella kansallisen ja paikallisen vuorovaikutusta historioissa. Dekonstruktiiivinen tarkastelu ohjaa pohtimaan, millaisia teokset ovat ja miksi ne ovat sellaisia kuin ne ovat. Tarkastelu pakottaa historian näkyviin sellaisessa valossa, jossa se irtoaa arjen rutiineista ja nousee tietoisena havainnoinnin kohteeksi.

Historiografisen operoinnin tasot paljastavat Naantalien historian taustalla voimakkaasti vaikuttavan kansallisen historiankirjoituksen kaavan, joka on tunnistettavissa kaikissa historiankirjoituksen vaiheissa. Vaikka tutkimustulos ei itsessään ole uusi, on sen tunnistaminen aina yhtä hätkähdyttävää. Tarkastelu paljastaa kaavan läpäisevän sellaisetkin tarinat, joiden ei lähtökohtaisesti olettaisi olevan sitoutuneita kansalliseen kertomukseen. Kyse on poikkeuksellisen voimakkaasta tieteellisen paradigman ja politiikan summasta, jota on pyritty sekä ymmärtämään että purkamaan lukemattomilla eri foorumeilla.

Pyrkiessäni ymmärtämään tutkimuskohteeni merkityksiä, olen samalla antanut merkityksiä sille mitä tutkin. Tämä on syytä huomioida tutkimustuloksia tarkasteltaessa. Tutkimusprosessin aikana olen pyrkinyt vastaamaan johdannossa asettamaani tavoitteeseen edetä aineiston ehdoilla ja sen viitoittamiin suuntiin. Kaksoishermeneutiikkaan nojautuvassa tutkimuksessa tämä ei kuitenkaan ole täysin mahdollista, sillä tutkijan käsitykset vaikuttavat aina siihen, miten hän tulkitsee tutkimuskohdettaan. Jo tutkimusaineiston kuvaus on itsessään tulkintaa. Tästä huolimatta katson tutkimuksen tarjoavan mielenkiintoisen ja toimivan vaihtoehdon paitsi historioiden myös historiakulttuurin tarkasteluun.

Teoksessa tunnistamani kansallisen historiankirjoituksen kaava on osaltaan ohjannut tapani tulkita tutkimusaineistoani. Samalla tavoin kuin historiografisen operoinnin tasoissa on kyse kirjoittamisesta ja valintojen tekemisestä, pätee sama myös tekstin purkamiseen näitä tasoja noudattaen. Tiedostan, että toinen tutkija olisi saattanut kohdistaa katseesta aivan eri asioihin. Toisaalta huomion kohdistaminen juuri kansallisen ja pai-

kallisen vuorovaikutukseen on mielestäni perusteltua, sillä kyse on suomalaisiin paikallishistorioihin sitkeästi ja vahvasti pesiytyneestä ilmiöstä. Se on myös johtanut joidenkin paikallisesti merkittävien tapahtumien, ilmiöiden ja asioiden siivuttamiseen paikallishistorioissa, millä puolestaan on kiistaton vaikutus niin paikkakunnan historiakulttuurissa kuin kulttuuriperintöprosesseissa.

Paikallishistorialliselle tutkimukselle kansallinen konteksti on ennen kaikkea hyvin marginaalinen. Naantalin historia tarjoaa lukijansa historiatietoisuuden rakennusaineeksi tulkintaa, jossa paikkakunnan menneisyydestä nostetaan esiin merkittävimmiksi ja kauaskantoisimmiksi katsotut vaiheet. Kirjoittajat nostavat esiin merkittävänä teemoina niin luostariajan, kylpylaitoksen kukoistuskauden kuin teollistumisen, mutta arjen elinpiiri näitä teemoja käsiteltäessä jää tavoittamatta. Kansallinen konteksti on siis toisaalta antanut merkityksen esitetyille tapahtumille, mutta myös rajannut sitä, mitä historiassa on ollut mahdollista esittää. Niin kauan kuin historiantutkimusta on hallinnut vahva valtiokeskeisyys, on näkökulma menneisyyteen ollut toispuolinen ²⁴⁹.

Hypoteesini on, että Naantalin tavoin myös lukemattomissa muissa Suomen kunnissa ja kaupungeissa historiakulttuurin keskeisen kertomusytimen muodostaa kansallisen historiankirjoituksen kaavaa noudattava paikallishistoria. Mikäli näitä vallitsevia käsityksiä ei vielä ole haastettu, voi käsillä olevan tutkimuksen kaltainen tarkastelu tuottaa tuloksia, jotka poikkeavat vallitsevista historiakuvista ratkaisevasti. Teorian testaamiseksi tarkastelu olisikin kiinnostavaa laajentaa useamman kunnan alueelle.

Verrattaessa Naantalin historiaa kaupungin harjoittamaan julkiseen historiakulttuuriin, voidaan ymmärtää tuon historiakulttuuriin muotoutumista, sen syitä, seurauksia ja mahdollisuuksia. Tarkastelu nostaa uudella ja kiinnostavalla tavalla näkyväksi historian ja historiakulttuurin välisen suhteen, minkä lisäksi se avaa näkökulmia myös paikalliseen kulttuuriperintöyhteisöön ja sen tilaan. Vaikka tarkastelu osoittaa Naantalin historian tarjoaman menneisyyden tulkinnan hyvin suppeaksi sekä siitä johdetun historiakulttuurin tilan melko staattiseksi, ei tutkimuksessa ole kyse virheiden etsimisestä ja yleisestä negatiivisuudesta kaikkea olevaa kohtaan. Kyse on pikemminkin juuriin menemisestä - sen tarkastelusta, kuinka jokin toimii ²⁵⁰. Tarkastelu on kiinnittänyt huomioin sellaisiin

²⁴⁹ Ahtiainen & Tervonen 1996a, 168.

²⁵⁰ Lehtonen 2000, 25–26.

arkisiin asioihin, jotka ovat aikeisemmin jääneet historiankirjoituksen sivuuttamiksi. Sitä kriittinen asenne merkitsee vahvaa positiivisuutta, kaiken inhimillisen pitämistä huomionarvoisena ja merkityksellisenä ²⁵¹.

Tutkimus osoittaa kaupungin julkisen historiakulttuurin ammentavan tänäkin päivänä Naantalin historiassa esitetystä kansallisesti värityneestä menneisyyden tulkinnasta. Vuosien 1959–1976 aikana ilmestynyt historia muodostaa selkeästi sen kertomusytimen, jonka ympärille kaupungin julkinen historiakulttuuri rakentuu. Luostarimenneisyys, keskiaikainen kaupunkistatus ja kylpyläturismi ovat tuoneet kaupungille omintakeisen leiman, joka luottaa nostalgiaan ja menneen maailman lumoon. Sen sijaan kaupungin lähihistoriaa ja kiistanalaisempaa menneisyyttä edustava teollistumisen ajanjakso on tietoisesti unohdettu tai unohtunut. Historian valmistuttua ei kaupungin menneisyyteen ole auennut uusia tulkinnan polkuja. Vuosikymmeniä muuttumattomina pysyneet historiakäsitykset ovat johtaneet kaupungin sisäisiin autostereotypioihin ja vuodesta toiseen samankaltaisina toistetut kulttuurituotteet ovat kohonneet paikkakunnalla lähes ”itsestäänselvyyksiksi”.

Tällaisen historiankäytön tavoitteena on ollut alueen suotuisa taloudellinen ja poliittinen kehitys sekä paikkakuntalaisten kiinnittäminen yhteisen kulttuuriperinnön tukemaan identiteettiin. Kulttuuriperinnöksi on valikoitunut arvossa pidettyjä ja yhteiseksi kuvattuja kulttuuripiirteitä, jotka on ajan saatossa juurrutettu kulttuuriin ehdottomiksi arvoa tuottaviksi tekijöiksi. ²⁵² Ongelmallista on kuitenkin se, että historiakulttuurin pysyessä samana, ovat Naantali ja naantalilaisuus muuttuneet merkittäväällä tavalla. Tämä on johtanut tilaan, jossa asukkaat ovat ikään kuin kasvaneet ulos vallitsevista historiakäsityksistä, mutta kaupungin julkinen historiakulttuuri ei ole pysynyt muutosten mukana.

Vuonna 1976 valmistuneen historian jälkeen Naantalissa on tapahtunut monia alueelliselle identiteetille suuria muutoksia. Kaupungissa on avannut ovensa niin uusi kylpylä-alue kuin Muumimaailma, jotka ovat yhdessä houkutelleet kaupunkiin satojatuhansia matkailijoita. Kaupungin elinkeinorakenteessa tapahtuneet muutokset ovat muovanneet kaupungin profiilia, minkä lisäksi vuosien 2009 ja 2011 kuntaliitokset ovat avanneet uusia näkökulmia Naantaliin ja naantalilaisuuteen. Tämän seurauksena kaupunkiin liite-

²⁵¹ Lehtonen 2000, 26.

²⁵² Siivonen 2009, 68.

tyillä saaristoalueilla asuu naantalilaisia, jotka eivät välttämättä tunnista kaupungin nykyistä historiakulttuuria ja kulttuuriperintökohteita omakseen. On tärkeää, että ihmiset saavat olla itse mukana määrittämässä oman kotiseutunsa kulttuuriperintöä, sillä vain näin he voivat tuntea sen omakseen ja tukeutua siihen yhteenkuuluvuutta tuottavana ja ylläpitävänä resurssina ²⁵³.

Kaupungin ylläpitämä julkinen historiakulttuuri näyttäisi siis Naantalissa pysähtyneen paikoilleen. Uusiakin kulttuurituotteita on syntynyt, mutta aiheet joista ne ammentavat ovat pysyneet samoina. Paikallisen kulttuuriperintöyhteisön jäsenenä koen kulttuuriperintöprosessien ja niihin kytkeytyvien diskurssien ajautuneen hyvin staattiseen tilaan. Hitaasta muutoksesta kielii esimerkiksi se, että tapahtumat joiden tuotantoon olen Naantalissa kaupungilla työskennellessäni osallistunut, ovat sisällöltään samoja, kuin ne joissa olen omassa lapsuudessani vierailut. Mikäli tämän tilanteen syitä ja seurauksia ei tunneta, on siihen mahdotonta löytää rationaalista ratkaisua.

Tilanteeseen on usein pyritty vastaamaan imagovetoisilla kampanjoilla, jollaisia Naantalissa edustavat muun muassa vuonna 2015 valmistunut kaupunkistrategia²⁵⁴ sekä Kulttuurin kulmakivet -hankkeen yhteydessä vuonna 2005 laadittu kulttuuristrategia²⁵⁵. Strategiat edustavat osaltaan kulttuuripolitiikan kentillä tapahtunutta muutosta kohti kulttuurin taloudellista käytettävyyttä korostavia, markkinaorientoituneempia diskursseja. Tämän seurauksena kulttuuri on saanut aikaisempaa suuremman jalansijan aluekehittämisen kielellisissä kehyksissä. Vaikka kulttuurin, talouden ja hallinnon puhetapoja on hiottu yhtenäiseksi strategiakieleksi, eri asia on, ovatko ne onnistuneet muuttamaan toiminnaksi, sosiaalisiksi prosesseiksi ja rakenteiksi. ²⁵⁶

Alueellisen strategiatyön rinnalla myös Euroopan unionin kulttuuri- ja aluepolitiikka kannustaa tuottamaan ja tukemaan alueellisia identiteettejä, joilla voi olla myös aluetaloudellista merkitystä. Tällaiset makrotason hallintolähtöiset tavoitteet saattavat kuitenkin olla ristiriidassa mikrotason identiteettien ja kulttuurisen vuorovaikutusprossin kanssa. Vaikka paikkakunnan viihtyisyys paranee kansanperinnettä, kulttuuriympäristöä ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita vaalimalla, voivat esimerkiksi matkailun

²⁵³ Hieta, Hovi & Ruotsala 2015, 316.

²⁵⁴ Kaupunginvaltuusto 2015.

²⁵⁵ Helander, Kirveennummi, Merikanto, Rubin & Siivonen 2005. Strategia laadittiin kuntaan muodostetussa kulttuurin tulevaisuustyöryhmässä, joka kokoontui Varsinais-Suomen taidetoimikunnan ja Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen ohjauksessa.

²⁵⁶ Ilmonen 2009, 44–45.

tarkoituksiin jähmetetyt tuotteet asettua liiallisessa staattisuudessaan ristiriitaan paikkakunnan oman jatkuvassa muutoksessa olevan elämismaailman kanssa. Paikalliset saattavat kokea tuotemerkissä elämisen vieraannuttavana.²⁵⁷

Ilmiön on tunnistanut myös kulttuuriantropologi Johanna Rolshoven, joka on kuvaillut tilannetta eräänlaiseksi *museoitumiseksi*. Rolshoven vieraili eteläisessä Ranskassa sijaitsevan Provencen alueella ensimmäisen kerran tutkiessaan paikkakunnalla verrattain tuotetta elinkeinon muotoa, laventelin tuotantoa. Rolshoven keskittyi tuolloin tarkastelemaan laventelin tuotannon tuomia taloudellisia muutoksia ja niiden symbolisia ulottuvuuksia paikkakunnalla. Naantalin tavoin myös Provenceen liittyy vahvoja, lähes myyttisiä mielikuvia.²⁵⁸

Palatessaan paikkakunnalle 10 vuotta ensimmäisen kenttätutkimuksensa jälkeen Rolshoven havainnoi, ettei päällisin puolin alue ollut juurikaan muuttunut. Sen sijaan asukkaiden mentaliteetti näytti muuttuneen. Laventelipellot ja niihin kytkeytyvät elinkeinot olivat yhä paikkakunnalle ominainen piirre. Laventelin kasvatusta oli yhä näkyvästi esillä paikkakunnan arjessa siitäkin huolimatta, että se tiedettiin taloudellisesti epävakaa elinkeinoksi. Tästä huolimatta se sai osakseen valtion tukea, jonka avulla se oli tuotteistettu turismin ja esteettisten arvojen vuoksi. Muutos oli osaltaan seurausta uusista asukkaista, tulomuuttajista, jotka tietoisesti pyrkivät vaalimaan ja säilyttämään alueelle ominaisen luonnonympäristön perinteisine elinkeinoineen. Näin oli toimittu siitäkin huolimatta, että alueen taloudessa, sosiaalisissa rakenteissa ja elinolosuhteissa oli tapahtunut merkittäviä muutoksia.²⁵⁹

Naantalin tavoin provencelainen yhteisö rakentuu ympärivuorisista asukkaista, matkailijoista ja loma-ajan asukkaista. Nämä ryhmät näyttäisivät elävän melko hyvässä yhteisymmärryksessä, vaikka etnografinen mikrotason tarkastelu paljastaa joitakin yhteisön sisäisiä konflikteja. Joillakin alueilla tällainen yhteiselo on johtanut Rolshovenin mukaan paikkakunnan museoitumiseen. Provenceen saapuvien matkailijoiden ensivaikutelma on, että elävän, asutun kylän sijaan kyseessä täytyy olla ulkoilmamuseo. Kirkot, talot ja suihkulähteet on restauroitu täydellisesti alkuperäiseen asuunsa, minkä lisäksi pienet putiikit myyvät näennäisiä paikallisia hyödykkeitä, kuten saviesineitä, vaatteita,

²⁵⁷ Ilmonen 2009, 55; Ilmonen 2016, 21.

²⁵⁸ Rolshoven 2006, 2.

²⁵⁹ Rolshoven 2006, 2–5.

hunajaa ja saippuaa. Paikallisia asukkaita tai tavallista ruokakauppaa on sen sijaan vaikea löytää.²⁶⁰

Rolshovenin sanoin paikalliset asukkaat ovat hyväksyneet matkailijat ja nimettömiksi jäävät loma-asuntojen omistajat osaksi yhteisöään, sillä ne ovat muodostuneet paikallisen talouden kannalta välttämättömiksi. Vaikka toisaalta tällainen yhteiselo vaikuttaa ideaalilta - erityisesti verrattuna monilla alueilla tuttuun erotteluun ”meidän” ja ”muiden” välillä - ei tilanne ole täysin ongelmaton. Provencessa vallitseva tila kertoo ennen kaikkea paikallisten asukkaiden vahvasta mukautumisesta. Paikkakunnan museoituminen on seurausta kasvavasta turismista, johon paikalliset ovat taloudellisen hyödyn nimissä pyrkineet vastaamaan. Juuri tämä on muuttanut ratkaisevalla tavalla paikallisten asukkaiden mentaliteettia. Sen sijaan, että paikalliset kysyisivät ”mitä turismi tekee meille?”, he kysyvät ”mitä me teemme turismilla?”. Asukkaat ovat alkaneet näytellä aktiivista roolia paikkakunnan tuottamisessa, jossa paikallinen kulttuuriperintö on valjastettu turismin välineeksi. Se on luonut paikkakunnasta uudenlaisen sosiaalisen tilan, johon alkuperäiset asukkaat ovat joutuneet mukautumaan ja löytämään siinä uuden roolinsa.²⁶¹

Ongelma erilaisissa strategioiden ohjaamissa imagoissa onkin se, että ne ovat harkittuja, rakennettuja ja itseään toistavia kuvia tiloista. Kulttuuriperintöyhteisön jäsenten tiloille tuottamat merkitykset ovat sen sijaan ennen kaikkea sisäänpäin katsoa, näille ihmisille itselleen merkityksellisiä asioita, eivätkä ne aseta tilaa näyttämölle muiden nähtäväksi.²⁶² Naantali on esimerkiksi historiaansa käyttämällä pyrkinyt tavoittamaan niin matkailijoita, uusia asukkaita kuin luomaan kuvaa uudelle yritystoiminnalle houkuttelevasta ympäristöstä.

Provencen tapauksessa on tunnistettavissa monia yhtymäkohtia Naantalın nykytilaan. Naantalillakin on aktiivisen ja elävän kulttuuriperinnön sijaan käsissään kohti museoitumista kulkevia menneisyyden jälkiä, vaikka Unescon sopimuksenkin valossa on nähtävä, ettei aineellista tai aineetonta kulttuuriperintöä tulisi jähmettää ikään kuin siitä olisi olemassa yksi ja ainoa oikea muoto²⁶³. Kulttuuriperinnön käsitettä määriteltäessä

²⁶⁰ Rolshoven 2006, 5–7.

²⁶¹ Rolshoven 2006, 7–8.

²⁶² Siivonen 2009, 72.

²⁶³ Ilmonen 2016, 21.

on koettu tärkeäksi korostaa sen luonnetta ja kykyä uudistua, muuttua ja vastata aina kä-sillä olevan ajan tarpeisiin. Vain näin kulttuuriperintö pysyy elävänä ja siirtokelpoisena sukupolvelta toiselle. Näennäisestä jäähmydestään huolimatta kulttuuriperintö on osa kulttuurin globaalia vuorovaikutusta ja siten perustaltaan monimuotoista ja alati muun-tuvaa.²⁶⁴

Kiinnostavan näkökulman naantalilaisen kulttuuriperintöyhteisön tilaan tarjoaa Anna Sivulan kulttuuriperinnölle esittämä määritelmä. Sivulan mukaan kulttuuriperintöpro- sesseissa on kyse toiminnasta, jossa menneisyyden jäänteille tuotetaan historiaa tai muuta menneisyyden tulkintaa käyttämällä uusia tehtäviä paikallisen, alueellisen, kan- sallisen tai globaalin yhteisön identiteettityön välineenä. Määritelmän mukaan kulttuuri- perintö rakentuu osallisuuden kokemuksesta, jaetusta historiasta ja omaksi koetun men- neisyyden aineellisista tai aineettomista jäljistä. Tuloksena syntyy kulttuuriperintöä, jonka avulla on mahdollista heimoutua, tunnistaudua yhteisön jäseniksi ja erottautua toi- sista yhteisöistä.²⁶⁵ Identiteettityön käsite on tunnettu aikaisemmin kasvatustieteiden piirissä, mutta se on 2000-luvulla terminologisoitunut Sivulan antamassa merkityksessä myös osana kulttuuriperinnön tutkimusta. Toiminnan näkökulmasta tarkasteltuna kult- tuuriperintöprosessit on nykyään tapana nähdä juuri identiteettityön ilmentymänä.

Kulttuuriperinnön tarkastelu identiteettityönä on noussut viime vuosina kulttuuriperin- nön tutkimuksen oppiaineen keskeiseksi painopisteeksi. Tästä ovat osoituksena lukuisat viime vuosina julkaistut pro gradu -tutkielmat²⁶⁶, joissa aihetta on sovellettu monin eri näkökulmin. Käsitteen normalisoitumisesta kertoo myös Suomen Kotiseutuliiton elo- kuussa 2016 esittämä julkilausuma, jossa identiteettityö halutaan nostaa alueellisen ke- hittämissuunnan keskiöön²⁶⁷. Julkilausumassa identiteettityön käsite on omaksuttu Sivulan antamassa merkityksessä. Huomion kiinnittäminen tällaisiin prosesseihin on siis yleisty- nyt ja yleistyy kaikkialla.

Suomen Kotiseutuliiton julkilausuma osoittaa identiteettityön taipumuksen nousta pin- taan aikoina, jolloin käynnissä on suuria kulttuurisia murroksia. Nämä murrokset muut- tavat toiminnan kontekstia siten, että yksilöiden ja yhteisöjen on kehitettävä uusia työ- kaluja, jotta toimiminen kulttuurisena olentona olisi mahdollista. Tällöin avuksi otetaan

²⁶⁴ Ilmonen 2016, 17.

²⁶⁵ Sivula 2015, 57, 66.

²⁶⁶ Katso esimerkiksi Jaakola 2016; Leikas 2016; Liettyä-Tyni 2016; Vaden 2016.

²⁶⁷ Suomen kotiseutuliitto 2016.

identiteettityön välineet. Alueellisen identiteettityön ovat nostaneet pintaan juuri merkittävät suomalaista kuntakenttää kohdanneet mullistukset.

Suomen Kotiseutuliiton julkilausuma nousee esiin aikana, jolloin kuntakenttää ovat kohdanneet suuret muutokset. 2000-luvulle leimallisten kuntaliitosten myötä monet kunnat ovat liittyneet naapuriinsa ja kadonneet kartalta. Samaan aikaan kiristynvä kuntatalous ja suurille kaupunkiseuduille keskittyvä muuttovirtaus ovat pakottaneet kunnat kilpailemaan yhä ankarammin hupenevista resursseista. Suurten muutosten ja haasteiden edessä on nähty luontevana keskittyä imagovetoisiin kampanjoihin kilpailukyvyyn ja vetovoimaisuuden lisäämiseksi. Tämän seurauksena paikallinen identiteetti on jäänyt vähemmälle huomiolle, vaikka paikallinen identiteetti itsessään on yksi imagotyön edellytyksistä. On unohdettu, ettei paikallinen yhteisö pysy koossa ilman aktiivista ylläpittoa

268

Alueellisen imagon ja identiteetin vuorovaikutusta väitöskirjassaan tarkastellut Kaj Zimmerbauer muistuttaakin, että alueellinen imago ja identiteetti liittyvät aina toisiinsa ja ovat samankaltaisia sosiaalisia konstruktioita. Molemmissa on pohjimmiltaan kyse paikan kielellisestä käänteestä eli siitä, miten paikka muuttuu sanoiksi, kuviksi ja symboleiksi sekä miten ne toimivat aluetietoisuuden rakentajina ja ylläpitäjinä. ²⁶⁹

Myönteinen alueellinen imago ja sopivan voimakas identiteetti ovat tärkeitä aluekehittämisen voimavaroja, vaikka niiden roolia ja merkitystä on käytännössä vaikea mitata. Myönteinen imago lisää alueen vetovoimaa, siinä missä alueellinen identiteetti saa asukkaat ottamaan aktiivisen roolin ja toimimaan alueen hyväksi. Toisaalta kielteinen imago saa herkästi alueen putoamaan pois valintojen kentältä. Heikko alueellinen identiteetti puolestaan vähentää kiinnostusta alueen kehittämiseen ja siihen kytkeytyvään päätöksentekoon. Lisäksi alueellista imagoa on vaikea rakentaa alueille, joilla on heikko identiteetti, alueille joihin ei samastuta ja joita ei tunneta. Alueiden välisessä kilpailussa tulevat Zimmerbauerin mukaan jatkossa menestymään ne, jotka tunnistavat imagon ja identiteetin merkityksen ja osaavat huomioida ne aluetta kehitettäessä. ²⁷⁰

²⁶⁸ Sivula 2010, 26.

²⁶⁹ Zimmerbauer 2008, 68–60.

²⁷⁰ Zimmerbauer 2008, 69.

Kunnallisan kehittämissäätiön vuonna 2016 toteuttama tutkimus vahvistaa, että valtaosa kansalaisista mieltää kunnan tärkeimmäksi tehtäväksi juuri alueen elinvoimaisuuden kehittämisen. Lähes yhtä tärkeiksi tehtäviksi koetaan kunnan henkisen ilmapiirin tukeminen ja yhteisöllisyyden ylläpitäminen.²⁷¹ Tulevaisuudessa juuri identiteettityö tulee nousemaan vahvaksi haastajaksi imagovetoisten kampanjoiden ja ylhäältä annettujen strategioiden trendille. Muuttuva aluerakenne luo kaikkialla painetta alueellisen identiteetin uudelleenmäärittelyyn²⁷². Identiteettikeskustelun kasvaessa yhä useampi paikallinen ja alueellinen yhteisö tulee havahtumaan nykytilaan ja etsimään siihen uusia työkaluja. Tämä tulee väistämättä avaamaan uusia areenoja identiteettityön tutkimiselle Suomessa.

Käsillä oleva tutkielma sekä oma kokemukseni paikallisesta yhteisöstä vihjaavat kollektiivisesta identiteettikriisistä, joka manifestoituu Naantalissa historiakulttuurin ja kulttuuriperintöprosessien pysähtyneisyytenä. Kriisin taustalla on tunnistettavissa kysymys ”*keitä me oikein olemme?*”. Tämä on seurausta poikkeuksellisen suurista alueellisista muutoksista, jotka ovat muuttaneet paikallista toiminnan kontekstia sekä käsitystä siitä, mitä naantalilaisuus on.

Kanta-Naantalien asukkaiden kokemuksissa kuntaliitokset ovat näyttäneet verrattain etäisenä asiana, sillä arjessa muutoksia ei havaita tai niiden merkityksellisyys jää vähäiseksi. Sen sijaan saaristoalueilla kuntaliitokset ovat muuttaneet paikallisia sosiaalisia suhteita, toimintatapoja ja ihmisten välistä kanssakäymistä. Esimerkiksi Merimaskussa ihmisten tapaamispaikkana ja kunnallisen hallinnon keskuksena toimineen kuntakeskuksen autioituminen on herättänyt keskustelua siitä, millainen merkitys paikallisella kunnallishallinnolla on osana kokemusta paikallisuudesta. Velkualla puolestaan kuntaliitoksen on koettu vaikuttaneen sellaisiin asioihin, jotka on aiemmin koettu merkityksellisiksi pienen saaristokunnan yhteisöllisyydelle ja arjelle.²⁷³

Monien naantalilaisten keskuudessa ilmenee yhä vahvaa sitoutumista omaan kotiseutuun. Kanta-Naantalissa toimii monia kulttuuri- ja kotiseutuyhdistyksiä, minkä lisäksi myös saaristoalueilla, lossien ja siltojen takana, tehdään aktiivista kulttuurityötä. Nämä yhdistykset luovat verkostoja, järjestävät tapahtumia ja taltioivat arvokkaaksi koettua

²⁷¹ Kunnallisan kehittämissäätiö 2016.

²⁷² Zimmerbauer 2008, 66.

²⁷³ Katiskoski 2014, 117–118.

paikallisperinnettä. Valitettavan usein tämä toiminta jää kuitenkin pienten, verrattain eksklusiivisten ryhmien sisäiseksi nurkkapatriotismiksi. Kaupungin järjestämällä kulttuurifoorumeilla on pyritty herättelemään yhteisöllisyyttä paikallisten yhteisöjen ja yhdistysten keskuudessa, mutta yhteistä identiteettiä ja ääntä ei tästä huolimatta ole löydetty. Identiteettityön avulla tämä irrallisissa yhteisöissä tunnistettu ja vaalittu potentiaalinen kulttuuriperintö²⁷⁴ voisi parhaimmillaan aktualisoitua koko alueen yhteiseksi voimavaraksi.

Naantalissa ensimmäinen askel tiellä niin kestävän, aidosti paikallisista teemoista kumpuavan imagon kuin historiakulttuurin rakentamiseen piilee juuri paikallisen identiteetin lujittamisessa. Näkisin yhtenä käyttökelpoisena ja kunnan nykyisillä voimavaroilla toteutettavissa olevana identiteettityön välineenä uuden historian kirjoittamisen. Kulttuuriperintöyhteisön yhdessä tuottama historia voisi olla se voima, joka asettaisi paikallisen kulttuuriperintöyhteisön kurssin uudelleen liikkeelle. Historian kirjoittaminen keräisi yhteen kulttuuriperinnön uudistajat, käyttäjät ja säilyttäjät. Prosessi asettaisi paikalliset historiakäsitykset uudenlaisen tarkastelun alaiseksi ja auttaisi yhteisöä tunnistamaan uutta kulttuuriperintöä ja käyttökelpoista menneisyyttä.

Pidän luvussa viisi esiin nostamaani ajatusta päällekkäin rakentuvista historioista Naantalissa kohdalla mielekkäänä. Päällekkäin rakentuvissa historioissa kaupunkia on mahdollista tutkia yhä uudelleen vanhoja oletuksia kyseenalaistaen. Tällöin uusi historia rakentuisi jo olemassa olevan historian varaan ja lisäisi siihen uuden tulkinnallisen kerroksen²⁷⁵. Siinä olisi mahdollista kiinnittää huomio uudella ja kiinnostavalla tavalla niihin puutteisiin, joita historiografisen operoinnin tasoja tunnistava toiminta on nostanut esiin. Historiaa voi ja tulee kirjoittaa uudelleen. Kenties kaupungin vuonna 2018 vietettävä 575. juhlavuosi tarjoaisi otollisen tilaisuuden tällaiselle keskustelunavaukselle.

Matkailun ja ulospäin määrätietoisesti kurrottavan imagotyön merkitystä ei Naantalissa kaltaisessa kaupungissa voi väheksyä. Ne eivät kuitenkaan saisi liian voimakkaina asettua esteeksi paikallisille, sisäsyntyisille kulttuuriperintöprosesseille. Imagotyöhön kes-

²⁷⁴ Aitto-oja 2016, 6. Suvi Aitto-oja kuvaa kulttuuriperinnön tunnistamisen tasoja käsitteillä aktuaalinen ja potentiaalinen. Aktuaalinen kulttuuriperintö tarkoittaa yhteisön nykyisyydessä tunnistamaa ja läsnä olevaa historian todistetta, joka on todistusvoimansa vuoksi usein säilytetty, ylläpidetty ja suojeltu. Potentiaalista kulttuuriperintöä ovat ne jäljet, jotka osa yhteisöstä on tunnistanut historian todisteiksi. Potentiaalinen kulttuuriperintö aktualisoituu, mikäli suurempi osa yhteisöstä tunnistaa jäljen kulttuuriperinnekseen.

²⁷⁵ Peltonen 2010, 140.

kittyvässä kunnallishallinnossa olisi tunnistettava myös alueellisen identiteetin merkitys, sillä ilman tukevaa perustaa on mahdotonta rakentaa mitään kestäväää. Naantali yksin ei ole tämän haasteen edessä. Vaikka käsillä oleva tutkimus ei tarjoa yksiselitteistä ratkaisua kuntakenttää kohtaaviin haasteisiin, antaa se uusia työkaluja ja näkökulmia niiden kohtaamiseen.

Haasteeksi saattaa tulevaisuudessa muodostua nykyistä imagotyötä tekevien tahojen epäröivä suhtautuminen uusiin ja luoviin ratkaisuihin. Toisin kuin nykyiset imagovetoiset kampanjat, identiteetti ei ole jotain, jota voidaan ohjata strategialla ja toteuttaa ennalta suunnitelluilla toimenpiteillä. Työ on usein hidasta, moniäänistä, eivätkä sen hyödyt ole suoralta kädeltä mitattavissa. Avainasemassa tässä työssä ovat ihmisten väliset prosessit. Kehitys ei siten toteudu kunnallishallinnon ajamana, vaan paikkakunnan ja sen asukkaiden välisessä yhteistyössä. Kaupunki voi kuitenkin tarjota puitteet tällaiselle työlle.

Tulevaisuudessa tulee olemaan kasvavassa määrin tärkeää, että ymmärrämme niitä prosesseja, joissa alueellinen identiteetti syntyy. Tutkimus herättää kysymyksen siitä, miten kunnat eripuolilla Suomea ovat kulkeneet ja kulkevat yhä suurten mullistusten läpi. Millaiseen tilaan tämä matka on jättänyt paikallisen kulttuuriperintöyhteisön ja millaisilla sisäsyntyisillä tavoilla tilannetta on kunnissa käsitelty? Nykyisen toimintaympäristön tila on tunnistettava, jotta siihen on mahdollista kehittää aktiivisesti uusia työkaluja.

LÄHTEET

Kaikki internetosoitteet tarkistettu 28.8.2016.

Tutkimusaineisto

Innanmaa, Kerttu 1965: *Naantalin historia 3. Suomen sodasta itsenäisyyden aikaan*. Turku: Naantalin kaupunki.

Jäntere, Kaarlo & Matinolli, Eeva 1959: *Naantalin historia 2. Kaupunki ja seurakunta luostariajan lopusta Suomen sotaan*. Turku: Naantalin kaupunki.

Suvanto, Seppo 1976: *Naantalin historia 1. Keskiaika ja 1500-luku*. Turku: Naantalin kaupunki.

Tutkimuskirjallisuus

Ahl-Waris, Eva 2009: *Networks, Archaeology, Cultural Heritage and the Use of History in the Medieval Monastic Sites in Finland in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. *Mirator* 1/2009, 45–68.

Ahl-Waris, Eva 2011: *Pirita as a Bridge over Political Waters. Views of Finnish and Swedish Archaeologists on a Bridgettine Monastery in Estonia*. *Mirator* 12/2011, 110–124.

Ahonen, Sirkka 1997: *Historian suuret ja pienet kertomukset*. Tieteessä tapahtuu, 1/1997. www.tieteessatapahtuu.fi/197/ahonen.html.

Ahtiainen, Pekka & Tervonen, Jukka 1996a: *Menneisyyden tutkijat ja metodien vartijat. Matka suomalaisen historiankirjoitukseen*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Ahtiainen, Pekka & Tervonen, Jukka 1996b: *Historiankirjoitus – Kansakunnan kompassi vai politiikan tuuliviiri*. Tieteessä tapahtuu 8/1996.

Ahtiainen, Pekka & Tervonen, Jukka 2010: Paikallishistorian pitkä kaari - ja tulevan akateemikon kriittinen katse. Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen (toim.), *Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja*. Tampere: Vastapaino.

Aitto-oja, Suvi 2012: *Porin VPK 1863–1986. Erään kulttuuriperintöprosessin kehysker-tomus*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Arkeologiaa nykyihmiselle: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/kulttuuri/nlin_museo/fi_FI/arkeologiaa/.

Aurinkopolku: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/ymparisto_ja_luonto/luonnonsuojelu/fi_FI/aurinkopolku/.

Autio-Sarasmo, Sari 2008: *Historian tutkimus, tutkimusprosessi*. eNorssi. www.enorssi.fi/enorssi-verkosto/virmo/virmo-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/kasvatuksen-historian-tutkimusprosessi.

Autio, Hanna 2014: *“Siksi, että osaan”. Tilaushistorioiden tekijöiden kirjoittajaidentiteetit ja identiteetin rakentuminen*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Council of Europe 2005: Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/199.htm.

Euroopan teollinen perintö: Pelkkää metallijätettä vai osa historiaa? Teollistumisesta teollisuuskulttuuriin. comenius-projekte.eu/eubuildit/www2.warwick.ac.uk/fac/soc/wie/eubuildit/technological/tekn._monumentit.pdf.

Hakkari, Johanna 2005: *Suomalaisten nuorten historiakulttuuri. Historian kohtaaminen ja käyttö 8.-luokkalaisten nuorten arkipäivän elämässä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Heininen, Simo & Heikkilä, Markku 1996: *Suomen kirkkohistoria*. Helsinki: Edita 2010.

Helander, Niina & Kirveennummi, Anna & Merikanto, Maria & Rubin, Anita, & Siivonen, Katriina 2005: *Kulttuurin kulmakivet. Varsinaissuomalaisia kulttuuristrategioita*. Tutu-julkaisuja 3/2005.

Helenius, Timo 2015: Paul Ricoeurin käsitys historiantutkimuksesta tieteenä. Kari Väyrynen, Jarmo Pulkkinen (toim.), *Historianfilosofia*. Tampere: Vastapaino.

Hentilä, Seppo 2001: Historiapoliitiikka - Holocaust ja historian julkinen käyttö. Jorma Kalela, Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hieta, Hannaleena & Hovi, Tuomas & Ruotsala, Helena 2015: Kulttuuriperintö. Jaana Kouri (toim.), *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto.

Historia: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/Kunta-info/historiaa/fi_FI/naantalin_historia/.

Hyytiäinen, Nina & Tähtinen, Juhani 2008: *Historian tutkimus ja lähteet*. eNorssi. www.enorssi.fi/enorssi-verkosto/virmo/virmo-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/kasvatuksen-historian-tutkimus-ja-lahdekysymys.

Ilmonen, Kari 2009: Kulttuuri ja aluekehittäminen. Konflikteja ja kommunikaatiota. Maarit Grahn, Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset käytäntö ja prosessit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ilmonen, Kari 2016: *Kulttuuriperintö maaseudun matkailuyritysten tuotteissa ja palveluissa*. Kokkola: Jyväskylän yliopisto.

Jaakola, Hanna 2016: *Eletty, suojeltu ja museoitu. Makkarakosken sahan jaettu maimo*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Kaikuja keskiajalta -kuuntelukävely: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/kulttuuri/nlin_museo/fi_FI/kaikuja_keskiajalta/.

Kajander, Konsta 2013: *Mitä annettavaa filosofisella hermeneutiikalla on etnologialle?* *Elore* 2/2013, 66–76. www.elore.fi/arkisto/2_13/kajander.pdf.

Kalela, Jorma & Lindroos, Ilari 2001: Johdanto. Jorma Kalela, Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kalela, Jorma 2001: Historiantutkimus ja jokapäiväinen historia. Jorma Kalela, Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kaupunginvaltuusto 2015: *Naantalin kaupunkistrategia 2020*. Naantalin kaupunki. issuu.com/naantalin_kaupunki/docs/naantalin_kaupunki_210x210_1-12_iss.

Katiskoski, Lauri 2014: ”No onhan naantalilainenki ny sentään parempi olla ku turkulaine!” *Naantalin saaristokaupungin kuntaliitos kuntalaisten kokemana*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Kivimäki, Ville 2015: *Oma maa aina vaan mansikka. Huomioita kansallisen historiankirjoituksen olemassaolosta, tekniikoista ja purkamisesta*. Ennen ja nyt 1/2015. www.ennenjanyt.net/2005_1/kivimaki.html.

Kivistö, Terhi 2011: Naantalin keskiaikaiset rahalöydöt. Kari Uotila (toim.), *Naantalin luostarin rannassa. Stranden vid Nådendals kloster*. Eura: Kåkenhus - kirjat nro 3.

Kouri, Jaana 2015: Johdanto. Jaana Kouri (toim.), *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto.

Kunnallisan kehittämissäätiö 2016: *Kunnan tärkeimmät tehtävät: elinvoima, yhteisöllisyys ja demokratia-alusta*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.

Kuntaliitokset 2009 ja 2011: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/Kunta-info/historiaa/kuntaliitokset/fi_FI/etusivu/.

Kurkela, Nina 2012: *Eurooppalaista identiteettiä rakentamassa. Lukion historian opetuksen luoma kuva Suomesta osana Eurooppaa 1980-luvulta 2000-luvulle*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Lappalainen, Jussi T. 2002: *Haluatko historiankirjoittajaksi?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Lehtonen, Mikko 2000: *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, Hannele 2003: Alli-Matin ja Vilppu Jaakonpojan talot. Kari Uotila, Hannele Lehtonen, Carita Tulkki (toim.), *Vallis Gratiae 1443–1648. Arkeologia tutkimuksia Naantalissa. Arkeologiska undersökningar i Nådendal*. Turku: Kåkenhus - kirjat nro 1.

Lehtonen, Hannele 2011: Kulttuurikerros arkeologisena lähteenä - säilyykö menneisyys maassa? Kari Uotila (toim.), *Naantalın luostarin rannassa. Stranden vid Nådendals kloster*. Eura: Kåkenhus - kirjat nro 3.

Leikas, Lauri 2016: *1940-luvun italialainen neorealismien elokuva kulttuuriperinnön rakennusaineena*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Liettyä-Tyni, Minna 2016: *Lintukansan tyttäret - Kalevala ja nuorten identiteettiprosessi suomalais-japanilaisessa kulttuurivaihtoprojektissa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Lilius, Henrik 2000: Reinhold Hausen antikvaarisena tutkijana. Elisa Orrman (toim.), *Reinhold Hausen. Kansallisen arkiston rakentaja*. Porvoo: Kansallisarkisto.

Litzen, Veikko 2000: Arkistohoitaja vuosisatojen vaihtuessa. Elisa Orrman (toim.), *Reinhold Hausen. Kansallisen arkiston rakentaja*. Porvoo: Kansallisarkisto.

Louekari, Sami 2009: Satakunta esitettynä maisemana. Maarit Grahn, Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset käytäntö ja prosessit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Löfström, Jan 2010: *Historian valokeilassa*. Museo 3/2010, 8–13. Helsinki: Suomen Museoliitto.

Markkola, Pirjo 2009: *Suomen historian käyttökelpoisuus*. Jyväskylän yliopisto.
www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2009/11/tiedote-2009-11-04-13-20-26-485277/virkaan_markkola.pdf.

Markkola, Pirjo & Snellman, Hanna & Östman, Ann-Catrin 2014: *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Melgin, Elina 2015: Tiedottajien ammattikunnan synty ja Suomen maakuvaviestintä. Virpi Kivioja, Olli Kleemola, Louis Clerc (toim.), *Sotapropagandasta brändäämiseen. Miten Suomi-kuvaa on rakennettu?* Jyväskylä: Turun yliopisto.

Museon vihreä keidas: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/kulttuuri/nlin_museo/fi_FI/museopuutarha/.

Naantalin historiaa: Naantalin Matkailu Oy 2016. naantalinmatkailu.fi/naantalin-historiaa.

Naantalin kirkko ja Ailostenniemi: Museovirasto 2016.
www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1789.

Naantalin luostari: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/kulttuuri/nlin_museo/fi_FI/luostarihistoria/.

Naantalin museo: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/kulttuuri/nlin_museo/fi_FI/museo/.

Naantalin vanhakaupunki: Museovirasto 2016.
www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1787.

Nieminen, Marjo 2008: *Uuden historian linjauksia*. eNorssi. www.enorssi.fi/enorssi-verkosto/virmo/virmo-1/kashisnet/kasvatuksen-historian-tutkimus/uuden-historian-linjauksia-marjo-nieminen.

Näyttelyitä katsomaan!: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/kulttuuri/nlin_museo/fi_FI/humppi/.

Ostoksille museokauppa Säsonkiin: Naantalin kaupunki 2016. www.naantali.fi/kulttuuri/nlin_museo/fi_FI/museokauppa/.

Peltonen, Matti 2010: Voisiko paikallishistorian käsittää toisin? Kylätutkimus, muistitieto ja uusi mikrohistoria. Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen, Kari Teräs (toim.), *Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja*. Tampere: Vastapaino.

Pihlainen, Kalle 2011: *Historia, historiatietoisuus ja menneisyyden käyttö*. Kasvatus & Aika 5/2011, 5–17.

Rantala, Jukka 2012: *Lapset historiakulttuurin kuluttajina*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Raudaskoski, Miika 2015: *Talvisodan ihme? Historia politiikan välineenä*. The Ulkopolitist. ulkopolitist.fi/2015/11/11/talvisodan-ihme-historia-politiikan-valineena/.

Rentola, Kimmo 2010: Karkkilan historia - silloin ja nyt. Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen, Kari Teräs (toim.), *Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja*. Tampere: Vastapaino.

Ricoeur, Paul 2006: *Memory, history, forgetting*. The United States of America: The University of Chicago Press.

Riukulehto, Sulevi 2015: *Mitä on aluehistoria?* Maaseudun uusi aika 3/2015. Maaseudun uusi aika ry.

Rolshoven, Johanna 2006: Depopulation and Reterritorialisation in Peripheral Regions. New Social Spaces in the South of France. Johanna Rolshoven (Eds.), *Mobility and Social Change*. static.uni-graz.at/fileadmin/_Persoenliche_Webseite/rolshoven_johanna/Dokumente/jr_textauswahl.pdf

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a: *Tutkijan asema*. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskunnallinen tietoarkisto. www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_2.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b: *Sisällönanalyysi*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006c: *Aineisto- ja teorialähtöisyys*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html.

Saarelainen, Juhana 2012: Konteksti ja kontekstualisoiminen. Asko Nivala, Rami Mähkä (toim.), *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Turku: Turun yliopisto.

Salmi, Hannu 2001: Menneisyyskokemuksesta hyödykkeisiin - historiakulttuurin muodot. Jorma Kalela, Ilari Lindroos (toim.), *Jokapäiväinen historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Siivonen, Katriina 2009: Osallistava kulttuurituotanto. Pohdintaa kulttuurisesta kestävydestä. Maarit Grahn, Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset käytäntö ja prosessit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sivula, Anna 2006: *Kysymyksiä ja voimaviivoja. March Blochin historiantutkimuksellisen tuotannon metodologinen perintö*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.

Sivula, Anna 2009: Coimbran yliopisto kulttuuriperintöprosessina. Kapina palatsia piirittävässä tasavalloissa. Maarit Grahn, Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset käytäntö ja prosessit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sivula, Anna 2010: Menetetyn järven jäljillä. Historia osana paikallista kulttuuriperintöprosessia. Pertti Grönholm, Anna Sivula (toim.), *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Turku: Turun historiallinen yhdistys ry.

Sivula, Anna 2014a: *Menneisyys tutkimuskohteena*. Luento Turun yliopiston kulttuuri-tuotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kurssilla Menneisyys tutkimuskohteena 2.9.2014.

Sivula, Anna 2014b: *Corporate history culture and the useful industrial past – A case study on history management in Finnish cotton company Porin Puuvilla Oy*. Folklore vol. 57, 29–54. Electronic Journal of Folklore. www.folklore.ee/folklore/vol57/sivula.pdf.

Sivula, Anna 2015: *Tilaushistoria identiteettityönä ja kulttuuriperintöprosessina: Paikallisen historiapolitiikan tarkastelua*. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2015, 56–69.

Sjöström, Anne 2011: Esipuhe. Kari Uotila (toim.), *Naantalin luostarin rannassa. Stranden vid Nådendals kloster*. Eura: Kåkenhus - kirjat nro 3.

Suvikumpu, Liisa 2014: *Suomalaiset kylpylät. Kotimaisen kylpyläkulttuurin historiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Teollinen perintö esillä Euroopan kulttuuriympäristöpäivillä: Museovirasto 2016. www.nba.fi/fi/ajankohtaista/tiedotearkisto?Article=6073.

Tervonen, Miika 2014: Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Pirjo Markkola, Hanna Snellman, Ann-Catrin Östman (toim.), *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Thijs, Krijn 2008: The Metaphor of the Master: 'Narrative Hierarchy' in National Historical Cultures of Europe. Stefan Berger, Chris Lorenz (Eds.), *Contested nation. Ethnicity, class, religion and gender in national histories*. Basingstoke: European Science Foundation.

Tourunen, Auli 2011: Nunnien ruokalautasella - Naantalin luostarin eläinluuaineisto. Kari Uotila (toim.), *Naantalin luostarin rannassa. Stranden vid Nådendals kloster*. Eura: Kåkenhus - kirjat nro 3.

Tulkki, Carita 2003: Jokapäiväistä savitavaraa ja koreita lasipikareita. Kari Uotila, Hannele Lehtonen, Carita Tulkki (toim.), *Vallis Gratiae 1443–1648. Arkeologisia tutkimuksia Naantalissa. Arkeologiska undersökningar i Nådendal*. Turku: Kåkenhus - kirjat nro 1.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Vantaa: Tammi.

Tuomi-Nikula, Outi & Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura 2013: Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää, Aura Kivilaakso (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Unesco 2003: Text of the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00006.

Uotila, Kari 2011a: Naantalin luostari. Kari Uotila (toim.), *Naantalin luostarin rannassa. Stranden vid Nådendals kloster*. Eura: Kåkenhus - kirjat nro 3.

Uotila, Kari 2011b: Hautausmaan kaivaukset vuosina 2005–2007. Kari Uotila (toim.), *Naantalin luostarin rannassa. Stranden vid Nådendals kloster*. Eura: Kåkenhus - kirjat nro 3.

Uotila, Kari 2011c: Naantalin vanhin historia ja sen tutkijat. Kari Uotila (toim.), *Naantalin luostarin rannassa. Stranden vid Nådendals kloster*. Eura: Kåkenhus - kirjat nro 3.

Uotila, Kari 2003: Vallis Gratiae 1443–1648. Kari Uotila, Hannele Lehtonen, Carita Tulkki (toim.), *Vallis Gratiae 1443–1648. Arkeologisia tutkimuksia Naantalissa. Arkeologiska undersökningar i Nådendal*. Turku: Kåkenhus - kirjat nro 1.

Vaden, Mari 2016: *Se on aina vähän ryhmän mukaan Hämeen linnan opastetut kierrokset kulttuuriperintöprosessina*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Valkeapää, Leena 2006: *Käyttökelpoinen keskiaika. Historiakulttuuria nykypäivän Ulvilassa ja Raumalla*. Alue ja Ympäristö 2/2006, 79–91.

Varsinais-Suomen Kulttuurirahasto 2012: *Maakuntarahaston kulttuurihanke. Varsinais-Suomen keskiaikainen kulttuuriperintö tutuksi asukkaille*. Varsinais-Suomen Kulttuurirahasto.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Museovirasto 2016. www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx.

Vilkasta kulttuurielämää ympäri vuoden: Naantalın kaupunki 2016. www.naantali.fi/kulttuuri/.

Vilkuna, Kustaa H. J. 2014: Suomen kansan heimot. Pirjo Markkola, Hanna Snellman, Ann-Catrin Östman (toim.), *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ylikangas, Heikki 1999: *Menneisyydenhallinta suomalaisessa historiankirjoituksessa*. Ulkopolitiikka 4/1999, 6–10.

Ylikangas, Heikki 2010: Kohdealueen erityispiirteet paikallishistoriassa. Pekka Ahtiainen, Jukka Tervonen, Kari Teräs (toim.), *Kaikella on paikkansa. Uuden paikallishistorian suuntaviivoja*. Tampere: Vastapaino.

Ylikangas, Heikki 2015: *Mitä on historia ja millaista sen tutkiminen*. Riikka: Art House.

Zimmerbauer, Kaj 2008: *Alueellinen imago ja identiteetti liikkeessä*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.